

GİZLİ

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
Devlet Denetleme Kurulu

ARAŞTIRMA VE İNCELEME RAPORU

DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK
DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK DDK

RAPORUN KONUSU

1-2 Temmuz 1993 Tarihlerinde Sivas İlinde Meydana Gelen
“Madımak Olayının” Oluş Şekli, Amacı, Sonuç ve Tesirleri İtibarıyla
İncelenmesi.

4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında yer alan
sınırlamalar ile kişilerin konuyla ilgili ifadelerinin varlığı nedeniyle
internet sayfamızda Raporun yalnızca Sonuç Bölümüne yer
verilmiştir.

Tarihi : 24 / 03 / 2014

Sayısı : 2014 / 5

GİZLİ

SONUÇ

Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri 1979, 1980 ve 1992 yıllarında Sivas'ın Yıldızeli ilçesi Banaz Köyünde yapılmıştır. IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri ise 1993 yılında Pir Sultan Abdal Kültür ve Tanıtma Derneği tarafından Kültür Bakanlığı ile Sivas Valiliğinin katkısıyla ilk defa Sivas merkezde düzenlenmiştir. Etkinliğin, 1-4 Temmuz 1993 tarihlerinde ilk iki gününün Sivas merkezde, diğer iki gününün ise Yıldızeli ilçesinin Banaz Köyünde yapılması planlanmıştır.

1 Temmuz 1993 tarihinde etkinliklerin program dâhilinde açılışı yapılmıştır. 2 Temmuz 1993 tarihinde ise Cuma namazı sonrası başlayan olaylar önce Valilik önünde, daha sonra Kültür Merkezinde devam etmiş, saat 16.30-17.00 civarında ise gösterici kalabalık Madımak Otelinin önünde toplanmıştır. Saat 20.00 sıralarında otelin önünde yer alan arabaların ters çevrilerek yakılması sonucu başlayan yangın, gerek arabalardan çıkan alevlerin otele sıçraması gerekse göstericilerin benzine batırılmış üstüpleri atmaları neticesinde otele sirayet etmiştir. Yangının başlamasıyla birlikte güvenlik kuvvetleri tarafından havaya ateş edilmek suretiyle kalabalık dağıtılmıştır. Bu arada itfaiye engellemeler nedeniyle gecikmeli olarak otelin önüne gelebilmiş ve yangına müdahale ederek söndürmüştür. Etkinlik katılımcılarının bir kısmı otelden Büyük Birlik Partisi il başkanlığı bürosuna geçerek, bir kısmı ise yangına müdahale eden ekipler tarafından otelden çıkarılmak suretiyle kurtulmuştur. Ancak, göstericilerce çıkarılan yangın, otelde bulunan etkinlik katılımcıları ve otel personelinden olmak üzere toplam 35 kişinin ölümüne yol açmıştır. Ayrıca göstericilerin dağıtılması sırasında güvenlik kuvvetlerinin ateş açması neticesinde 2 kişi vurularak hayatını kaybetmiştir.

Sivas olayları nedeniyle yargı makamlarınca hakkında işlem yapılan kişi sayısı 197'dir. 67 kişi hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde 130 sanık yargılanmıştır. Yargılama sonucunda; mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun anayasal düzeni bozmaya kalkışma suçunu düzenleyen 146/1. maddesi uyarınca 34 kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına, aynı Kanunun 146/3. maddesi uyarınca 38 kişi de ağır hapis cezalarına (7 yıl 6 ay) çarptırılmıştır. Ayrıca, yaş küçüklüğü veya kısmi akıl hastalığı gibi indirim nedenleriyle 9 kişi de aynı suçlardan 5 ila 20 yıl arasında değişen ağır hapis cezaları almıştır. 2 kişinin ölüm nedeniyle, yargılanan 5 kişinin ise zamanaşımı nedeniyle davası düşmüştür. Halen yakalama kararı devam eden 3 sanık hakkında ise dava devam etmektedir. Yargılama sonucunda toplam 39 kişi beraat etmiştir.

Toplumsal sorunların "gerçekte var olmadıklarını" savunmak ve bunu sürekli tekrarlayarak içselleştirmek toplumların bir süre rahatlamalarına yol açan bir olgudur. Ancak, söz konusu içselleştirme; bir taraftan toplumun bir bölümünün var olmayan bir gerçekliğe yönelik inanç geliştirmesine neden olurken, öbür taraftan da varlığı inkâr olunan "sorunun"

temsilcilerinin radikalleşmesine yol açmaktadır. Öte yandan, toplumsal sorunların varlığını reddetmeyle birlikte bunların "olmadığına inanma ve inandırma" siyasetlerin uygulanması ise sorunları; kronik hale getirerek büsbütün içinden çıkılmaz bir duruma gelinmesine sebep olabilmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde son yıllarda gerçekleştirilen mevzuat ayıklamasına yönelik demokratikleşme paketleri ve etnik ve dini farklılıkları kapsamaya yönelik demokratik açılım çabaları ve uygulamaları, "kaynaşmış bir toplum" içselleştirmesinin aslında fazlaca "gerçek" olmadığını göstermiştir. Yapılan her reform veya açılım esnasında, farklılıklarımıza ilişkin tahammül ve hoşgörü kültürünün yeniden inşasına yönelik güçlü bir gelişme kendisini göstermekle birlikte, öteden beri örtbas ettiğimiz veya görmezden geldiğimiz farklılıklarımızın farkına vardıkça tedirgin ya da endişeli bir ruh hali yaşamaya başladığımızla ilişkin emareler de görülmektedir. Başka bir deyişle, birbirimizin Dindar, Ateist, Alevi, Sünni, Caferi, Süryani, Hristiyan, Yahudi, Türk, Kürt, Arap, Çerkez, Ermeni, Rum, Solcu, Kemalist, Muhafazakar, Demokrat, Ulusalçı, Marksist, Milliyetçi gibi siyasal, etnik, dini ve diğer aidiyetlerimizi özgürce yaşayabildiğimiz zaman tedirginlik ve şaşkınlık yaşamakla birlikte, birbirimizle tanışmayı ve ötekileştirmeden iletişim kurmayı başarabildiğimiz gerçeği de net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Bu açıdan, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta düzenlenen etkinlik nedeniyle oluşan bir toplumsal kriz ve neticesinde 37 kişinin ölümü ile sonuçlanan hadisenin; münferit bir hadise olarak görülerek unutulmaya terk edilmemesi gerekmektedir. Olayın oluş şekli, idari ve yargısal süreçler itibariyle yürütülen işlemlerin incelenmesi dışında benzer diğer olaylar ile birlikte, Sivas olaylarının yarattığı sonuç ve tesirlerin; toplumda var olan bir sorunun teşhis edilmesi ve kavranması cihetinden de ayrıca irdelenmesi ve tahlil edilmesi icap etmektedir.

Sürekli olarak gerilim ve çatışma üreten Alevi-Sünni farklılığından doğan bir fay hattının varlığının kabulü; bir taraftan toplumsal mutluluğun ve barışın yakalanmasına yönelik olarak toplumsal sorunun çözümü doğrultusunda doğru adımlar atmamızı ve bir yandan da sorunun temsilcilerinin radikalleşmesinin önlenmesini ve bu fay hattı üzerinde derin illegal yapıların ajandalar üretme kapasitesini yok etmeyi sağlayacak bir ortam tesis edecektir.

Nitekim, günümüzde sorunun radikal temsilcilerince veya derin illegal yapılarca gerçekleştirildiği kamuoyuna çeşitli şekillerde yansıyan; alevi vatandaşların mahallelerinde bazı kapılara işaret konulması, bildiriler dağıtılması, duvarlara yazılar yazılması, etkinlik ve toplantılarda protestolar organize edilmesi ve farklı kimliklere sahip katılımcılara yönelik fiili tacizlerde bulunulması gibi gerçekleştirilen bazı eylemlerin yöneldiği ve amaçladığı husus, söz konusu fay hattından yeni Çorumlar, Maraşlar, Sivaslar, Başbağlarlar, Yaviler, Gazi Mahallesi ve Reyhanlı olayları yaratma gayretinden başka bir şey değildir. Yeni olaylar yaratılmasa bile, söz

konusu olayların ve benzerlerinin yıl dönümlerinde düzenlenen etkinliklerde bile aynı fay hattında gerilimler üretilebilmekte ve potansiyel toplumsal krizlerin eşiğinden dönülmektedir.

Bu itibarla, sorunun “gerçekte var olmadığını” savunmak ve bunu sürekli “kardeşiz” diye tekrarlayarak içselleştirmek; bir taraftan toplumun bir bölümünün var olmayan bir gerçekliğe yönelik inanç geliştirmesine neden olurken, öbür taraftan da varlığı inkâr olunan "sorunun" temsilcilerini radikalleştirmektedir.

Sivas Olayları da yukarıda çerçevesi çizilen ve toplumun çoğu zaman unutmak istediği tipik toplumsal krizlerin bir örneği olup olaylarda yaşamını yitiren, yaralanan, soruşturma ve kovuşturmaya uğrayan kişiler ve/veya yakınları ile sivil toplum kuruluşları ve değişik toplum kesimleri tarafından olayın meydana gelişindeki sebepler ile olay esnasında ve akabinde yaşanan sürece dair çelişkiler/iddialar sürekli olarak gündeme getirilmektedir. Bu kapsamda, Sivas olaylarının ayrıntılı olarak araştırılması ve incelenmesi talebi kamuoyunda birçok defa dile getirilmiştir. Bu bağlamda, Sivas ilinin mülki ve mahalli yöneticilerinin önderliğinde 114 sivil toplum kuruluşu tarafından da konunun Devlet Denetleme Kurulu tarafından incelenmesine yönelik bir talepte bulunulmuştur.

Bu kapsamda, 1-2 Temmuz 1993 tarihlerinde meydana gelen “Sivas Olaylarının” gerek oluş şekli, amacı, sonuç ve tesirleri itibarıyla gerekse dönem içerisinde yaşanan diğer bazı olaylarla irtibatları itibarıyla bir bütünlük içerisinde araştırılması ve incelenmesi görevi Cumhurbaşkanlığı Yüce Katı tarafından Devlet Denetleme Kuruluna tevdi edilmiştir.

Yürütülen çalışmada aşağıda belirtilen yöntem ve süreçler izlenmiştir.

- 1-2 Temmuz 1993 tarihlerinde meydana gelen Sivas olayları ile ilgili çeşitli iddiaların yer aldığı gazete haberleri, makale, dergi ve kitaplar taranarak ilgili bölümleri derlenmiştir.

- 1-2 Temmuz 1993 tarihlerinde meydana gelen Sivas olaylarının ele alındığı televizyon programlarının birer kopyası temin edilmiş ve izlenerek programlarda yer verilen iddia ve açıklamalar tespit edilmiştir.

- Araştırma ve inceleme konusuyla ilgili bilgi ve belgeye sahip olduğu değerlendirilen Genelkurmay Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, TBMM Genel Sekreterliği, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü, Adli Tıp Kurumu Başkanlığı, Sivas Valiliği, 5. Er Eğitim Tugay Komutanlığı, Sivas Belediye Başkanlığı ve Sivas İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi, Sivas Numune Hastanesi ve Sivas Devlet Hastanesi Başhekimliklerinden her türlü bilgi, belge ve raporların birer örneği istenilmiştir.

- İhlas Haber Ajansı A.Ş. Genel Müdürlüğünden olaylarla ilgili kayda alınan görüntülerin (ham görüntüler dâhil) bir kopyasının gönderilmesi istenilmiştir.

- Sivas Olayları ile ilgili konunun tüm yönlerini ve/veya kişilerini ilgilendiren adli süreci belirleyebilmek için; Ankara 11. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Sivas Cumhuriyet Başsavcılığı, Sivas İdare Mahkemesi Başkanlığı ve Şişli (İstanbul) 2. Asliye Ceza Mahkemesinden gerekli belgelerin birer örneği temin edilmiştir.

- Olaylarda gözaltına alınan kişiler hakkında bağlı oldukları kamu kurumu ve kuruluşları tarafından idari inceleme ve soruşturma yapıp yapılmadığının tespiti amacıyla; Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, MTA 1. Bölge Müdürlüğü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesi, PTT Bölge Başmüdürlüğü, PTT Merkez Müdürlüğü, DDY 4. İşletme Başmüdürlüğü, TÜDEMSAŞ Genel Müdürlüğü, Sivas Defterdarlığı, ÇEDAŞ A.Ş Genel Müdürlüğü, Sivas Orman Fidanlığı Müdürlüğü, İl Özel İdaresi Müdürlüğü ve Karayolları 16. Bölge Müdürlüğünden bilgi toplanılmıştır.

- Sivas ilinde olaylar öncesi Şeytan Ayetleri kitabı ve Aziz Nesin aleyhine dağıtılan bildirimlerin benzerlerinin diğer şehirlerde de dağıtılıp dağıtılmadığının bilinmesi, varsa örneklerinin temin edilmesi ve yapılan işlemlerin tespiti için Ankara, Batman, Bursa, Çorum, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Kayseri, Konya, Malatya, Şanlıurfa, Trabzon ve Yozgat Valiliklerinden bilgi istenilmiştir.

- Sivas Olayları sonrası meydana gelen ölümlere ilişkin yapılan ölü muayene ve otopsi işlemlerinin bilimselliği ve hukukiliğinin irdelenmesi, kayıtlarda gösterilen ölüm sebeplerinin değerlendirilmesi, eldeki bulgular ışığında başkaca ölüm sebepleri ihtimalinin araştırılması ile ölü muayene/otopsilerin yapıldığı dönem ve öncesinde yayınlanmış olan literatüre, ilgili mevzuata, ölü muayenesi ve otopsi prosedürlerine, karbonmonoksit zehirlenmeleri ile yanıklara bağlı ölümlerle ilgili çalışmalar yanında güncel literatür eşliğinde karbonmonoksit ve yanıklarla ilgili bilgilerin tespiti amacıyla, Ankara Adli Tıp Grup Başkanlığına "Bilimsel Mütalâa" çalışması yaptırılmıştır.

- Sivas Olaylarıyla ilgisi olduğu iddiasına muhatap kamu kurumlarında görevli olan ve/veya konuya ilişkin bilgisi olabileceği düşünülen personel ile diğer kişilerin bilgisine başvurulmuştur.

- Pir Sultan Abdal Kültür Derneğinin mevcut yönetimi ile yazılı talepleri üzerine 9.4.2013 tarihinde Devlet Denetleme Kurulunun toplantı salonunda görüşme yapılmıştır.

Bu çerçevede, öncelikle Sivas olaylarının oluş şekline ilişkin tespit ve değerlendirmelere; olayın kronolojik gelişimi ve olayla ilgili zaman içerisinde ortaya çıkan çeşitli iddiaları

kapsayacak bir biçimde aşağıda yer verilmiş ve akabinde de olayın tahliline ilişkin tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

A) OLAYIN OLUŞ ŞEKLİNE İLİŞKİN TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER

2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta yaşanan olaylar pek çok kesim tarafından başlangıçta bir Alevi-Sünni çatışması niteliğinde değerlendirilmemiştir. Olaylar daha ziyade yargılamalarda öne çıkan Devlet ve Alevi kolektif hafızalarına ilişkin *"Cumhuriyet karşıtı, şeriatçı bir kalkışma"* ve/veya Sünni kolektif hafızaya ilişkin *"provokasyon ve komplo sonucunda gerçekleşen bir karanlık olay"* gibi bir nitelendirmelere maruz kalmıştır. Ancak, yıllar içerisinde olayın mahiyetine ilişkin nitelendirmelerde önemli farklılıklar gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, Alevi kolektif hafızası tarafından Sivas Olayları; *"Sivas/Madımak Olaylarının gerçekte kendilerine karşı sistematik olarak sürdürülen bir dışlama ve asimilasyon stratejisinin önemli bir parçası olduğu"* şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Bazı radikal alevi unsurlar tarafından söz konusu algılama daha da öteye taşınarak Sivas olayları *"Binlerce şeriatçı yobaz ve Türk ırkçısının eşi görülmedik bir vahşetle alevileri yok etmek için saldırdığı terörist ve gerici bir şiddet hareketi "* olarak nitelendirilmiştir. Sünni kolektif hafızanın ağırlıklı bölümünde ise başından itibaren Sivas olayları; etkinliğin düzenlenmesi nedeniyle, Aziz Nesin'e ve Valiye karşı yapılan bir protesto eylemi şeklinde başlayan ve daha sonra derin bazı güçlerin devreye girmek suretiyle gerçekleştirdiği ve insanların ölümüne yol açtığı bir olay olarak görülmüştür. Bazı radikal unsurlar tarafından da Sivas olayları ile ilgili olarak *"İslam düşmanı Batı sömürgeciliğine ve onun yerli işbirlikçilerine karşı yapılan bir ayaklanma"*, *"Şanlı kıyam"* gibi nitelendirmeler yapılmıştır.

Sivas olayları ile ilgili olarak kolektif hafızalarda yıllar içerisinde meydana gelen yaklaşım ve algı farklılıkları; Raporun ilgili bölümünde ayrıntılı olarak gösterildiği üzere, olayın başlangıcından günümüze kadar alınan ifadelerden, yazılan kitaplara ve televizyon programlarına kadar tüm dokümanlarda çok net bir şekilde görülmektedir.

Örneğin, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir 1993 yılında TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonuna verdiği beyanda *"Sivas olayları elbette bir Alevi-Sünni sorunu değildir. Değildir çünkü; Şeriatın öncelikli hedefi Laiklerdir de ondan. Türkiye'de Laikliğin bitirilmesinden sonra Aleviler kolay lokmadır şeriatçılar açısından"* şeklinde; 1994 yılında yayımlanan *"Sivas Katliamı ve Şeriat"* adlı kitapta yer alan yazısında *"Kabul edelim ki Sivas Katliamı tümüyle bir Alevi-Sünni olayı değildir. Her ne kadar bu katliamda geleneksel olarak pompalanan Alevi-Sünni düşmanlığının belli ölçülerde etkisi varsa da bu etkeni fazla abartmak yerinde olmaz. Katliamı örgütleyenlerin camileri kullanmaları; Cuma günün seçmeleri, daha önceden ABD bayrağını hazırlayarak yakmaları, kullandıkları şeriat yanlısı sloganlar ve katliam için yedi saat boyunca ısrar etmeleri gibi olgular irdelendiğinde mezhep kavgasından öteye ciddi bir 'Şeriat Provası' yaptıkları ve 'başarı' kazandıkları görülür. Sivas Katliamı bu yönü ile daha önce*

yaşanan Çorum ve Maraş katliamlarından ayrı bir özellik taşır. Hatırlanacağı gibi Çorum ve Maraş'ta Alevilerin evleri daha önceden işaretlenmiş ve yalnızca işaretli evler katliam yaşamıştır. Oysa Sivas'ta Alevi-Sünni bütün aydınlar, sanatçılar ayırım gözetmeksizin yakılmışlardır” şeklinde yorumlamıştır. Nitekim, Sivas olaylarında hayatını kaybedenlerin yakınları ile sağ kurtulan Murtaza Demir ve arkadaşlarının avukatları tarafından 1 No’lu Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkanlığına verilen 03.09.1997 havale tarihli dilekçede de Sivas Olayları “örgütlü, planlı, şeriatçı bir kalkışma” olarak nitelendirilmiştir.

Sivas olaylarının hemen ertesinde olayların nitelendirilmesi yukarıdaki örnekte yer verildiği şekilde yapılırken zaman içinde bu olayların toplumda yer alan Alevi-Sünni karşıtlığının bir sonucu olarak gerçekleşen toplumsal şiddet olayı olduğu kabul görmeye başlamıştır. Örneğin, yukarıda dönemin başlangıcındaki görüş ve beyanları verilen Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir 2013 yılında “Ateş-i Aşk: Sivas Katliamı'nın Gerçek Hikâyesi” adlı kitabında “Sivas Katliamını” bir “Alevi Katliamı” olarak nitelendirmekte ve “Sivas Katliamı bir kez daha göstermiştir ki Türkiye toplumunun en derin yarası, tarihi Alevi-Sünni çelişkisidir” demektedir.

1993 Sivas Olayları zaman içerisinde Alevi kesimlerin kolektif hafızalarının oluşumunda önemli bir yer edinmiştir. Bu yer edinmede geçmişte yaşanan siyasi ve dini eksenli travmatik bazı vakıaların yarattığı Alevi-Sünni farklılıklarının birer çatışma alanı olarak formüle edilmesi önemli rol oynamıştır. Bu çerçevede, 1993 Sivas Olayları da benzer yaklaşımlarla ele alınıp “Sünnilerin Alevileri acımasızca katlettiği bir olay” olarak değerlendirilmeye başlanılmıştır.

Sünni kolektif hafıza grupları tarafından ise olayın gerçek mahiyetinin anlaşılması ve kavranması anlamında esaslı bir gayret gösterilmemiştir. Sünni kolektif hafızanın başlangıçta geliştirdiği algı ve yaklaşımlar neredeyse günümüze kadar aynı kalmıştır. Günümüzde de Sivas Olayları; Aziz Nesin'e karşı yapılan bir protesto eylemi şeklinde başlayan ve daha sonra derin bazı güçlerin devreye girmek suretiyle gerçekleştirdiği ve insanların ölümüne yol açtığı bir olay olarak savunulmaktadır.

Öte yandan, alevi-sünni fay hattı eksenini harekete geçirmek amacıyla Sivas olaylarından sonra, bu olaylarının intikamının alınması amacıyla bazı gruplar/örgütlerce gerçekleştirilen katliamlar da kolektif hafızalarca karşıtlıklar temelinde Sivas olayının yorumlanmasının önünü açan bir durum olmuştur. Bu kapsamda, Sivas olaylarının hemen akabinde 3 gün sonra, Erzincan iline bağlı tümüyle sünni vatandaşların yaşadığı Başbağlar köyü, silahlı gruplar tarafından basılmış ve 33 kişi öldürülmüştür. Aynı şekilde, Erzurum iline bağlı bir diğer sünni yerleşim yeri olan Yavi'de de benzer bir saldırı sonucu 32 vatandaşımız katledilmiştir.

Görüleceği üzere başından itibaren Sivas olayları günümüze kadar farklı biçim ve nitelendirmelere bürünmüştür. Özetle Sivas olaylarının gerçekleştiği 2 Temmuz 1993 tarihinden beri Sivas olaylarının gerçek mahiyetinin kavranması ve algılanmasında herhangi bir olumlu çaba ve seyir görülmemiştir. Sivas olayları bütünüyle kolektif hafızalar tarafından; kendi kabul ve algılamalarıyla, bu algıları pekiştirmeye yönelik üretilen bahane ve iddialarla ve kolektif hafızaları etkileyen bazı eylemlerle tarihselleştirilmiştir. Nitekim, bu durumu 2010 yılında toplam 304 kişinin katılımıyla düzenlenen Alevi Çalıştaylarının Nihai Raporunda da görmek mümkündür. Söz konusu Raporun, 1993 Sivas Olaylarının değerlendirildiği bölümünde tüm kolektif hafızalardaki yansımalar ve olayın gerçek mahiyetinin kavranmasına yönelik beklenti ve ihtiyaçlar ile geleneksel yaklaşımlar;

“...Olayın provokatif öğeler taşıdığı, o dönemde (1993) hazırlanan TBMM raporuna da net bir şekilde yansıtılmış olmakla beraber pek çok Alevi, Madımak olayının gerçekte kendilerine karşı sistematik olarak sürdürülen bir “dışlama ve asimilasyon stratejisi”nin önemli bir parçası olduğu kanaatini taşımaktadır. Buna karşılık olayın kriminal boyutları ise çok boyutlu ve çok katmanlıdır. Üzerinden 17 yıl geçmesine rağmen Madımak olayı hâlâ yeterince aydınlatılabilmemiş değildir. Bu belirsizlikler, olayın karşılıklı önyargı, nefret ve düşmanlıklara zemin hazırlayıcı bir çerçevede değerlendirilmesine fırsat vermektedir. Nihayet olay başlı başına trajiktir ve hem Alevi hem de Sünni vatandaşların bu konudaki belli başlı ezberlerinden vazgeçmelerini zorunlu kılacak pek çok sırlı boyutuyla çözümlenmeyi beklemektedir.(...) Madımak Oteli, acı hatırasıyla giderek sembolik bir değer kazanmış ve tabiri caizse Aleviler arasında sürekli güncellenen bir yas merkezine dönüştürülmüştür. Aleviler artık tarihe mal olduğuna inandıkları acılarını bu otelin bıraktığı miras üzerinden güncellemekte ve burada yaşanan olayları her fırsatta lanetleyip kınayarak da kendilerini yeniden inşa etmektedirler. (...)Bu olay ve bu olayın sık sık tekrarlanmasıyla oluşturulan siyasal dil, yaşanan trajedinin acısını her geçen gün daha da derinleştirmektedir. Gerçekte Alevi-Sünni çelişkilerden beslenmeyen bir olayın, sonuçları itibarıyla mevcut ihtilafları çoğaltan bir mecraya sürüklenmesi kaygı vericidir. Ortaya çıkan ve her vesileyle kanatılmaya çalışılan bu “yara”, sadece ilgili tarafların iyi niyetli ve incelikli adımlarıyla değil aynı zamanda da devletin hiçbir şekilde taviz vermeyeceği sağlam bir hukuk düzenine sahip çıkmasıyla ancak kurutulabilecektir. (...)Olayın basitleştirilmiş haliyle bir Alevi-Sünni çatışması olmadığı açık olmakla birlikte, topluluğun öteden beri yaşadığı travmalar, konunun belli birtakım adreslerle ilişkilendirilmesini kolaylaştırmaktadır. Her şeyden önce taraflar tehlikeli bir şekilde, mevcut pozisyonlarını haklılaştıracak açıklamalara bel bağlamaktadır. Hâlbuki olayın bir provokasyon olduğunda taraflar açıkça hemfikirdirler. Ancak burada hiçbir şekilde kabullenilemeyecek husus, Alevi ve Sünnilerin bu provokasyona alet olmalarını sağlayan potansiyellerinin varlığı ve kullanışlılığının açığa çıkmasıdır. Hem Alevilerin hem de Sünnilerin onarılması oldukça zaman alacak bu kumpasın uygun birer parçası olma potansiyelleri kaygı vericidir ve bu durum hiçbir

şekilde göz ardı edilmemelidir. Provokatörleri deşifre edip bunları açığa çıkarmak kadar, bu oyunlara alet olma potansiyelini de sorgulamak gerekir. Birlikte yaşamının uygun formüllerinin değişik mahfillerde tartışıldığı bir süreçte, gerek Madımak gerekse Başbağlar olayı, usta işi bir kışkırtma olarak toplumsal farklılıkların birbirine yakınlaşma enerjisini tüketmiş, karşılıklı konuşma ve dil bulma arayışlarını da imha etmiştir. Gerçekte ne Aleviler ne de Sünniler bu olayın aktif birer parçasıdır. Ancak şu ya da bu şekilde alet edildikleri kışkırtma, tek tek her birinin sahip olduğu roller dikkate alındığında eldeki resim bir hayli ürkütücü hale dönüşmüştür...”

şeklinde yer almıştır.

Bu itibarla, aşağıda öncelikle çalışmanın yürütülmesinde karşılaşılan kısıtlar ile Sivas olaylarının gerçekleştiği ülke ve Sivas iline ilişkin bir atmosferin belirginleştirilmesi yapılmaya çalışılmış; akabinde de olayların kronolojik incelemesi ile olaylar hakkında zaman içerisinde kolektif hafızaların oluşumuna katkı sağlayan çeşitli iddialar incelenmiştir.

TESPİT 1- Sivas olayları sırasında delillerin toplanması ve muhafazasında gerekli hassasiyetin gösterilmemiş olması ile Sivas olaylarının üzerinden 20 yıl gibi uzun bir sürenin geçmiş olması bazı bilgi ve verilere ulaşılmasında güçlük yaratmıştır. Bu kapsamda, soruşturma safhalarında delillerin toplanmasına ilişkin yetersiz uygulamalar, bilgisine başvuru kişilerin olayları hatırlamakta güçlük çekmesi, sürece tanıklık eden bazı kişilerin vefat etmiş olması ve arşiv mevzuatı gereği saklama yükümlülüğünün sona ermiş olması gibi nedenler söz konusu dönemde yaşananların tam olarak tespit edilememesine ve bir kısım bilgi ve belgeye erişilememesine sebep olmuştur. Öte yandan, Sivas Olaylarının tarafı durumunda olan bazı kesimlerin Devlet Denetleme Kurulu tarafından yürütülen incelemeye karşı çeşitli biçimlerde tezahür eden dirençleri ile karşılaşmıştır

Sivas olayları sonrasında yasama, yürütme ve yargı organlarınca yürütülen inceleme, araştırma ve soruşturmalarda her kurum; kendi zaviyesinden olaya yaklaşmış ve yaşananların bütününe (kişilere/yere/zamana/olaylara) ilişkin yeterli/özenli bir tespite ulaşılmamıştır. Başka bir deyişle, konunun bütüncül olarak ele alınması hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.

Bu nedenle, gerek inançlar ve etnik kimlikler gerekse siyasi görüşler istikametinde olayların subjektif değerlendirmelerle ele alınması ve tanımlanmasının yolu açılmıştır. Böylece, Sivas Olayları; hem kolektif hafızalardan beslenilmesine ve olaylardaki gerçeklerin belirsizleşmesine/gizlenmesine hem de kolektif hafızaların tahkimine ve bazı hususların gerçek olarak kabulüne yönelik bir araç hâline getirilmiştir. Oluşan bu durum, çalışma boyunca karşılaşılan en önemli zorluk olmuştur.

Öte yandan, Sivas olaylarının üzerinden 20 yıl gibi uzun bir sürenin geçmiş olması da bazı bilgi ve verilere ulaşılmasında güçlük yaratmıştır. Bu kapsamda, soruşturma safhalarında

delillerin toplanmasına ilişkin yetersiz uygulamalar, bilgisine başvuru alan kişilerin olayları hatırlamakta güçlük çekmesi, sürece tanıklık eden bazı kişilerin vefat etmiş olması ve arşiv mevzuatı gereği saklama yükümlülüğünün sona ermiş olması gibi nedenler söz konusu dönemde yaşananların tam olarak tespit edilememesine ve bir kısım bilgi ve belgeye erişilememesine sebep olmuştur.

Çalışma boyunca karşılaşılan bir değer zorluk alanını da bizatihi Devlet Denetleme Kurulunun yetki kısıtlılığına ilişkin kapasitesi oluşturmuştur. Anayasanın 108. maddesi uyarınca Devlet Denetleme Kurulu; kamu kurum ve kuruluşlarının hukuka uygunluk denetimini ve kamu hizmetlerinin etkin ve düzenli olarak yürütülmesine ve geliştirilmesine yönelik araştırma ve inceleme faaliyetlerini yapmak üzere kurulmuştur. Kurulun yetkileri de 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun ile sadece kapsamdaki ilgili kurum ve kişilerden bilgi ve belge isteme ve uzman çalıştırabilme imkânı ile sınırlı tutulmuştur Devlet Denetleme Kurulu, tanık dinleme veya bunları getirtme, iletişim bilgilerini alma ve bunları inceleme ya da ceza soruşturmalarında delil tespitine yönelik getirilen diğer araçların hiç birisine sahip değildir.

Bu itibarla, özellikle bazı kritik mağdur ve tanıkların ifadesine başvurulması konusunda yetersiz kalınmıştır. Nitekim, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği yöneticilerinin çalışmaya ve çalışmanın yürütülmesine karşı göstermiş oldukları direnç nedeniyle bazı kişilerin bilgisine başvurulamamıştır.

Sivas Olayları ile ilgili iddiaların önemli bir bölümünü kamuoyunda dile getiren Pir Sultan Abdal Kültür Derneği yöneticileri yazılı olarak görüşme isteklerini Devlet Denetleme Kuruluna iletmışlerdir. Bunun üzerine, 09.04.2013 tarihinde Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı, Yardımcısı ve Genel Sekreterinin katılımı ile Devlet Denetleme Kurulunun toplantı salonunda yapılan görüşmede; Dernek yetkilileri *“söz konusu olaya ilişkin iddialarını ve bu iddialara mesnet teşkil edebilecek ve olayların aydınlatılmasına katkı sağlayabilecek bilgi, belge ve dokümanları Devlet Denetleme Kuruluna yazılı olarak iletebileceklerini”* ifade etmişlerdir.

Mezkûr Dernek tarafından herhangi bir belge sunulmaması üzerine, 06.11.2013 tarih ve 996 sayılı yazı ile kendilerinden *“Dernek kayıtlarında ve/veya arşivlerinde bulunan; IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerine ve Madımak Olayına ilişkin her türlü bilgi ve belgenin onaylı birer suretinin gönderilmesi”* istenilmiştir. Pir Sultan Abdal Kültür Derneği 15.11.2013 tarih ve 216 sayılı yazısı ile *“Madımak Katliamı ile ilgili olarak kamuoyunun bilmediği, Devletin idari ve adli Makamlarının elinde olmayan hiçbir belge tarafımızda da yoktur. Hatta Derneğimizde daha çok basından ve adli makamlardan edinilmiş belge ve bilgilerin çoğu eksiktir. Bu konuda düzenli bir arşivimiz de yoktur. Bu nedenle yapılacak araştırmada tarafınıza ulaştırabileceğimiz ve sizde olmayan hiçbir belge, bilgi, dokümantasyon yoktur”* şeklinde cevap vermiştir.

Sivas Olaylarını bir bütün olarak değerlendirebilmek ve sağlıklı sonuçlar üretebilmek amacıyla olayın mağdurlarıyla görüşmek istenmiştir. Bu kapsamda önce 23 kişiye telefon ile görüşme talebimiz iletilmiş, ancak “görüşmek istemiyorum”, “sağlık durumum elverişli değil”, “görüşmeyi reddediyorum” ve benzeri gerekçelerle görüşme talebi reddedilmiş; bunun üzerine 46 kişi görüşmek için yazı ile davet edilmiştir. Ancak Sivas olayları mağdurlarının telefon ve yazı ile yaptığımız görüşme davetimize, kahir ekseriyeti “görüşmek istemedikleri” konusunda aldıkları ortak kararı gerekçe göstererek icabet etmemiştir.

TESPİT 2- Sivas, pek çok topluluğun, kavimlerin yerleştiği ve dinleri, inanışları, örf ve adetleriyle kültür çeşitliliği oluşturduğu bir yerleşim merkezi olmuştur. Bu çerçevede, Sivas'ta Alevi ve Sünni nüfus yüzyıllardan beri bir arada yaşamış olup zaman zaman 1978 Sivas Olayları gibi mezhep farklılığının ön plana çıkarıldığı toplumsal olaylar meydana gelmiştir. Bu itibarla, gerek 1993 yılının ilk yarısında ülke genelinde yaşanan bazı hadiselerin gerekse IV. Pir Sultan Abdal Etkinliklerinin hazırlık ve başlangıç safahatında yaşanan gerginliği artırıcı gelişmelerin kronolojik olarak değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira, Sivas Olaylarının gerçekleşmesinden önce oluşan ortam ve olayların kronolojik gelişimi bile tek başına; kamu yönetiminin söz konusu olaylardaki rolünü ve oluşan toplumsal krizi algılama ve yönetmedeki basiretsiz uygulamalarını ve Sivas olaylarına ilişkin kolektif hafıza gruplarının tutum ve yaklaşımlarını açıklayıcı niteliktedir.

Sivas olaylarının gerçekleştiği 1993 yılı ve takip eden yıllar; Türkiye tarihinde sonraki dönemleri de şekillendiren önemli hadiselerin cereyan ettiği yıllar olmuştur. Sivas olaylarının gerçekleştiği 1993 yılı ve yargılamaların yapıldığı yıllar; bir yandan sosyolojik fay hatlarının harekete geçirilmeye bir yandan da siyasi tasavvurların gerçekleştirilmeye çalışıldığı bir dönem hüviyetini taşımaktadır. Bu açıdan, hem Sivas olaylarının gerçekleştiği döneme ilişkin gerilim ortamının ve sosyolojik fay hatlarında görülen hareketliliğin kavranması hem de Sivas olaylarının yargılanmasına ilişkin süreçlerde egemen olan siyasal ve toplumsal pozisyon ve yaklaşımların kavranması açısından Türkiye’de meydana gelen önemli olaylar kronolojik olarak aşağıda verilmiştir.

- 24 Ocak 1993: Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu, Ankara’da evinin önünde bulunan arabasına konan bomba ile öldürüldü.

- 28 Ocak 1993: İşadamı Jak Kamhi’ye suikast düzenlendi.

- 5 Şubat 1993: ANAP İstanbul Milletvekili ve eski Bakanlarından Adnan Kahveci, eşi ve iki çocuğu ile birlikte Bolu-Gerede yakınlarında yeni yapılan otobanda ters yola girerek trafik kazası geçirdi. Adnan Kahveci ve eşi olay anında hayatlarını kaybetti. Çocuklarından 17 yaşındaki Aslihan Kahveci de 10 gün sonra vefat etti.

- 17 Şubat 1993: Jandarma Genel Komutanı Org. Eşref Bitlis'in bindiği askeri uçak, Ankara yakınlarında düştü. Uçakta bulunanlardan kurtulan olmadı.

- 7 Mart 1993: DEV-SOL terör örgütünün Türkiye'deki lideri olarak kabul edilen Bedri Yağan, İstanbul'daki bir hücre evinde polisin düzenlediği baskın sonucu 4 militan arkadaşı ile birlikte ölü olarak ele geçirildi.

- 21 Mart 1993: Nevruz kutlamaları nedeniyle çıkan olaylarda Türkiye genelinde yaklaşık 400 kişi gözaltına alındı. Balıkesir, Tunceli ve İstanbul'da çıkan çatışmalarda 11 kişi yaralandı.

- 25 Mart 1993: İstanbul Bahçelievler'de, DEV-SOL'a ait bir hücre evine baskın düzenleyen polis, 3 örgüt üyesini ölü olarak ele geçirdi.

- 17 Nisan 1993: Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal vefat etti. Yapılan açıklamada kalp yetmezliğinden dolayı sabah saatlerinde vefat ettiği ifade edildi.

- 16 Mayıs 1993: Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Türkiye'nin 9. Cumhurbaşkanı olarak Süleyman Demirel seçildi.

- 28 Mayıs 1993: Salman Rüşdi'nin yazdığı "Şeytan Ayetleri" adlı kitabın Aydınlik Gazetesi'nde yayınlanması çeşitli illerde Cuma Namazı sonrasında protesto edildi. Polis ile göstericiler arasında çıkan çatışmalarda 25 kişi yaralandı. 17 kişi gözaltına alındı ve bu kişilerden 10'u tutuklandı.

- 25 Haziran 1993: Tansu Çiller'in kurduğu Türkiye'nin 50. Hükümeti, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından onaylandı. 5 Temmuz'da güvenoyu alındı. Doğru Yol Partisi ile Sosyal Demokrat Halkçı Parti (18 Şubat 1995 tarihi itibarıyla Cumhuriyet Halk Partisi) arasında kurulan koalisyon hükümeti, 5 Ekim 1995 tarihine kadar görev yaptı.

- 2 Temmuz 1993: Sivas'ta Cuma namazı sonrasında çıkan ve akşama kadar süren olaylarda Madımak Oteli yakıldı ve toplam 37 kişi öldürüldü.

- 5 Temmuz 1993: Erzincan Başbağlar köyü basıldı. Sivas'ın intikamını aldıklarını söyleyen kimliği belirsiz kişiler tarafından 33 kişi öldürüldü.

- 4 Eylül 1993: Batman'da meydana gelen olaylarda DEP Milletvekili Mehmet Sincar ile DEP Batman İl Yönetim Kurulu üyesi Metin Özdemir öldürüldü.

- 10 Eylül 1993: 1. Ordu ve İstanbul Sıkıyönetim eski Komutanlarından emekli Org. Hüseyin Doğan Özgöçmen, uğradığı silahlı saldırıdan yaralı olarak kurtuldu.

- 22 Ekim 1993: Diyarbakır Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Bahtiyar Aydın, Diyarbakır'ın Lice ilçesinde açılan ateş sonucu şehit oldu.

- 25 Ekim 1993: Silahlı 5 PKK'lı terörist, Erzurum İli Çat İlçesi Yavi Kasabası'na baskın düzenledi. Kahvehanede bulunan halkı rastgele tarayarak; 32 kişiyi öldürdü ve 10 kişiyi yaraladı.

- 4 Kasım 1993: Eski Diyarbakır JİTEM Grup Komutanı emekli Binbaşı Ahmet Cem Ersever, duruşma için gittiği Ankara'da öldürüldü.

- 30 Ekim 1995: Türkiye Cumhuriyeti 52. Hükümeti, Doğru Yol Partisi Genel Başkanı ve İstanbul Milletvekili Tansu Çiller'in başkanlığında, 30 Ekim 1995 tarihinde kuruldu. Doğru Yol Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında kurulan koalisyon hükümeti, 5 Kasım 1995 tarihinde TBMM'deki güven oylamasında, 243 kabul, 174 ret oyuyla güvenoyu aldı. 26 Aralık 1995'te yapılan milletvekilliği erken seçimleriyle, 52. Hükümet istifa etti.

- 5 Kasım 1995: 1995 Türkiye genel seçimleri sonrasında 20. dönem TBMM oluştu. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hükümeti kurma görevini ilk olarak seçimden birinci olarak çıkan Refah Partisi'nin Genel Başkanı ve Konya Milletvekili Necmettin Erbakan'a verdi. Ancak Refah Partisi'nin mecliste güvenoyu almak için yeterli milletvekiline sahip olmaması ve mecliste üyesi bulunan diğer partilerin destekte bulunmaması nedeniyle hükümeti kuramadı. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Demirel seçimde ikinci gelen Anavatan Partisi Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a hükümet kurma görevini verdi ve Anavatan Partisi ile Doğru Yol Partisi ortaklaşa 53. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini kurdu. Ancak bu hükümet yalnızca üç ay sürdü.

- 28 Haziran 1996: Cumhurbaşkanı Demirel, hükümet kurma görevini ikinci kez Necmettin Erbakan'a verdi ve Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti 28 Haziran 1996 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görevlendirmesiyle kuruldu. 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin kurulması üzerinden bir yıl geçmeden muhalefet partilerinden ve Cumhurbaşkanı Demirel tarafından siyasi krizin son bulması için erken seçim gerektiğine dair açıklamalar yapıldı.

- 28 Şubat 1997: 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti döneminde 28 Şubat Süreci yaşandı. Bu süreç 54. hükümetin sonunu getirdi. 28 Şubat 1997 tarihinde "irtica ve buna karşı alınacak tedbirler" gündemiyle toplanan Milli Güvenlik Kurulu bazı kararlar aldı.

- 21 Mayıs 1997: Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, *"yasadışı bazı eylemlerin odağı olmaya başladığı ve bazı üyelerinin laik rejimi hedef alan girişimleri"* nedeniyle Refah partisi'nin kapatılması için Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı. Başsavcı Vural Savaş, dava ile ilgili yaptığı açıklamada partinin "laikliğe aykırı eylemlerin odağı hâline geldiğini ve ülkeyi giderek bir iç savaş ortamına sürüklediğini" belirtti. Dava devam ederken Erbakan, başbakanlık görevini Tansu Çiller'e devretmek amacıyla 18 Haziran 1997'de Cumhurbaşkanı Demirel'e istifasını sundu.

- 20 Haziran 1997: Cumhurbaşkanı Demirel ise yeni hükümeti kurma görevini mecliste çoğunluğa sahip Doğru Yol Partisi'nin Genel Başkanı Tansu Çiller'e değil, Mesut Yılmaz'a verdi. 30 Haziran 1997'de 54. hükümet son buldu. 55. Hükümet (ANASOL-D) Mesut Yılmaz'ın liderliğinde Anavatan Partisi, Demokratik Sol Parti, Demokrat Türkiye Partisi koalisyonu ile kuruldu.

Toplumsal olaylar aniden ortaya çıkmamaktadır. Aniden ortaya çıkmış gibi gözükten her olayın bir hazırlık ve olgunlaşma safhası cereyan etmektedir. Olayların hazırlık ve olgunlaşma

safhasına tesir eden önemli faktörler Raporun ilgili bölümlerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Buna göre, bir toplumsal olay ve krizde aşağıdaki durumlar görülür.

- Hedeflenen yasa dışı toplumsal olay konusunda önceden çeşitli propaganda metotlarıyla (yazılı, sözlü vs.) propaganda yapılır. Propagandanın geniş bir kitleye hitap etmesi, sürekli ve etkili olması gerekir. Propagandayla olayın fikri temelleri atılmış olur. Bu devre, özellikle krize ilişkin ilk teşhisin konulduğu evredir.

- Yasal olmayan bir toplumsal olayın amacına ulaşabilmesi için önceden plânlanmış görevliler veya kışkırtıcılar olayın başlayacağını, hatta başlamak üzere olduğunu yaymaya başlarlar. Bu konuda topluluklar arasında çeşitli söylentiler ve yorumlar konuşulmaya başlanır.

- Liderler veya hatipler topluluğun özlemleri doğrultusunda etkili konuşmalar yaparlar. Daha önceleri propaganda vasıtasıyla da hazırlanan kitle, istenilen yolda yürüme durumuna getirilmiştir.

- Yasal olmayan bir toplumsal olayda önder denilen kişiler, etkileyici konuşmasıyla cazibe ve heyecan uyandıran sloganları ve hareketleriyle huzursuzluğu artırıcı, sinirli ve gergin bir havanın oluşmasına çalışırlar.

- İnsanlar kalabalıklaştıkça matematiksel ve doğal olarak güçlenir, cesaretlenir ve davranışları da o ölçüde serbest bir hâl alır. Ancak duygu, düşünce ve karar verme yetenekleri ise aynı ölçüde karmaşık ve belirsiz bir çizgiye yönelir.

- Tek başına iken tepki gösteremeyen kişiler topluluk halindeyken birbirlerinden güç alarak kendilerini daha kuvvetli görmeye başlarlar. Tabiri caiz ise, horozlanmaya, kabarmaya, taşkınlığa kısaca kavgaya hazır hale gelirler. Horozlanma devresinin kolluk açısından önemi; bu duruma gelmiş bir topluluğun yasal olmayan hareketler için önemli bir risk unsuru olacaktır. Bu durum, polis tarafından şartlara göre kontrol altına alınmadıkça, daha kötü olaylara dönüşebilir, ilerleyebilir.

- Kalabalıkta insanların heyecanı artar ve duygusallık hâkim olur. Bilinçli düşünmek bazen tamamen ortadan kalkabilir. Bu durumu bilen yönlendirici grup, konuşma, alkış, slogan vs. ile heyecanı daha da artırır. Kalabalık içinde bazıları nerede alkışlanacağı, slogan atılacağını organize etmektedirler. Önlem alınmadığı takdirde, kalabalık giderek artar, büyük kalabalık arttıkça söylentiler gelişir, heyecan artar, artık topluluk şuursuzlaşmıştır. Böylece cesareti de artan topluluğun tehlikeli, yasa dışı hareketlere yönelme cüreti artar. Bu tür yavaş yavaş gelişen topluluklarda kolluk, bu büyümeyi önlemeye çalışmalıdır.

- Heyecanı iyice artan insanlar artık eyleme geçmeye hazırdırlar. Yönetici gruptan birilerinin maksatlı bir hareketiyle eylem başlar. Toplu hareketin şiddeti artıp kontrol dışı kaldıkça zorbalık hareketlerinin hedefi bir olmaktan çıkarak, yaygınlaşır ve genelleşir.

Sivas olaylarında, yukarıda çerçevesi çizilen bir toplumsal kriz oluşumuna ilişkin süreçlerin tümü gözlemlenmektedir. 1-4 Temmuz 1993 tarihlerinde dördüncüsü yapılan Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin ilk iki günü Sivas il merkezinde, diğer iki gününün Yıldızeli İlçesi Banaz Köyünde yapılması planlanmış ve kamuoyuna duyurulmuştur. Etkinlik sürecinde yaşanan olayların değerlendirilebilmesi için öncesinde gerçekleşen bazı olayların bilinmesinde fayda bulunmaktadır.

- Bakanlar Kurulunun 1989 yılındaki kararıyla yurda girişi yasaklanan Hint asıllı İngiliz yazar Salman Rüşdi'ye ait Şeytan Ayetleri kitabının çevirisinin, Aziz Nesin tarafından yayımlanacağını ilan edilmesi ve daha sonra başyazarı olduğu Aydınlık Gazetesinde 1993 yılının Mayıs ayında tefrika edilmeye başlamasına ülke genelinde tepkiler oluşmuş, Türkiye'nin muhtelif illerinde (İstanbul, İzmir, Konya, Yozgat, Mardin, Batman, Gaziantep, Malatya) gösteriler yapılmış ve/veya bildirimler dağıtılmıştır.

- Şeytan Ayetleri kitabının çevirisinin yayımlandığı Aydınlık Gazetesinin bütün nüshaları hakkında Şişli Sulh Ceza Mahkemesince toplatma kararı verilmiştir.

- Bu ortamda Aziz Nesin'in etkinlikler kapsamında Sivas'a davet edilmesi tepkilere yol açmış ve Sivas'ta "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı Şeytan Ayetleri kitabı ve Aziz Nesin aleyhine etkinlikler öncesinde bildirimler dağıtılmıştır.

- İlk üçü Sivas'ın Yıldızeli İlçesinin Banaz Köyünde düzenlenen etkinliklerin ilk defa 1993 yılında ilk iki günü Sivas merkezde olacak şekilde planlanması tepkilere yol açmıştır.

- Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılıp halk ozanlarını temsil ettiği belirtilen insan figürü ve yanında kangal köpeği bulunan bir heykel Kültür Merkezi önüne etkinliklerden bir gün önce dikilmiştir.

- Emniyet Özel Harekat birimi ile Jandarma Komanda Bölüğüne bağlı birlikler etkinliklerin başladığı gün Zara ve Divriği kırsalında görevlendirilmiştir.

- Etkinlikler 01.07.1993 Perşembe günü başlamış; açılış töreninde "Devrim Şehitleri" anısına saygı duruşuyla başladığı ve Valinin de bu saygı duruşuna iştirak ettiği şeklindeki haberler Sivas mahalli basınında yer almıştır.

- Kültür Merkezindeki açılış programındaki konuşmasında Aziz Nesin'in "*...Zaten Türk Milleti korkak bir millettir. Alevisi de sünnisi de çoğunlukla korkaktır. O da çok belli. Çünkü başına ne zaman kabadayı gelirse sesini çıkarmaz, itaat eder. Çünkü, o da müslümandır eninde sonunda*", "*...ben müslüman değilim. Yoksa, Kur'an'da da güzel sözler var, ama 1300-1400 yıl önceki sözlerin kimin sözü olursa olsun eskiyeceğine inanıyorum. Bu sözler eskimiştir*" gibi ifadeleri ertesi gün mahalli basın ve diğer kanallarla kamuoyuna ulaşmıştır.

- Etkinliklerin ilk günü olan 1 Temmuz 1993 tarihinde, Sivas Emniyet Müdürlüğü İstihbarat Şube Müdürlüğü yukarıda bahsedilen bildiriden ve Aziz Nesin'e karşı protesto eylemi yapılacağına ilişkin istihbari bilgi edinmiş ve aynı gün Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirmiştir.

- Tunceli ilinde yapılan gösteri sonrası Sivas'a gelen ancak henüz resmi kuruluş aşaması gerçekleşmeyen kamu çalışanları sendikası mensupları; gösteri yapmalarına yönelik izin talepleri Valilikçe 2911 sayılı Kanuna uygun olmadığı gerekçesi ile reddedilmesine rağmen, şehir merkezinde gösteri yürüyüşü yapmıştır.

2 Temmuz 1993 Cuma günü Sivas'ta yaşananlara; çalışma sırasında bilgisine başvurulmuş kişilerin beyanı ve diğer çalışmalarda tespitler çerçevesinde kronolojik olarak aşağıda yer verilmiştir.

- Saat 11.00'de Sivas il merkezindeki 5. Piyade Er Eğitim Tugay Komutanlığında acemi erlerin yemin töreni nedeniyle Vali ve İl Emniyet Müdürü Tugay Komutanlığına gitmiştir. Bu sırada etkinlik için Sivas'a gelen Aziz Nesin ve Cevat Geray Zara ilçesindeki Tödürge Gölüne gitmek için Vali Yardımcısından araç istemiş, ancak araç temin noktasında yaşanan aksaklıklar nedeniyle yapılması düşünülen gezi gerçekleştirilememiştir.

- Saat 11.00 sıralarında Milli İstihbarat Teşkilatı Sivas Bölge Müdürlüğüne 2.7.1993 Cuma günü "*bazı kişilerin kendi aralarında Vali ve Aziz Nesin'e karşı protesto eylemi yapmak üzerine konuştuklarına dair*" bir istihbari bilgi gelmiş; Milli İstihbarat Bölge Başkan Yardımcısı saat 11.30 sıralarında bu bilgiyi başka kimseyi bulamadığı için Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünde görevli Ramazan isimli bir polis memuruna şifahi olarak iletildiğini, Müsteşarlığa da bildirildiğini söylemiştir.

- Saat 11.00 sıralarında Buruciye Medresesinde saat 10.00'da başlamış olan yazar ve şairlerin imza ve söyleşileri etkinliği kapsamında kitaplarını ve Aydınlık Gazetesinin bazı nüshalarını imzalayan Aziz Nesin'e TGRT/İHA muhabiriyle röportajı esnasında bir vatandaş tepki göstermiş, polis marifetiyle bu kişi uzaklaştırılmıştır.

- Saat 13.00 sıralarında Cuma namazı sırasında Kale Camiinin hemen yanındaki Buruciye Medresesinde, etkinliğe katılan Can Şenliği Tiyatro Grubunca sergilenen bir oyun esnasında davul ve tef çalınması namaza gelenlerin tepkisini çekmiştir.

- Saat 13:30 Paşa Camii, Meydan Camii ve Kale Camiinden cuma namazından çıkan sayıları değişik kesimlerce yaklaşık 100-500 arasında tahmin edilen grup, bir Amerikan Bayrağının yakmış, "Türkiye'de PKK, Dünyada ABD" yazılı bez pankartı açıp sloganlar atarak Valiliğe doğru yürümeye başlamıştır.

- Saat 13.40 civarında göstericiler Vilayet binasının önünde toplanmış, Aziz Nesin ve Vali aleyhinde slogan atmaya başlamıştır.

- Saat 13.45 sıralarında İl Turizm Müdür Yardımcısı Durbaba Kesim olayların büyüyeceği endişesiyle ile İl Müdürüne durumu arz etmiş, Madımak Otelinin sahibi Yaşar Öğütçü ile Valiliğe gelmiş, Vali Yardımcısı Bekir Şahin Tütüncü ile görüşmüşlerdir.

- Saat 13.45'te Vali, Tugay Komutanını telefonla arayarak yardım istemiştir.

- Saat 14.00 sıralarında etkinliğe katılan kişiler yemek yedikleri çarşı içindeki Cumhuriyet Lokantası civarında bir kısım olaylara şahit olmaları üzerine Madımak Otelinde toplanmaya başlamıştır.

- Saat 14.10 sıralarında Valilik ve Buruciye Medresesi önünde polisle karşılaşan grup Kültür Merkezine yönelmiş ve Kültür Merkezinin önünde toplanmıştır. Kültür Merkezi içindeki bazı etkinlik katılımcılarının karşılık vermesi üzerine arbede çıkmıştır.

- Saat 14.30 sonrasında İçişleri Bakanına ve İçişleri Bakanlığı Müsteşarına Vali tarafından telefonla ve faksla gelişmeler bildirilmiştir.

- Saat 14.30 da İl Turizm Müdür Yardımcısı Durbaba Kesim ve Madımak Otelinin sahibi Yaşar Öğütçü oteldekilerin tahliyesi için otele gitmiş, oteldekilerle görüşmüş, belli bir süre otelde bekledikten sonra Dernek Başkanı Murtaza Demir ile Durbaba Kesim birlikte Valiliğe gelmiş, Murtaza Demir Vali ile baş başa görüştüktan sonra otele geri dönmüştür.

- Saat 14:40 civarında Vali, İçişleri Bakanlığı Müsteşarı ile görüşmüş, Tokat ve Kayseri Valiliğinden kuvvet istenilmesine karar verilmiş, bu sırada ilçe Kaymakamlıklarından polis ve jandarma takviyesi istenilmiş, Tugay Komutanlığının askeri birlik sevk etmesi konusunda girişimlere devam edilmiştir.

- Saat 15.00 e kadar Kültür Merkezi önünde bulunan grup polisin müdahalesi üzerine tekrar Hükümet Meydanı önüne gelmiş ve burada eylemini sürdürmüştür.

- Saat 15.10'dan itibaren göstericiler, polisin müdahalesi üzerine Hükümet Meydanından tekrar Kültür Merkezine yönelmiş ve burada göstericiler ile bazı etkinlik katılımcıları arasında arbede yaşanmıştır.

- Saat 15.30-16.00 sıralarında Emniyet Müdürünün isteği üzerine Valilik Makamına gelen Belediye Başkanının topluluğu teskin etmek için konuşma yapmasına karar verilmiş ve Belediye Başkanı Kültür Merkezi önünde bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma üzerine göstericilerden bir kısmı ayrılmıştır.

- Saat 16.00-16.30 sıralarında Kültür Merkezi önünden ayrılan grup Madımak Oteli önüne gelmiş ve burada slogan atmaya devam etmiştir.

- Saat 16.30-17.00 sıralarında sayıları daha da artan grup Aziz Nesin'in Madımak otelinde bulunduğunu öğrendiği için otelin önünde toplanmaya başlamıştır.

- Saat 17.30 sonrası kamu kurumlarının (TÜDEMSAŞ, Karayolları, DSİ, DDY gibi) mesaisinin bitmesiyle birlikte Madımak Oteli önündeki kalabalık hızla artmaya başlamıştır.

- Saat 18.00-18.20 civarında Belediye Başkanının tekrar konuşma yapması sağlanmış, Belediye Başkanı kısa aralıklarla iki konuşma yapmış, ancak bu konuşmalardan sonuç alınamamıştır.

- Saat 18.00-18.30 sıralarında Kültür Merkezi önüne dikilen Pir Sultan Abdal Heykelinin kaldırılmasına ve göstericilerin dağılmasında etkili olabileceği düşüncesiyle Hükümet Meydanına getirilmesine karar verilmiştir.

- Saat 19.00 sıralarında Heykel, Kültür Merkezi önünden kaldırılmış, topluluğun görüp peşinden giderler düşüncesi ile Emniyet Müdürü Doğukan Öner'in emriyle Valiliğin önüne getirilmiş, bu sırada göstericiler tarafından heykel araçtan indirilerek parçalanmış ve daha sonra yakılmıştır. Ayrıca etkinliklerin iptal edildiği kararı göstericilere duyurulmuştur.

- Saat 19.10 da Genelkurmay Başkanı, Vali'yi telefonla arayarak Tugay Komutanlığının bütün gücüyle olayları önlemek için yardımcı olmasını istemiştir.

- Saat 19.45-20.00 civarında, topluluk, toplumsal kriz yönetimlerinde belirtilen kalabalıkların tümüyle şuursuz hale gelme durumuna ulaşmıştır. Kalabalıklar, "Şeytan Aziz", "Vali istifa", "Ya Allah Bismillah, Allahüekber" gibi sloganları atmış ve Madımak Oteline girmek için baskı yapmaya başlamıştır. Bu arada otel önündeki araçlar ters çevrilerek yakılmıştır. Göstericiler itfaiye araçlarının geçişini çeşitli şekillerdeki eylemleriyle engellemiştir. Bu arada otelde bulunan etkinlik katılımcılarından 3 kişi Madımak Otelinin arkasındaki BBP il merkezine geçerek yangından kurtulmuştur.

- Saat 20.00-20.10 civarında Tugay Komutanı, sevk edilen acemi erlerle beraber topluluğun bulunduğu bölgeye gelmiş; topluluk tarafından asker lehine tezahürat yapılmış; Tugay Komutanı olay yerinden ayrılmış, ancak erler topluluğun arka tarafında beklemeye başlamıştır. Öte yandan, otelde bulunan güvenlik mensuplarından Aziz Nesin'in yakın koruması hariç diğerleri tümüyle otelden ayrılmıştır.

- Saat 20.10 sıralarında yangın otele sirayet etmiş, kalabalıktan gelen oteli yakmaya yönelik "yak yak" sloganları eşliğinde de bazı kişilerce benzine batırılmış üstüğü ve çaputlar tutuşturularak otele atılmıştır. Kalabalıkça engellenen itfaiye, güvenlik kuvvetlerinin yardımları neticesinde yolun açılması ile otele ulaşmış ve saat 20.20 de yangına müdahaleye başlamıştır. Bu arada otelde bulunan etkinlik katılımcılarından yaklaşık 30-35 kişi Madımak Otelinin arkasındaki BBP il merkezine geçerek yangından kurtulmuştur.

- Saat 20.20 sıralarında Madımak Otelinin önünde güvenlik kuvvetlerinin havaya ateş açması üzerine dağılan göstericilerin bir kısmı slogan atarak Hükümet Konağının önüne gelmiş ve Hükümet Konağını taşlamaya başlamıştır.

- Saat 20.30 sıralarında Aziz Nesin, Madımak Otelinden kurtarılarak polis aracı ile kısmen şehir dışında olan ve güvenlik altında bulunan Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesine götürülmüştür.

- Saat 20.35 de Hükümet Konağının önünde bulunan göstericiler İl Jandarma Alay Komutanlığı birlikleri tarafından dağıtılmıştır.

- Saat 22.00 de Valilikçe il merkezinde, ikinci bir emre kadar sokağa çıkma yasağı kararı alınmıştır. Bu saate kadar şehrin çeşitli yerlerine kaçan küçük gruplar tamamen dağıtılmış ve olaya karıştığı iddia edilen bazı kişiler gözaltına alınmaya başlanmıştır.

- Saat 22.30 sularında İçişleri Bakanı ve Emniyet Genel Müdürü Sivas'a gelmiştir.

- Saat 23.00 de sokağa çıkma yasağı kararı ilan edilmiştir.

- Saat 23.00-24.00 sıralarında değişik hastanelere sevk edilmiş bulunan cenazeler üzerinde ölü muayene ve otopsi işlemleri yapılmak üzere iki Cumhuriyet savcısı ve iki adli tıp uzmanı ve otopsi yardımcısı ile zabıt katibinden oluşan ekip görevlendirilmiş, bir ekip Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesinde diğer ekip Sivas Numune Hastanesinde söz konusu işlemlere başlamıştır.

Valiliğin 03.07.1993 tarihli Olay Durum Raporunda, meydana gelen olaylar sonrasında 36 ölü, 8'i ağır toplam 24 yaralının olduğu belirtilmiştir. Olaylarda ağır yaralanan Metin Altıok, tedavisine devam edilen Ankara GATA'da 09.07.1993 tarihinde vefat etmiştir.

TESPİT 3- Sivas olaylarından sonra olayların oluş şekli ve mahiyetine ilişkin olarak çok sayıda iddia gündeme getirilmiştir. Söz konusu iddialardan sıkça kamuoyunda tartışılanlar Raporun Beşinci Bölümünde başlıklar hâlinde incelenmiş olup çoğunluğu kolektif hafızaların şekillendirdiği hususlardır. Bu hususların tümünde; toplumsal bellekler ve Devlet hafızasını oluşturan tüm tarihi tecrübedeki sorunlu yaklaşımların ve iktidar ilişkilerinin izlerini bulmak mümkündür. 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yaşanan olay; farklılıklara ilişkin önyargılarımız, tahammül ve hoşgörü eksikliğimiz, ötekine zarar vermek amacıyla hegemonik güç ile kurduğumuz iktidar ilişkileri, tektipleştirme ve ötekileştirmeye dair siyasetlerimiz ve toplumsallaştırma çabalarımız, tüm yaşanan tecrübeleri tarihselleştirmedeki, geçmişi günümüzde yaşatmaya yönelik çabalarımız neticesinde hep birlikte oluşumuna katkıda bulunduğumuz bir olaydır. Bu açıdan, esas itibariyle söz konusu olaydaki sebep ve failleri; kamu yönetiminin söz konusu olaylardaki rolünde ve oluşan toplumsal krizi yönetmedeki basiretsiz

uygulamalarında ve Sivas olaylarına ilişkin kolektif hafıza gruplarının tutum ve yaklaşımlarında aramak gerekmektedir.

Pir Sultan Abdal Derneği tarafından organize edilmiş olan IV. Pir Sultan Abdal Etkinliklerinin; Kültür Bakanlığı, Sivas Valiliği ve diğer kamu kurumlarının aktif katılımı ve katkısı altında (*etkinliklerin ilk iki gününün Sivas merkezine alınması, ozanlar anıtının yaptırılması, maddi destek verilmesi, teçhizat gönderilmesi, bazı katılımcıların kamu misafirhanelerinde kalması gibi*) düzenlendiği anlaşılmaktadır. Kamu yönetiminin önemli katkıları ile düzenlenen etkinlik öncesinde alınması gereken tedbirler noktasında; olayların öncesinde istihbari bilgi eksikliği, bir gün önce alınan istihbari bilginin ve Aziz Nesin aleyhine dağıtılan bildirilerin yeteri kadar değerlendirilmemesi, etkinliklerin başlangıç gününde polis özel harekât ve jandarma komando birliklerinin alınan bir ihbara istinaden kırsalda görevlendirilmesi ve toplumsal olaylara müdahale planının hazırlanmaması gibi önemli eksiklik ve zafiyetler yaşandığı anlaşılmaktadır.

Olaylar çıktıktan sonraki süreci idare etmede ise; olayların başladığı saatte sayıca az olan ve silah veya benzeri saldırı aleti bulunmayan kalabalığın dağıtılmayarak büyümesine sebebiyet verilmesi, yeterli güvenlik personeli bulunmasına rağmen toplumsal olaylara müdahale esaslarına (*uyarı, kuvvet gösterisi, orantılı güç kullanma, liderlerin uzaklaştırılarak gözaltına alınması gibi*) uyulmaması, zor kullanma yetkisine sahip olan İl Emniyet Müdürünün bu yetkiyi kullanmak için Valinin talimatını beklemesi, polisin göstericilere müdahale etmek için askerden yardım geleceği beklentisine girmesi, Madımak Oteli önünde kademeli olarak zor kullanma yöntemlerinin (*ikaz, ihtar ve kuvvet gösterisi, bedeni kuvvet, kelepçe, cop, sis bombası ve havaya ateş etme gibi*) uygulanmaması, mesai sonrası kalabalığın artabileceğinin dikkate alınmaması, asayiş toplantılarında etkinliklerle ilgili ayrıntılı bir müzakerenin yapılmaması, emniyet-jandarma ve askeri kuvvetlerin aralarında koordinasyonun sağlanmasına yönelik Asayiş Harekât Merkezinin kurulmaması, Vali tarafından yapılan sözlü ve yazılı askeri kuvvet taleplerinin hiçbirinde, görevin ifasına ilişkin hususların (*talep edilen askeri kuvvetin sayısı, nerede konuşlanacağı, görevin kapsamı, emir-komuta ve koordinasyonun nasıl sağlanacağı gibi*) belirtilmemesi, sevk edilen askerlerin göstericilere müdahale ve otelin korunması yerine pasif ve lokal risk algısı içeren uygulamalarda kullanılması, diğer illerden takviye kuvvet istenmesi hususunun yeterince analiz edilmemesi, Madımak Otelinde kalan etkinlik katılımcılarının tahliye edilmesinde planlı, kararlı ve istekli bir tutum sergilenmemesi, kolluk kuvvetlerince gerekli desteğin verilerek itfaiyenin yangına zamanında ve yerinde müdahalesinin sağlanamaması, toplumsal kriz riskine rağmen etkinlik öncesinde ve esnasında sağlık hizmetleri alanında gerekli ve yeterli idari tedbirlerin alınmaması gibi sorunların yaşandığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, adli ve idari mercilerce her türlü hukuki delilin toplanması, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesinde gereken özenin gösterilmemesi, ölü muayene ve otopsi

işlemlerinin asgari bilimsel standartları karşılayacak şekilde yapılmamış olması, Cumhuriyet ve laiklik aleyhine atıldığı iddia edilen bazı sloganların soruşturma ve yargılama aşamasında sonradan ilave edilmesi, Atatürk büstünün kimler tarafından, ne amaçla ve ne zaman söküldüğü hususunda kesin bir tespitin yapılmamış olmasına rağmen yargılama sürecinde hüküm kurulurken Atatürk büstünün tahrip edildiğinin kabul edilmesi, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığınca “Düşünce Örneği” başlığıyla kaleme alınan yazının ilgili mahkemelere gönderilerek yargı bağımsızlığının zedelenmesi, olayların önlenmesi konusunda görev ve sorumluluğu bulunan hiçbir kamu görevlisinin adli kovuşturma sürecinden geçmemesi gibi hususlar da iyi yönetilmeyen bir toplumsal krizdeki kamu yönetimi sorumluluklarının acilen gizlenmesine/örtülmesine ve/veya geleneksel olarak farklılıklarla yüzleşmekten kaçınılmasına yönelik tutum ve davranışlar olduğu anlaşılmaktadır.

Söz konusu iddialar bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Sivas Olaylarının bir komplo ve/veya provokasyona bağlı olarak gelişmiş olabileceği izlenimini uyandırmakla birlikte işbu Raporun ilgili bölümünde belirtilen kısıtlar çerçevesinde yürütülen çalışmalar neticesinde; iddialarda belirtilen olayların bir bütünün parçalarını oluşturduğuna ve Sivas Olaylarının bir komplo ve/veya provokasyonun neticesinde gerçekleştiğine dair herhangi bir illiyet bağı kurulamamıştır.

Nitekim, Madımak Otelinin yakılması esnasında; perdeleri tutuşturanlar, atletini benzine bulayıp tutuşturmak suretiyle otele atanlar, otel eşyalarını tahrip edip alevlere atanlar, “yak yak” şeklinde kalabalığı tahrik edici slogan atanlar, oteli yakmak için kullanılan benzini olay mahalline getirenler, araçlara benzine batırılmış üstüğü ve benzeri malzeme atanlar, Pir Sultan Abdal Heykelini parçalayan ve yakanlar ile söz konusu eylemlere çeşitli şekillerde iştirak edenler gibi doğrudan katliamda sorumlu tutulanların (toplam 81 kişi) yakalanıp yargılanmış ve mahkum olmuş olmaları da komplo teorisine yönelik iddiaları zayıflattığı anlaşılmaktadır. Zira, yargılanan ve mahkum olan olaylardaki başat kişilerin hiçbirisi ile ilgili herhangi bir illegal örgüt ya da yapı arasında bağlantı kurulamamıştır.

Sivas olaylarına dair iddialar Raporun Beşinci Bölümünde ayrıntılı olarak incelenmiş olup ulaşılan sonuçlara ana hatlarıyla aşağıda yer verilmiştir.

İDDİA 1 - IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin düzenlenme sürecinde; Kültür Bakanlığının, Valiliğin ve İl Kültür Müdürlüğünün, etkinliklerin Sivas il merkezine alınması, programın hazırlanması, davetlilerin belirlenmesi ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması gibi konularda aktif rol aldığı ve etkinliğin Kültür Bakanlığının desteğinde ve himayesinde yapıldığı, etkinliklerin bir bölümünün Sivas merkezine alınmasının sorgulanması gerektiği, bu kararın verilmesiyle şehirde muhtemel olaylar çıkmasına zemin hazırlandığı iddia edilmektedir.

Söz konusu iddialarla ilgili olarak gerek Kültür Bakanlığı gerekse Valilik ve İl Kültür Müdürlüğü yetkilileri “Kültür Bakanlığı Yerel, Ulusal ve Uluslararası Kültür Etkinliklerine Yardım Yönetmeliği” hükümleri gereğince yapılan maddi yardım haricinde Kültür Bakanlığı, Valilik ve İl Kültür Müdürlüğünün etkinliklere herhangi bir katkısının olmadığını ve etkinliklerin düzenlenme sürecinde aktif bir şekilde yer almadığını ileri sürmektedir.

Söz konusu iddialarla ilgili olarak;

- 1-4 Temmuz 1993 tarihlerinde yapılması planlanan IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin ilk iki gününün Sivas Merkezinde düzenlenmesi kararının Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından alındığı ve Kültür Bakanlığının bu kararı desteklediği,

- Etkinliklerin Sivas Merkezine alınması kararının arkasında, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Yöneticilerinin Sivas Merkezinde Ali Balkız'ın ifadesiyle “*Alevilerin ve sosyal demokratların, devrimcilerin, sol eğilimli kesimlerin*” yalnız olmadığını gösterme ve bu etkinlikler aracılığıyla “*karşı görüşte*” olan kesimlere yönelik bir nevi “*meydan okuma ve gövde gösterisi*”nde bulunma isteğinin yattığı,

- Pir Sultan Abdal Kültür Derneği yetkilileri ile Kültür Bakanlığı üst yönetimi arasında etkinliklerin Sivas merkezinde ve Banaz'da düzenlenmesi konusunda varılan mutabakattan, Sivas Valiliği yetkililerince (Vali, Vali Yardımcısı, Kültür Müdürü) resmi olarak Nisan ayı içerisinde haberdar olduğu,

- Etkinliklerin düzenlenmesi için anılan Derneğe parasal yardım yapıldığı ve ayrıca Banaz'da Pir Sultan Abdal Heykelinin çevre düzenlemesinin yapılması ve mevcut altyapının iyileştirilmesi çalışmalarının finanse edildiği,

- Banaz Köyü için yeni yaptırılan Pir Sultan Abdal Heykelinin son anda Sivas il merkezine gönderildiği,

- Sivas'ta Kültür Müdürlüğü başta olmak üzere kamu kurumlarının tesisleri, salonları ve misafirhanelerinin etkinlikler için tahsis edildiği,

- Kültür Bakanlığınca etkinlikler kapsamında yapılacak film gösterimleri için ekipman, kamera ve personel gönderildiği,

- Kültür Bakanlığı, Sivas Valiliği ve İl Kültür Müdürlüğünün etkinliklere yoğun desteğinin olduğu ve bu kapsamda bazı kamu görevlilerinin etkinliklerde görevlendirildiği

kanaatine varılmıştır.

İDDİA 2 - Sivas Olayları öncesinde Kültür Bakanlığı tarafından Sivas'a gönderilen Ozanlar Anıtının aslında Pir Sultan Abdal Heykeli olduğu, Sivas Valiliğinin anıta ilişkin bir talebi olmadığı hâlde Kültür Bakanlığı tarafından Valiliğin bilgisi olmadan Sivas'a gönderildiği, anıtın

Kültür Merkezinin önüne acele olarak bir gecede dikildiği, Sivas halkı tarafından anıt Pir Sultan Abdal heykeli olarak, anıtta bulunan köpek ise Pir Sultan Abdal'ın "haram yemez" köpeği olarak algılandığından anıta karşı bir tepki olduğu ve Sivas Olaylarının en önemli tahrik unsurlarından biri hâline geldiği, Sivas ilçe ve köylerinden gelen bazı alevi vatandaşların anıta kutsiyet atfettiği, gösteriler esnasında kalabalığı tahrik etmek maksadıyla anıtın kaldırılarak Hükümet Meydanına getirildiği, anıtın göstericilere taviz vermek için kaldırıldığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu iddialarla ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Sivas olaylarında kalabalığı en çok tahrik eden ve/veya kalabalığın tahrik edilmesinde kullanılan unsurlardan birisinin, Kültür Merkezi önüne etkinliklerden bir gün önce "Ozanlar Anıtı" yerine Pir Sultan Abdal Heykelinin dikilmesi hususunun olduğu kanaati edinilmiştir. 30 Haziran 1993 tarihinde Sivas Kültür Merkezinin önüne dikilen anıtın, Sivas Valiliğinin 12.04.1993 ve 21.06.1993 tarihli yazılarıyla Kültür Bakanlığından talep ettiği "Halk Ozanlar Anıtı" değil, Kültür Bakanlığına 16.02.1993 tarihinde Sivas-Banaz Köyü için yapılmasına karar verilen "Pir Sultan Abdal Anıtı" olduğu tespit edilmiştir.

- Valiliğın Ozanlar Anıtı talebinin reddedilmesi ve bu durumun Vali Yardımcısı Mesut Şenol tarafından Müsteşar Yardımcısı Gülşen Karakadıoğlu'na iletilmesi üzerine, Kültür Bakanlığına Ozanlar Anıtının yerine, Sivas-Yıldızeli İlçesi Banaz Köyü için yaptırılan ve elde hazır bulunan "Pir Sultan Abdal Anıtı"nın gönderilmesine ve Kültür Bakanı Fikri Sağlar tarafından da açılışının yapılmasına karar verilmiştir. Vali Yardımcısının yazısı üzerine Güzel Sanatlar Genel Müdürü tarafından düşünülen nottan da bu kararın ve talimatın Kültür Bakanı tarafından verildiği, en azından bilgisinin olduğu anlaşılmıştır.

- Anıt dikildikten sonra bazı alevi vatandaşların gelerek anıtın etrafında dolaşma ve anıta el sürme gibi anıta bir kutsiyet atfetmeye yönelik ritüel ve davranışlarda buldukları yönündeki ifadelerden anıtın Pir Sultan Abdal Anıtı olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır.

- Dikilen heykelin Pir Sultan Abdal Heykeli olarak algılanmasının ve anıtın bir gecede dikilmesinin, toplumsal bir tepkinin oluşumuna yol açtığı anlaşılmaktadır. Nitekim olaylar esnasında olayları yatıştırmak amacıyla mezkûr heykelin Belediye Başkanının önerisi, Emniyet Müdürünün teklifi doğrultusunda Valinin kararıyla kaldırılması bu hususu doğrulamaktadır.

- Belediye personeli Valinin heykelin kaldırılmasına yönelik kararını uygulamıştır. Anıtın göstericilerin içinden geçirilerek Valiliğın önüne getirilmesi talimatını Emniyet Müdürü vermiştir. Ancak kaldırılan Anıtın göstericilerin içinden geçirilmek suretiyle göstericilerin dağılmasının sağlanacağı zannedilirken, tam tersi gerçekleşmiş olup kalabalıkların kabarmasına yol açmıştır.

İDDİA 3 - Şeytan Ayetleri kitabının İngiltere’de yayınlanması ile özellikle İslam ülkeleri başta olmak üzere bütün dünyada tepkiler yaşanmasına ve Bakanlar Kurulu Kararıyla kitabın yurda girişi yasaklanmasına rağmen söz konusu kitabın Aydınlık Gazetesi’nin yeniden yayına başladığı 1 Mayıs 1993 tarihinden itibaren Türkçeye tercüme edilerek yayınlanacağı konusunda ülke genelindeki medya kuruluşlarında haber yapılmasının ve bu konuya ilişkin Aydınlık Gazetesi Başyazarı Aziz Nesin’in ısrarla kitabın çevirisinin yayınlanmasına ilişkin açıklamalarının Sivas olaylarının meydana gelmesinde etkili olduğu iddiası kamuoyunda sıklıkla dile getirilmiştir. Bu nedenle, etkinliklere Aziz Nesin’in davet edilmesinin halkı tahrik ettiği; Aziz Nesin’in Sivas’a gelmek istememesine rağmen Pir Sultan Abdal Derneği, Kültür Bakanlığı ve Sivas Valisi tarafından ısrarla davet edilmesi üzerine etkinliklere katıldığı ve Aziz Nesin’in 1 Temmuz 1993 günü etkinliklerin açılışında Kültür Merkezinde yaptığı konuşmanın tepkilere yol açtığı iddia edilmektedir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak aşağıdaki kanaatlere varılmıştır.

- Şeytan Ayetleri kitabının İngiltere’de yayınlanması ile birlikte başta İslam ülkeleri olmak üzere bütün dünyada tepkiler ortaya çıkmıştır. Söz konusu kitabın Türkiye’de yayımlanması ile ilgili olarak da Aziz Nesin’e karşı ülkemizde çeşitli tepkiler gösterilmiştir.

- Şeytan Ayetleri kitabının tercümesinin yapılarak Türkiye’de yayınlanacağını duyurulması üzerine Cuma Dergisinin 19-25.02.1993 tarihli 135. sayısının kapak konusu olarak Aziz Nesin seçilmiştir. Bu sayıda Aziz Nesin ve bir yılanın resmine kapakta yer verilmiş ve Aziz Nesin aleyhine aşağılayıcı ifadeler kullanılmış olup Aziz Nesin hakkında İran tarafından verilen ölüm fetvası duyurulmuştur.

- 20.02.1993 tarihli Milli Gazetede Cuma Dergisinin 136. sayısının reklamının yapıldığı metinde *“AZİZ NESİN’E ÖLÜM FERMANI!.. Uyuz bir köpek mahallede masum insanlara havlayacak, saldırarak, mahallenin huzurunu kaçırarak. Birisi bu köpeği şu veya bu şekilde susturunca ‘Vay!.. Hayvan hakları’ diye kıyamet kopacak. Hayvan hakları uğruna ihlal edilen insan hakları. Evet beyler!.. Havlamak hayvan hakkı ise, gerektiğinde onu susturmak daha mukaddes bir insanlık hakkıdır”* şeklinde ifadeler yer almıştır.

- Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisinin Nisan 1993 sayısında Milli Gazetede yer alan Cuma Dergisine ait reklam metnine yer verilmiş ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir aynı sayıda söz konusu reklam metnine de atıfta bulunarak Başbakan ve diğer yetkililer ile DGM savcılarını göreve çağırmıştır.

- Aziz Nesin etkinliklere Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından davet edilmiştir. Kültür Bakanlığı ve Sivas Valiliğinin Aziz Nesin’in etkinliklere davetine doğrudan müdahil olup olmadığı konusunda somut bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Ancak, etkinlik programının

Kültür Bakanlığı, Sivas Valisi ve Pir Sultan Abdal Kültür Derneğinin görüşmeleri ile şekillendiği anlaşılmıştır.

- Aziz Nesin'in Şeytan Ayetleri kitabını Türkçeye tercüme ettirerek yayınlattmasının bir kesim tarafından "kutsala saldırı" olarak algılandığı ve bu algıdan kaynaklanan bir tepkinin oluşturulmaya çalışıldığı, buna mukabil olarak başka bir kesim tarafından da Aziz Nesin'e sahip çıkıldığı ve destek verildiği anlaşılmaktadır.

- Şeytan Ayetleri kitabının bir batı ülkesinde yayımlanması ve yazarının da batı ülkelerinde korunduğuna ilişkin algılar ile Aziz Nesin'in Şeytan Ayetleri kitabının ülkemizde yayımı konusundaki ısrarlı tavrı ve Türk halkı ve İslamiyet'le ilgili kamuoyunun tepkisini çeken açıklamalarının bulunduğu bir ortamda Aziz Nesin'in etkinliklere davet edilmesi Sivas halkında hem dini hem de milliyetçi ögeler taşıyan bir tepki oluşturmuştur. Bu çerçevede Aziz Nesin'i hedef alan bildirimlerin halka dağıtıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Aziz Nesin'in etkinliğin açılış konuşmasında dile getirdiği "Türk Milletinin aptal, korkak olduğu, kutsal metinlerin eskidiği" gibi bilindik sözleri yerel basında yer almıştır. Aziz Nesin'in 1 Temmuz 1993 günü Kültür Merkezinde etkinliklerin açılışında yaptığı konuşmanın bazı bölümlerinin toplum içinde kulaktan kulağa yayıldığı ve şehirdeki gerginliği artırdığı anlaşılmıştır.

İDDİA 4 - 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta meydana gelen olaylarda, o dönem Sivas'ta yayım yapan mahalli basında, etkinliklerden günler önce etkinlikler aleyhinde haberlerin çıkmaya başladığı, 2 Temmuz 1993 tarihinde bu olumsuz haberlerin dozunun artarak verilmeye devam edildiği, bu suretle mahalli basının olayların çıkmasında "tahrik edici" rolü olduğu iddiası dile getirilmektedir.

Yürütülen çalışma neticesinde söz konusu iddia ile ilgili olarak aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Etkinlikler öncesi mahalli gazetelerin son 15 günlük nüshalarında ne Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri ne de Aziz Nesin aleyhine herhangi bir haber ve yorumun çıkmadığı, dolayısıyla kamuoyunun yerel basın tarafından uzun süreden beri etkinlikler aleyhine hazırlandığı iddiasını teyit edecek herhangi bir durum tespit edilmemiştir.

- Olayların olduğu 2 Temmuz 1993 günü ise çıkan bazı haber ve yorumlarda; ağırlıklı olarak Aziz Nesin ve Vali Ahmet Karabilgin merkezli görüşlere yer verilmiş olup ("Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satıyorlar", "Rezaletin Daniskası!" gibi manşetlerle) bu haberlerin kamuoyunu ve kalabalıkları etkilemiş olabileceği kanaati edinilmiştir. Söz konusu haberlerin bazılarında Aziz Nesin'in beyanlarının da çarpıtılmış olduğu görülmüştür.

İDDİA 5 - IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinlikleri başlamadan birkaç gün önce "Hicret Koşusu" adı altında bir etkinlik düzenlendiği, bu etkinliğe Sivas içinden ve dışından birçok

kişinin katıldığı, gerek Hicret Koşusu gerekse olaylar için dışarıdan gelenlerin Belediye ve Milli Gençlik Vakfına ait öğrenci yurtlarında kaldığı, bu yurtlarda din eğitimi adı altında şeriat düzenini kurma hazırlıklarının yapıldığı ve bu kişilerin 2 Temmuz 1993 günü olaylara aktif olarak katıldığı, ayrıca etkinliklerden birkaç gün önce Sivas'a il dışından değişik kıyafet ve görünümde olan kişilerin geldiği ve bunların olayları yönlendirdiği iddia edilmektedir.

Yürütülen çalışma neticesinde söz konusu iddialarla ilgili olarak;

- Sivas'ta 26 Haziran 1993 Cumartesi günü organize edilen "Hicret Koşusu"nun iddia edildiği gibi Sivas Belediyesince düzenlenen bir etkinlik olmadığı; etkinliğin Milli Gençlik Vakfı tarafından düzenlendiği,

- Hicri yılbaşı münasebetiyle "Hicret Koşusu" ve sohbet toplantısı yapıldığı, ancak hem Vali hem Emniyet Müdürü başta olmak üzere Valilik yetkililerinin bu organizasyon hakkında yapıldığı dönemde önemli bir gözlemlerinin/bilgilerinin olmadığı,

- Anılan koşuya halkın katılımının dikkat çekici boyutta olduğuna yönelik herhangi bir tespiti ulaşılamadığı,

- Hicret Koşusuna şehir dışından gelenler olduğu ve yurtlarda kaldığı, bu kişilerin 2 Temmuz 1993 günü Olaylara karıştığı ve Sivas'ta yıllardan beri bazı yurtlarda Cumhuriyet karşıtı din eğitimi verilen militanlar yetiştirildiği yönünde dile getirilen iddiaların genellikle soyut nitelikte kaldığı, somut bilgi ve belgeye ulaşılamadığı ve bu yönde yapılmış herhangi bir tespitin olmadığı,

- Olaylardan sonra Vali Ahmet Karabilgin'in Sabah Gazetesinde çıkan beyanı üzerine inceleme yapmak üzere görevlendirilen Vakıflar Genel Müdürlüğü Müfettişlerinin Sivas il merkezinde bulunan ve iddiaların odağındaki yurtların denetiminde; herhangi bir disiplin olayına ve yıkıcı/bölücü unsurların faaliyetlerine rastlanılmadığı, söz konusu pansiyon ve vakıflarda din eğitimi adı altında şeriat düzenini kurma hazırlıkları yaptırıldığı iddiasının sübut bulmadığı kanaatine ulaşıldığı,

- 2 Temmuz 1993 tarihi itibarıyla, Tugay Komutanlığındaki yemin töreni için Sivas'a asker yakınlarının gelmesi ve yaz tatili münasebetiyle gerek yurtiçinde gerek yurtdışında bulunan "gurbetçi" ailelerin Sivas'ta bulunması neticesinde şehir dışından gelen insan sayısında anılan dönemde artış olduğu; olaylardan birkaç gün önce küçük bir Aczmendi grubunun Sivas'a geldiği ancak bu kişilerin olaylarda aktif rol aldığı yönünde bir tespitin olmadığı; olaylardan sonra yargılanan kişilerin birkaçı haricinde hepsinin ikametgâhının Sivas olduğu; sayılan nedenlerle iddia edenlerce herhangi bir bilgi ve belge verilmediği görülen, etkinliklerden birkaç gün önce Sivas'a il dışından değişik kıyafet ve görünümde olan kişilerin geldiği ve bunların olayları yönlendirdiği iddiasının soyut nitelikte kaldığı

anlaşmıştır.

İDDİA 6 - 1 Temmuz 1993 Perşembe günü öğleden sonra sol görüşlü Eğitim-Sen, Tüm Sağlık-Sen, Ener-Sen ve Demiryol-Sen isimli sendikaların idari makamlardan istedikleri izinlerin yasal şartları karşılamadığı için reddedilmesi nedeniyle yaptıkları yasa dışı yürüyüş sonrası, bu yürüyüşe katılan kişilerin Sivas'ta kalarak toplumu tahrik ettikleri, olaylara aktif olarak katıldıkları iddiası gündeme getirilmektedir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak; Sivas il merkezinde ilk kez düzenlenen Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin ilk günü olan 1 Temmuz 1993 tarihinde Sivas ilinde bulunan bazı kamu sendika temsilcilerinin o dönem mer'î mevzuata aykırı olarak toplantı ve gösteri yaptıkları sabittir. Ancak, sendika temsilcilerinin ve beraberindekilerin 2 Temmuz 1993 Cuma günü Sivas'ta kaldıkları ve olaylara aktif katılımlarının olduğu yönünde somut herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır. Ayrıca Sendika yürüyüşünün Sivas Olaylarının oluşu, devamı ve sonucuna dair bir etkisinin olduğuna yönelik resmi makamlarca da somut bir belirlemede bulunulmadığı görülmüştür. Bununla birlikte, sendikaların yürüyüşü ile ilgili olarak Sivas olaylarının cereyan ettiği 2 Temmuz 1993 tarihli yerel gazetelerde konuyla ilgili yer alan haber ve yorumların veriliş biçiminin; etkinlik ve katılımcı profili nedeniyle oluşan mevcut milliyetçi ve dini tepkileri artıran ya da pekiştiren ilave bir unsur olabileceği değerlendirilmiştir.

Örneğin, Bizim Sivas Gazetesinde sendikaların yürüyüşü birinci sayfada *"Rezaletin Daniskası: Pir Sultan Abdal Kültür Şenlikleri adı altında dün sergilenenler şenliğin amacını ortaya koydu. Şenlik adı altında Sivas'ta toplanan sosyalistler kanunsuz yürüyüş ve gösteriler düzenlediler"* başlığıyla manşete taşınmıştır. Söz konusu manşetin haber metni aynen aşağıdadır:

"Geleneksel Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin dördüncüsü dün şehrimizde başladı. Türkiye'nin dört bir yanından gelen alevi vatandaşlarımızın doldurduğu Kültür Merkezinde daha ilk günden şenliğin amacının dışında yapılacağı mesajı verildi. Gerek komite başkanı ve gerekse Aziz Nesin'in konuşmalarında kültür etkinlikleri hakkında herhangi bir bilgi verilmezken sadece İslam dinine aykırı konuşmalar yapıldığı gözlemlendi. Güne Buruciye Medresesindeki söyleşilerle devam edildi. Burada şehrimize gelen yazar ve sanatçılar imza dağıttılar. Bu arada çeşitli kitap sergilerinin açıldığı da gözlemlendi. DGM tarafından toplatılma kararı olan 'Bir Direniş Odağı-Metris' adlı kitabın Mücadele Dergisi kitap standında satıldığı gözlemlendi. Bunu anlayan emniyet görevlileri yasal haklarını kullanmak isterken orada toplanan kalabalık tarafından kitap teslim edilmek istenmedi. Ancak tutanak tutan ve bir örneğini de kitap sergisini açan Mücadele Dergisi muhabirlerine veren emniyet yetkilileri kitabın bir örneğini alarak DGM'ye gönderdiler. Bu arada Kamu Çalışanları Sendikalarından bir grup Mevlana Caddesinden Buruciye Medresesine kadar yürüyüşe geçtiler. Polis arabalarındaki yetkililerin uyarılarına karşı yürüyüşlerinden vazgeçmeyen kişiler Buruciye Medresesi girişinde bir konuşma yaparak Ankara'ya hareket ettiler.

Devletin ve milletin bölünmez bütünlüğü ilkesine aykırı devam eden konuşmanın yarısında Emniyet Müdürü Doğukan Öner konuşmacıya müdahale ederek uyardı. Bu olay karşısında oturma eylemine girişen göstericiler yetkililerin konuşmanın bir kısmına izin vermesinden sonra düzen aleyhine slogan atarak dağıldılar. Tüm bu olanlar kültür şenlikleri maskesi altında oynanmak istenen oyunları sergiledi. Bunlara tepki gösteren vatandaşlarımız 'Biz bu kişilerin hiçbirini Sivas'ta görmek istemiyoruz. Kültür Etkinlikleri böyle yasak kitap satmakla, kanunsuz yürüyüş ve gösteriler düzenlemekle olmaz. Bu kişiler bu tür olaylara bizleri ve Sivas'ı alet etmesinler' dediler."

Mezkûr yürüyüşün; bazı gazetelerde yukarıdaki ve buna benzer şekilde verilmesi ve Pir Sultan Abdal Etkinliği ile sendikaların yürüyüşü arasında bağlantı kurulması suretiyle, etkinliğe yönelik oluşan mevcut toplumsal tepkiyi etkileyecek nitelikte haberleştirildiği anlaşılmıştır.

İDDİA 7 - 2 Temmuz 1993 günü Sivas'ta meydana gelen olaylarda gösterici topluluğunun Kültür Merkezine ve Madımak Oteline saldırmalarında, camilerde görev yapan imam, vaiz ve diğer din görevlilerinin vaazlarıyla halkı Pir Sultan Abdal Etkinlikleri ve Aziz Nesin aleyhinde kışkırtmalarının da etkili olduğu iddia edilmektedir.

Sivas olaylarına karıştıkları gerekçesiyle sadece dört din görevlisi gözaltına alınmış, bunlardan ikisi soruşturma safhasında serbest bırakılırken tutuklanan diğer iki din görevlisi yargılanmış ve bu yargılamalar sonucunda da beraat etmişlerdir. Soruşturulan din görevlileri hakkında inceleme yapan Diyanet İşleri Başkanlığı Müfettişleri de ilgililer hakkında herhangi bir suç unsuruna rastlamamışlardır. Esas itibarıyla, bu iddiaların teyit edilmesinin ancak o dönem vaaz ve hutbeleri dinleyen cami cemaatinden kişiler vasıtasıyla olabileceği ve aradan yaklaşık 20 yıl gibi uzun bir zaman geçmesi nedeniyle böyle bir tespiti yapmanın da zorlukları ortadadır. Buna rağmen, yürütülen çalışma esnasında ifadelerine başvuru bazı kamu görevlilerine bu konuyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Alınan beyanlarda, 2 Temmuz 1993 günü Cuma namazına gittikleri camilerde imamların hutbelerde halkı kışkırtıcı tarzda konuştuklarına şahit olmadıkları ifade edilmiştir.

İDDİA 8 - IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerine davet edilen, etkinlik programında Kültür Merkezindeki açılışta konuşma yapacağı belirtilen ve ayrıca Kültür Merkezi önüne dikilen Ozanlar Anıtı/Pir Sultan Abdal Heykelinin açılışını yapacak olan Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın gelişini 03.07.1993 tarihine ertelemesi ve daha sonra 02.07.1993 tarihinde olayların çıkması üzerine etkinliklerin Sivas'ta yapılan ilk iki gününe gelmemesi kamuoyunca sorgulanmış, hatta Sivas'ta olayların çıkabileceği yönünde kendisine haber verildiği ve bu yüzden Sivas'a gelmediği iddiaları sıklıkla dile getirilmiştir.

Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın etkinliklere katılmaması konusu kamuoyuna yansıyan bilgiler kapsamında sınırlı olarak incelenmiş; Kültür Bakanı Fikri Sağlar'ın program

davetiyesinde 1 Temmuz 1993 tarihinde etkinliklere katılacağı görülmekle birlikte kendisinin etkinliklere katılımının Kültür Bakanlığında Sivas Valiliğine gönderilen faks ile 3 Temmuz 1993 tarihinde olacağını bildirildiği tespit edilmiştir. Öte yandan, Fikri Sağlar tarafından bir televizyon programında İstanbul'daki Türksoy Toplantısına katılım nedeniyle Pir Sultan Abdal Etkinliklerine katılmadığı ifade edilmiştir. Söz konusu iddiaların soyut olması nedeniyle, herhangi bir ilave araştırma yapmaya da ihtiyaç duyulmamıştır.

İDDİA 9 - Sivas Olayları öncesinde Jandarma komando bölüğü ve Emniyet özel harekât timinin, gerçek olmayan ihbarlarla Divriği, Zara ve İmranlı yöresinde PKK ile ilgili bir operasyona gönderilerek Sivas merkezdeki kuvvetlerin zayıflatıldığı ve bu durum Valiye aktarıldığı hâlde Valinin dikkate almadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan incelemede, emniyet özel harekât personeli ile Sivas ve Divriği'de bulunan jandarma komando birliklerinin 1 Temmuz 1993 günü Zara ve Divriği kırsalına operasyon için gönderildiği ve gönderilme nedeni ile ilgili ihbarın asılsız çıktığı anlaşılmıştır. Ancak, asılsız çıkan mezkur ihbarın; 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta güvenlik unsurlarının zafiyete uğratılması amacıyla mı yoksa ihbar müessesesinden kaynaklanan diğer hususlardan mı (terör örgütlerinin şaşırtma amaçlı ihbarları veya olay mahalline varıldığında ihbara konu hususların ortadan kalkması gibi) yapıldığını ortaya çıkaracak herhangi bir bilgi veya belgeye ulaşılamamıştır.

İDDİA 10 - IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerinin Sivas İl merkezine alınması, programın dört güne yayılması, etkinliklere Aziz Nesin'in davet edilmesi, Pir Sultan Abdal heykelinin kültür merkezinin önüne dikilmesi, Kültür Bakanlığı ve Valiliğin etkinliklere diğer dernek etkinliklerinden dikkat çekici bir şekilde daha fazla destek vermesi, Aziz Nesin'e karşı bildirilerin dağıtılmış olması gibi sebeplerden etkinlikler sırasında bir gerginliğin olabileceği, en azından etkinliklere karşı kanunsuz gösteri yürüyüşünün yapılabileceği, provokasyona müsait bir ortamın oluşabileceği ihtimali karşısında MİT, Emniyet ve Jandarma istihbarat birimlerince bu yönde bir bilgiye ulaşılamamış olmasının Sivas Olayları öncesinde büyük bir istihbarat zafiyetini oluşturduğu kamuoyunda yaygın bir kanaat olarak iddia edilmektedir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak aşağıda belirtilen sonuçlara ulaşılmıştır.

- Sivas olaylarından bir gün önce 1 Temmuz 1993 günü; Aziz Nesin'in hedef alındığı ve kamuoyunun tahrik edilmesine yönelik "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildirinin dağıtıldığına dair istihbarat bilgisi, Sivas Emniyet Müdürlüğü İstihbarat Şube Müdürlüğüne alınmıştır. Aynı gün itibarıyla, söz konusu istihbarat bilgisi istihbarat ile ilgili olarak gerekli bütün emniyet

tedbirlerinin alınmış olduğu açıklaması ile Emniyet Genel Müdürlüğüne (İstihbarat Daire Başkanlığına) yazı ile bildirilmiştir.

- Yürütülen çalışma esnasında, çeşitli inceleme ve soruşturma raporlarında yer verilen söz konusu yazı örneklerinin (fotokopilerinin) farklılıklar arz ettiği tespit edilmiştir. Olayın hemen akabinde Mülkiye Müfettişlerince düzenlenen 13.07.1993 tarihli İnceleme Raporunda yer verilen mezkur yazı örneğinin üzerinde elle düşülen herhangi bir not bulunmadığı ve yazı ekinde "Müslüman Kamuoyuna Bildiri" dışında herhangi bir değerlendirme notu bulunmadığı; daha sonra Polis Müfettişlerince yapılan soruşturma sonucunda düzenlenen 22.12.1993 tarihli Raporda yer alan yazı örneğinde ise elle düşülen bir not olduğu ("*Aynı gün mesai başlangıcında Sn. Em. Müdürümüze bilgi sunulmuştur. 01.07.1993 Şb. Md. V.*" şeklinde) ve ekinde de değerlendirme notuna yer verildiği tespit edilmiştir.

- Bahsedilen değerlendirme notunda "*İlimizde 1-2 Temmuz 1993 tarihinde Yıldızeli İlçesi Banaz köyünde ise 3-4 Temmuz 1993 tarihlerinde kutlanacak olan 'Geleneksel IV. Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerine' katılacak olan AZİZ NESİN'e karşı bir kamuoyu oluşturmak maksadıyla ekte sunulan bildirin dağıtıldığı, bildirin RP ve MİLLİ GENÇLİK Vakfınca hazırlandığı ve özellikle Aziz Nesin'e saldırı yapılacağı, dolayısıyla bir ALEVİ-SÜNNİ çatışmasının meydana getirmek istendiği çeşitli kaynaklardan bilgiler intikal etmiştir. Arz ederim. 01.07.1993"* şeklinde ifadelerle yer verildiği ve söz konusu bilgi notunun üzerinde "*Sn. Emniyet Müdürümüze sunuldu. 01.7.1993 Şb. Md. V.*" imzasıyla kaydının düşüldüğü görülmüştür.

- Tespit edilen çelişkilerin gerçek mahiyetinin (İstihbarat Şubesinin zafiyetlerini gizlemeye mi yoksa soruşturma süreçlerini etkilemeye yönelik mi olduğu) kavranmasına yönelik olarak, herhangi bir tespitte bulunulamamıştır. Zira, söz konusu yazıları ve üzerindeki notları imzalayan dönemin Sivas İstihbarat Şube Müdürü Osman Bayrak'ın vefat etmiş olması nedeniyle ifadesine başvurulamamıştır. Ancak, Aziz Nesin'e yönelik Sivas'ta oluşan tepkinin ve tehlikenin Sivas Emniyetinin bilgisi dahilinde olduğu kesin olup bu konuda gerekli her türlü tedbirin alındığı da Emniyet Genel Müdürlüğüne bildirilmiştir.

- Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2 Temmuz 1993 tarih ve 990062 sayılı yazıyla "*Pir Sultan Abdal'ı anma törenleri için Sivas iline giden gazeteci-yazar Aziz Nesin'in söz konusu ilimizde 2 Temmuz 1993 günü konuşması esnasında bulunduğu yere saldıran grubun protestosuna neden olan 'Şeytan Ayetleri' kitabını dilimize çeviren yazarın bu hareketini protesto eden grup ile karşı gruplar arasında çatışmaya neden olabileceği, hatta alevi-sünni çatışmasına da dönüşebileceği de değerlendirilmektedir. Bu hususta iliniz ve mülhakatında gerekli güvenlik önlemlerinin aldırılmasının, olabilecek gelişmelerden anında bilgi verilmesini rica"* şeklinde tüm illere gönderilen yıldırım-telsiz şifre kodlu faks notundan da bu durum net olarak anlaşılmaktadır.

- Bakanlar Kurulu Kararı ile yasaklanan “Şeytan Ayetleri” kitabını Aydınlik gazetesinde tefrika eden, eleştiri sınırlarının ötesine geçerek alevi inancı da dâhil halkın inançları hakkında çeşitli nitelendirmelerde bulunan Aziz Nesin’in, alevi inancını kendisine rehber edinmiş Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından etkinliğe davet edilmesi, Pir Sultan Abdal Etkinliklerinin Sivas İl merkezine alınması ve programının dört güne yayılması, Pir Sultan Abdal heykelinin kültür merkezinin önüne dikilmesi, Kültür Bakanlığı ve Valiliğin etkinliklere diğer dernek etkinliklerinden dikkat çekici bir şekilde daha fazla destek vermesi, Şeytan Ayetleri kitabının Aydınlik Gazetesinde çevirisinin yayınlanması, Şeytan Ayetleri kitabı ve Aziz Nesin aleyhinde gerek Türkiye’nin muhtelif şehirlerinde bildiriler dağıtılması/gösteriler yapılması gerekse Sivas’ta Etkinliklerden hemen önce benzer içerikte iki kez bildiri dağıtılması, ulusal ve yerel basında Şeytan Ayetleri kitabı ve Aziz Nesin hakkında olumsuz haber ve yorumların yer alması, bazı siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerince etkinliklerden önce Valiliğin ve Emniyet Müdürlüğünün uyarıldığına ifade edilmesi, mahalli basında 1 Temmuz 1993 tarihinde “Sivaslı Dikkatli Ol Tahriklere Kapılma!” başlıklı bir yazının çıkması gibi sebeplerden etkinlikler sırasında bir gerginliğin oluşabileceği, en azından etkinliklere karşı kanunsuz gösteri yürüyüşünün gerçekleşebileceği tahmin edilebilir bir durum oluşturmaktadır. Ancak, Emniyet Genel Müdürlüğüne yazılan yazıda “gerekli her türlü tedbirin alındığı” ifade edilmesine rağmen, yeterli bir planlamaya dayalı uygun tedbirler alınmamış olup bu nedenle, kalabalıkların çoğalması, kalabalık içerisinde liderlerin faaliyet ve kışkırtmaları, kalabalıkların şüursuz hale gelmesi, hedef belirlemesi ve hedef üzerinde yoğunlaşması ve eyleme geçmesi önlenememiştir.

İDDİA 11 - Olayların geliştiği gün içerisinde Aziz Nesin ile beraberinde Prof. Dr. Cevat Geray ve arkadaşlarının Zara Tödürge Gölüne gitmek istediği, ancak çeşitli nedenlerle gidemediği, olayların başladığı ve devam ettiği süreçte il yöneticilerinin Aziz Nesin’i Zara’ya gitti diye bildiği, Aziz Nesin’in Madımak Otelinde olduğuna ilişkin haberlerin göstericiler arasında duyulmasından sonra kalabalığın arttığı ve tepkilerin Madımak Oteline yöneldiği, Aziz Nesin’in otele olduğu bilgisinin emniyet birimlerinin aralarındaki konuşmalar sırasında göstericiler tarafından duyulduğu iddiaları yer almaktadır.

Çalışma sırasında bilgisine başvurulmuş kişilerin beyanlarından; Aziz Nesin ve arkadaşlarının Tödürge Gölüne gezmeye gitmek istedikleri, fakat Valilikçe araç temin edilemediği için gidemedikleri, Vali Ahmet Karabilgin’in Aziz Nesin’in Zara’ya gidemediğini saat 15.00-16.00 sıralarında öğrendiği anlaşılmakta olup Madımak Otelinin önündeki kalabalığın artmaya başlamasında Aziz Nesin’in Madımak Otelinde olduğunun göstericiler tarafından öğrenilmesinin etkisi olduğu kanaati edinilmiştir.

Bu durum, bir anlamda etkinlikler nedeniyle oluşan toplumsal tepkinin odağı/hedefi hâline gelmiş olan Aziz Nesin ile ilgili alınan güvenlik tedbirlerinin kalitesini ve niteliğini de

gösterdiği kanaatine varılmıştır. Başka bir deyişle, Aziz Nesin'e karşı yönelen açık tehditler olmasına ve kalabalıkların toplanmasına rağmen her iki durumu da birlikte gözeten bir güvenlik uygulaması (Aziz Nesin'in nerede olduğunun bilinmesi, hangi tür tehlikelerle karşılaşacağıının öngörülmesi, bireysel veya kalabalık hâlinde saldırıya maruz kalma ihtimalinde uygulanacak yöntem ve süreçler gibi) yerine sadece Aziz Nesin'in bireysel saldırılara karşı yakın korunmasına ilişkin güvenlik tedbiri türü uygulanmıştır.

İDDİA 12 - Madımak Otelinin önünde göstericiler toplanmaya başladıktan sonra etkinlik katılımcılarının otelden tahliye edilip daha güvenli bölgelere götürülmesi önerisine karşı etkinlik katılımcılarının otelde kalmak istediği, polisin ve askerin onları korumak zorunda olduğu, "Sivas'a devlet davet etti ve devletin koruması lazım" gibi gerekçelerle tahliye taleplerini reddettikleri, katılımcılar arasında otelin tahliye edilip edilmemesine ilişkin değerlendirmelerin olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca Valilik ve Emniyet yetkililerinin otelin tahliyesi için yeterli güvenlik önlemlerini alarak girişimde bulunmadığı, hatta Valinin en güvenli yerin otel olduğunu ve dışarıda güvenliği sağlamakta zorluk çekileceğini, bu sebeple katılımcıların otelde kalmalarını söylediği iddiaları da bulunmaktadır.

Söz konusu iddiaya ilişkin olarak aşağıda belirtilen tespit ve sonuçlara ulaşılmıştır:

- 2 Temmuz 1993 Cuma günü Sivas Olayları sırasında Madımak Otelinde bulunan etkinlik katılımcılarının tahliye edilmesinin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir bu talebin kendilerinden geldiğini belirtse de diğer beyanların tamamı bu talebin otel sahibinden geldiğini göstermektedir.

- Bu talebe rağmen Valilikçe oteldeki etkinlik katılımcılarının tahliyesi hususunda yeterli kararlılık gösterilmediği gibi bizzat Vali Ahmet Karabilgin'in istenilen takviye kuvvetlerin geleceği beklentisi nedeniyle otelde kalınmasının güvenlik açısından daha doğru olacağı yönünde telkinlerinin bulunduğu kanaati edinilmiştir.

- Otelin olaylar sırasında her an tahliye edilme imkânının bulunduğu, en azından otelin önündeki kalabalığın artmaya başladığı 17.00-18.00 saatlerine kadar rahatlıkla tahliye edilebileceği anlaşılmaktadır. Hatta Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkanı Murtaza Demir'in otelden çıkarak Valiliğe gidip geldiği, Pir Sultan Abdal Kültür Derneği Genel Başkan Yardımcısı Rıza Aydoğmuş'un ise otelin önünde kalabalık oluştuktan sonra ve yangının çıkmasından kısa bir süre önce bile otelin ön kapısından çıktığı ve kalabalığın arasına karışarak ayrıldığı bizzat kendileri tarafından ifade edilmiştir.

- Madımak Otelinde bulunan etkinlik katılımcılarının kendi aralarında oluşturdukları bir grup ile otelin tahliye edilmesine yönelik talebi değerlendirdikleri ve bu değerlendirme sonucunda; dışarıda güvenliklerinin sağlanamayacağı, devletin kendilerini otelde korumak

zorunda olduğu, otelde kalıp “mücadele etmelerinin” uygun olacağı, göstericilere karşı aciz duruma düşmeyip direnmeleri gerektiği gibi saiklerle, oteli tahliye etme talebini kabul etmedikleri anlaşılmaktadır. Ancak bu belirtilen saiklerden hangisinin baskın olduğu noktasında net bir kanaat edinilememekle birlikte, etkinlik katılımcılarının (en azından katılımcılar adına hareket eden grubun) olaylardan sonra çeşitli yayınlardaki beyanlarından; otelde kalıp “mücadele etmeyi” tercih ettikleri ve bu tercihleriyle diğer katılımcıları da etki altına aldıkları kanaati edinilmiştir.

- Öte yandan, Valilik ve Emniyet Müdürlüğünün herhangi bir tahliye planlaması olmamasına rağmen, Aziz Nesin'i korumakla görevli olan komiser Mehmet Kırıkbakan tarafından otelle BBP binası arasındaki geçiş imkânının değerlendirildiği, BBP Sivas İl Başkanı Ahmet Yıldız tarafından “Yangın çıkmadan önce saat 19.00 civarı Mehmet adında sivil kıyafetli bir polis otelden geçerek parti binasına geldi, bize ‘otelde kalanları parti binasından geçirerek kurtaralım’ diye teklif etti. Ben partimizin bu olaylara karışmasını istemediğimizi, bizim bu olaylara karışmamak için kararımız olduğunu söyledim. Mehmet isimli polis bunun üzerine gitti. Ancak tekrar otele mi döndü, ön kapıdan mı çıkıp gitti hatırlamıyorum. Yangından sonra otelden geçen kalabalık grup içerisinde bu Mehmet isimli polis memuru da vardı. Ancak ne yangından önce ne yangın esnasında ne de yangın sonrasında emniyet müdürlüğünden, valilikten ve başka birim ve kişilerden oteldeki partimiz binasından tahliyesiyle ilgili herhangi bir talebi olmadı.” denilmek suretiyle yukarıda ifade edilen hususlar teyit edilmiştir. Öte yandan, söz konusu ifadede adı geçen emekli kamu görevlisi gerek telefonla gerekse yazı ile Sivas olayları ile ilgili olarak bildiklerini anlatmak üzere Kurulumuza çağrılmıştır. Yazı adresinde bulunamadığı için tarafımıza iade edilmiş, adı geçen ile telefonla yapılan görüşmede de “Bildiklerimi anlatmak istemiyorum” şeklinde cevap alınmıştır.

İDDİA 13 - 2 Temmuz 1993 günü Madımak Otelinde çıkan yangından otelde bulunan bir kısım etkinlik katılımcısı (yaklaşık 30-35 kişi), otelin bitişiğinde bulunan Büyük Birlik Partisi Sivas İl Merkezi Binasına geçerek kurtulmuştur. Yangından kaçan bu grubun ilk başta BBP mensuplarınca içeriye alınmak istenmediği, sözlü ve fiili müdahalelerle katılımcıların kovulduğu, ancak BBP Sivas İl Başkanının parti mensuplarına müdahale etmesi üzerine içeriye alındıkları iddia edilmektedir. Buna karşılık BBP mensupları da etkinlik katılımcılarının parti binalarına geçişi sırasında kısa bir an tereddüt yaşandığını ancak içeri almama, kötü muamelede bulunma gibi bir durumun olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca Madımak Otelinden BBP İl Merkezi binasına geçişin olduğunun yangından önce bilinip bilinmediğine ilişkin tereddütler bulunmaktadır.

Madımak Otelinde yangın başlayıp içeride kalan insanların can havliyle bir çıkış yolu olarak gördükleri BBP İl Merkezine girişleri sırasında ilk başta içeri alınmak istenmedikleri

konusuyla ilgili yapılan araştırmalar neticesinde; BBP mensuplarının ilk başta yukarıda yer verilen BBP Sivas İl Başkanı tarafından ifade edilen tutum nedeniyle bir tereddüt geçirdikleri ve yangın çıktıktan sonra otelden kaçan etkinlik katılımcılarını -dışarıdaki göstericilerin kendilerine de saldırabileceği düşüncesiyle- içeri almak istemedikleri, ancak kısa bir süre içinde bu tereddüdü atıp içeri aldıkları kanaati edinilmekle birlikte, bu tereddüt esnasında karşı tarafa sözlü ve fiziki müdahalede bulunulup bulunulmadığı konusunda tarafların farklı beyanları ve bu beyanları teyit edebilecek başkaca bir somut bilgi ve belgeye ulaşılamaması nedeniyle herhangi bir kanaate varılamamıştır.

Bu kapsamda, özellikle tartışma konusu zaman aralığı ile ilgili olarak tarafların ifadeleri arasında çok önemli zıtlıklar bulunduğu; bir taraf hiçbir olumsuz tavır gösterilmeden geçiş noktasına ulaşabilen herkesin kurtarıldığını söylerken diğer taraf ise otelde ölüme terk edilmelerine yol açacak nitelikte BBP binasına geçişle ilgili karşı koyma ve direnç yaşadıklarını beyan ettikleri görülmüştür. Bu durum, çözümü zor ve netleştirilmesi mümkün görülmeyen aynı olayı görme ve algılamaya yönelik tipik bir kolektif hafıza davranışı/refleksi olarak yorumlanmıştır.

Ayrıca, yangın emarelerinin görüldüğü sırada ve toplu olarak geçenlerden önce Madımak Otelinden BBP İl Merkezi binasına geçen üç kişinin olduğu anlaşılacakla birlikte yangından önce etkinlik katılımcıları ve oteldeki polislerce ve/veya emniyet birimlerince, otelden BBP binasına bir geçişin olduğunun bilinip bilinmediği hususunda kesin bir kanaat edinilememiştir. Bununla beraber, güvenlik planlamaları kapsamında emniyet birimlerince otelden farklı bir çıkış yolu olup olmadığının araştırıldığına yönelik bir tespite de ulaşılamamıştır.

İDDİA 14 - Sivas Olayları esnasında göstericiler tarafından en çok atılan sloganlardan birinin "Vali istifa" sloganının olduğu video kasetlerinin izlenmesinden anlaşılmaktadır. Sivas Valisi Ahmet Karabilgin'in göstericiler nezdinde istenmeyen kişi durumuna düşmesinin sebepleri arasında; Aziz Nesin'in Vali tarafından davet edilmesi, Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün danışmanlığından gelmesi, sokakta gezen bir vatandaşa devrim kanunlarına aykırılıkta işlem yaptırması, muhtarları dinlememesi, görüşme taleplerine olumlu cevap vermemesi, bazı mesleki kuruluş başkanlarına görüşlerinden dolayı hakarete varan sözler söylemesi, 1 Temmuz günü etkinliklerin açılışında devrim şehitleri adına saygı duruşu yapılmasına iştirak etmesi gibi hususlar iddia edilmektedir.

Sivas Valisi Ahmet Karabilgin'e karşı gösteriler sırasında kalabalıklarca çok ciddi tepkiler gösterildiği ve Valinin etkinliklerin düzenlenmesi ile Aziz Nesin'in etkinliklere katılımının neredeyse tek müsebbibi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Gerek atılan sloganlar gerekse Valilik binasına yönelik kalabalıkların eylemleri, bu durumu net bir şekilde göstermektedir. Valiye karşı gösterilen tepkilerin ortaya çıkmasında, etkinlik ve Aziz Nesin ile ilgili oluşan algılar

kadar dönemin politik gelişmeleri ve Valilik davranış ve uygulamalarının da payı olduğu değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle, dönemin politik tutumları çerçevesinde oluşan tepki ve algılar, etkinliğin düzenlenmesi ve Aziz Nesin'in davet edilmesi sonucunda şiddetlenmiştir.

İDDİA 15 - Sivas Belediyesi, Belediye Başkanı ve itfaiye teşkilatı hakkında; Sivas Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu'nun olaylar sırasında tahrik edici davranışlarda bulunduğu, göstericilere hitaben yaptığı konuşmalarda "gazanız mübarek olsun", "ruhuna el Fatiha" gibi sözlerle göstericileri teşvik edici beyanları olduğu, program için gelenlerin şehri terk edeceği ve anıtın kaldırılacağına yönelik son konuşmasının yatıştırıcı olmadığı, bilakis içerik ve üslup olarak tahrik edici olduğu, göstericilerin dağıtılması için Vali Ahmet Karabilgin tarafından verilen itfaiye araçları ile tazyikli su sıkılması talimatına uyulmadığı, Madımak Oteli önünde bulunan ve olayda kullanılan kaldırım taşlarının daha önceden de söküldüğü ve o güne kadar bekletildiği, kaldırım çalışmasının yapılması ve bu alana taş yığılmasının otelin taşlanması önemli rol oynadığı, kaldırım çalışmasının kasıtlı olarak yapıldığı, böylece otele atılacak taşlar için zemin hazırlandığı, itfaiye araçlarının yangına zamanında müdahale etmediği, itfaiyenin müdahalede isteksiz ve yetersiz kaldığı ve Madımak Otelinin yangından korunma mevzuatında belirtilen şartları taşımadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı anlaşılmıştır.

Söz konusu iddialarla ilgili aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

- Sivas Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu'nun Emniyet Müdürü ve diğer yetkililerin önerisi ve İl Valisinin uygun görmesiyle, mevzuatla belirlenmiş asayişe yönelik böyle bir görev ve sorumluluğu olmamasına rağmen olayın mahiyeti itibarıyla kitlesel olması sebebiyle Kültür Merkezi, Madımak Oteli (Zabıta Müdürlüğü ve PTT) önünde ve Belediye hoparlöründen gösterici gruba karşı dört defa konuşma yaptığı, konuşmalarının genel itibarıyla gösterici grubu sakinleştirerek dağılmalarını sağlamaya yönelik olduğu, olaylar sırasında Belediye Başkanının olayların cereyan ettiği ortamda bulunmasının kendisinden talep edilmesi üzerine konuşma yapmak amacıyla olduğu kanaatine varılmıştır.

- Kaldırım taşlarının yenileme işi 15.01.1993 tarihinde ihale edilmiş ve kaldırım taşlarını yenileme faaliyeti olaylardan birkaç ay önce başlatılmıştır. Bu husus çalışma sırasında bilgisine başvuru kişiler tarafından da beyan edilmiştir. Bu nedenle, özellikle 2 Temmuz 1993 gününden hemen önce kaldırım taşlarının otelin önüne dökülerek otelde kalanların taşlanması sağlandığı iddiası doğru olmadığı gibi Madımak Oteli önünde bulunan ve olayda kullanılan kaldırım taşlarının daha önceden söküldüğü ve o güne kadar bekletildiği, kaldırım çalışmasının kasıtlı olarak yapıldığı, böylece otele atılacak taşlar için zemin hazırlandığı gibi iddiaları doğrulayacak bir bilgi ve belgeye de rastlanılmamıştır.

- Sivas olaylarında gerek olayların başlayıp devam ettiği süreçte gerek Madımak Otelinde yangın olduğu süreçte gerekse yangından sonraki süreçte itfaiyenin yetersiz kaldığı, yangına müdahalede isteksiz davrandığı ve ihmalinin bulunduğu iddialarına ilişkin somut herhangi bir bilgi ve belgeye rastlanmamıştır. İtfaiyenin otelin önüne ulaşmasındaki gecikmenin itfaiyeden kaynaklanmadığı, itfaiyenin hareket ettiği 19.40 ile otele ulaştığı 20.20 arasında geçen yaklaşık 40 dakika boyunca kolluk kuvvetlerinin itfaiye araçlarının Madımak Oteline ulaşmalarını sağlamada yetersiz kaldığı kanaatine varılmıştır.

- Sivas Belediyesince Madımak Oteline yapı ruhsatı ve yapı kullanım ruhsatı verilmesi ile Turizm Bakanlığınca turizm işletme belgesi verilmesi aşamalarında yangın merdiveninin standartlara uygunluğunu gözetilmemesi, yangın merdiveninin sokakla irtibatı bulunmadığı hâlde yapı ruhsatı, yapı kullanım ruhsatı ve turizm işletme belgesi verilmesi anılan kurumların bir ihmali olarak değerlendirilmektedir.

İDDİA 16 - Sivas olaylarında polisin yeterli önlemi almayarak olaylara zemin hazırladığı, olaylara zamanında müdahale edilmediği, zamanında önlem alınsaydı bu olayların yaşanmayabileceği, Emniyet Müdürünün müdahale için Validen izin istediği ancak Valinin izin vermediği, istenseydi kalabalığın dağıtılabilirdi, kolluk kuvvetlerinin olayları önleme yerine göstericileri teşvik edici bir tutum ve davranış içinde olduğu gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak;

- Polisin topluluğu dağıtmaya kararlı ve muktedir olduğunu, gerekirse bu topluluğu dağıtmak için her çareye başvurulacağını topluluğa gösterilmesi amacıyla yapılması gereken "kuvvet gösterisi" taktiklerinin uygulanmadığı,

- Sivas Olayları sırasında kolluk kuvvetlerinin Kültür Merkezi önündeki gösteriler dışında, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı olarak yasa dışı gösteri yapanları Kanunda belirtilen usule göre dağıtmak yerine, göstericilerin şehir içerisine dağılacağı ve bir Alevi-Sünni çatışması çıkabileceği gerekçesiyle göstericilerin dağıtılmayıp toplu olarak kalmaları için özellikle gayret gösterildiği,

- Kültür Merkezi önünde kolluk kuvvetlerinin zor kullanma esaslarını ve yöntemlerini uygulamak suretiyle göstericileri dağıtması ve etkinlik katılımcılarının tahliye edilmesi ile daha büyük olayların çıkmasının önlenmediği,

- İlgili mevzuata göre Sivas Olayları sırasında göstericilere zor kullanmak suretiyle müdahale etme yetki ve sorumluluğunun Emniyet Müdürüne ait olduğu, bu yetkinin kullanımı için Validen talimat beklemesi gerekmediği, kaldı ki Kültür Merkezinin önünde zor kullanma yetkisinin Valinin talimatı beklenmeden kullanıldığı,

- Olayların başladığı saatte göstericilerin sayısının en fazla 500 kişi (200-300 olarak da ifade edilmektedir) olduğu, herhangi bir silah veya benzeri saldırı aletinin bulunmadığı ve kolluk kuvvetlerinin sayısının yeterli olduğu dikkate alındığında polisin zor kullanarak göstericileri çok rahat bir şekilde, zorlanmadan dağıtabileceği,

- Bilgisine başvuru alan kişilerin beyanlarından ve telsiz konuşmalarından, Madımak Oteli önünde göstericilere zor kullanılmamasının bir nedeninin de polisin müdahale etmek için askerden yardım geleceği beklentisine girmesi olduğu,

- Mesai saatinin bitmesinden sonra kalabalığın artacağı konusunda yapılan uyarılar dikkate alınmayıp gösterici sayısının artmasına göz yumulduğu,

- Polisin Madımak Oteli önünde göstericileri dağıtmak için tam anlamıyla zor kullanma usul ve esaslarına göre hareket etmediği, göstericilere zor kullanıldığında büyük bir karmaşa olacağı ve daha fazla can kaybına sebebiyet verilebileceği gerekçesinin de yangından sonra havaya ateş etmek suretiyle yapılan müdahale sonucunda göstericilerin dağılmasıyla çeliştiği

kanaatine varılmıştır.

İDDİA 17 - Sivas olaylarında güvenlik kuvvetlerinin (polis, jandarma ve asker) olaya zamanında ve uygun olan yöntemle müdahale etseydi ve öngörülü davranıyorsa olayların bu noktaya gelmeyeceği, olaylara müdahalenin yönetildiği kriz merkezi gibi bir organizasyonun bulunmadığı ve bunun müdahalede zafiyet yarattığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı görülmektedir.

İşbu Raporun "Toplumsal Olaylar ve Kriz Yönetimi" bölümünde yer alan teorik bilgilerle kolluk kuvvetlerinin olaylar sırasındaki harekât ve eylemlerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda;

- Kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylara müdahalesine ilişkin 3201 Sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, 30.12.1982 tarihinde yürürlüğe giren Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve 2911 sayılı Kanunun Uygulanmasına Dair Yönetmelik'te belirtilen görev yetkilerini kullanmadığı,

- Olay öncesi ve olaylar devam ederken istihbarat toplama görevini yerine getirmediği,

- Planlama görevi kapsamında; olay yerinin harita üzerinde işaretlenmesi, olayın kaynağı olabilecek bina kurum ve kuruluşların tespit edilmesi, hassas bölge, nokta, kurum, kuruluş ve kişilerin belirlenmesi, koordinasyonun sağlanması, olaylara müdahalede lojistik yönden ihtiyaçların tespit ve karşılanması, amir ve memurlarla muhaberenin sağlıklı bir şekilde temin edilmesi, personel durumunun gözden geçirilerek gerekirse zamanında takviye istenmesi,

trafik düzeninin sağlanması, fotoğraf ve film çekmenin profesyonel bir şekilde yapılması, sanıkların yakalanması, sevki ve soruşturulmaları gibi hususlarda titiz ve itinalı bir çalışma yapmadığı,

- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa göre; mevcut imkânlarla gerekli tedbirleri alıp olaya müdahale etmeleri ve topluluğa dağılmaları aksi hâlde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunması gerektiği hâlde göstericilere bu yönde bir müdahale ve ikaz yapmadığı,

- Göstericileri dağıtmaya kararlı ve azimli olduğunu topluluğa hissettirme kapsamında, kuvvet gösterisinde bulunmadığı,

- Toplumsal olay esnasında hedef olabilecek Aziz Nesin gibi kişileri ve Pir Sultan Anıtı gibi unsurları, tekrar tahrike sebep olmayacak uygun bir yöntemle göstericilerden uzaklaştırmadığı,

- Göstericilere liderlik yapan ve gösteriyi idare eden kişileri tespit etmediği ve bu kişileri kalabalıktan ayırmadığı,

- Özellikle Valilik ve Madımak Oteli önünde göstericilerin dağıtılması için toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında vuku bulan cebir, şiddet, tehdit, taarruz veya mukavemetin derecesine göre kademeli şekilde artan nispette bedeni kuvvet kullanmadığı

anlaşılmaktadır.

İDDİA 18 - Sivas Olayları sırasında mülki idare amirlerinin emniyet ve asayiş faaliyetlerindeki rolleri kapsamında; Valinin olayı yönetemediği, böylesi bir sonucun ortaya çıkmasında yöneticilerin büyük sorumluluğunun olduğu, Valinin olayların önlenmesi ve kontrol altına alınmasına yönelik talep ve talimatlarının ilgili birimler tarafından yerine getirilmediği, olayların çıkacağına ilişkin emareler olmasına rağmen Valinin başkanlığında yapılan asayiş saatinde konunun ayrıntılı olarak değerlendirilmediği, olaylar öncesinde hazırlanması gereken emniyet asayiş planlarının yetersiz olduğu ve olaylarda güvenlik güçlerinin koordinasyonunda zafiyet yaşandığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu iddiaların esas itibarıyla emniyet ve asayişe ilişkin planlama faaliyetleri ve bunların uygulanmasına yönelik idari işlem ve tasarruflarla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Başka bir deyişle, olaylar başladıktan sonra üretilen kararlardaki çekingenlikler/isabetsizlikler, mevcut güvenlik unsurlarının etkin bir şekilde yönlendirilememesi, verilen emirlerin güvenlik birimlerince mahiyetinin kavranamaması, olayların ihtiyaç duyduğu kapasite ve takviyelerin belirlenememesi ve kentte bulunan mevcut güvenlik kapasitesinin etkin kullanılmaması gibi hususların tümü bu tür olaylara ilişkin risklerin belirlenmediğini, risklere karşı hazırlıklı

olunmadığını ve buna ilişkin planlama faaliyetlerinin eksik yapıldığını göstermektedir. Bu kapsamda:

- Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesine (JGY:117-1) göre; hazırlanması gereken "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Önleme ve Müdahale Planı" ile Çevik Kuvvet Yönetmeliği'nin 20. maddesi gereğince hazırlanması gereken "Toplumsal Olaylara Karşı Önleme ve Müdahale Planı"nın bulunmadığı; toplanma yeri, yürüyüş güzergâhı, miting alanı ve dağılma yeri ile afiş ve pankart asma yerlerinin ilanının yapılmadığı; Asayiş Alarm tedbirlerinin alınmadığı ve uygulanmadığı,

- Emniyet ve Asayiş Planları Hazırlama ve Uygulama Yönergesine (JGY:117-1) göre; hazırlanmış olan "Önleme Planı" ile "Harekât Planı"nın ise usulüne uygun olmadığı, toplumsal bir olayda uygulanma kabiliyetinin bulunmadığı, planların "yasak savma" kabilinden yapıldığı,

- Hazırlanan Önleme Planında; "*Sivas İli dâhilinde güvenlik kuvvetlerinin büyük çapta müdahalesini gerektirecek bir olayın olmayacağı farz ve kabul olunur*" ifadesinin yer aldığı, halbuki Sivas İlinde 1967 yılında Kayserispor-Sivasspor maçı sonrası yaşananlar ve 1978 yılında meydana gelen Alevi-Sünni çatışması göz önüne alındığında planların, "büyük çapta müdahale gerektirecek olay gerçekleşebileceği farz ve kabulüne" göre yapılması gerektiği,

- Vali tarafından kırmızı alarm verilmediği gibi alarm verilmesi durumunda yapılması gerekenlerin usulüne uygun olarak yapılmadığı ve olayların bilinen şekilde sonuçlanmasına sebebiyet verildiği,

- Asayiş toplantılarında etkinliklerle ilgili ayrıntılı bir müzakerenin yapılmadığı ve "Asayiş Harekât Merkezi"nin kurulmadığı

tespit edilmiştir.

İDDİA 19 - Sivas olayları sırasında askeri kuvvetlerden yardım talep edilmesi ve toplumsal olaylarda görevlendirilmesi kapsamında, Valinin Tugay Komutanından yardım talep etmesine rağmen Tugay Komutanının asker göndermediği, yardıma gelen askerin kendini riske etmeyecek yerlerde konuşlanmayı tercih ettiği, gerekli yerlerde tedbir almadığı, olaylara müdahalede yetersiz kaldığı, yardıma çağrılan askeri birliklerin olayları önleme yerine göstericileri teşvik edici bir tutum ve davranış içinde olduğu, yardıma gelen askeri kuvvetlerle kolluk kuvvetleri arasında işbirliği ve koordinasyon sorununun bulunduğu gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında yer aldığı tespit edilmiştir.

Söz konusu iddialar ile ilgili olarak;

- İl Valisi tarafından yapılan sözlü ve yazılı asker taleplerinin hiçbirinde, talep edilen askeri kuvvetin sayısı, nerede konuşlanacağı, görevin kapsamı, emir-komuta ve koordinasyonun

nasıl sağlanacağı gibi görevin ifasına ilişkin hususların belirtilmediği ve tümüyle Garnizon Komutanının inisiyatifine bırakıldığı,

- Tugay Komutanınca Valilikten gelen taleplerin belirsizliği ve toplumsal krize müdahalede askerin kullanılmasına yönelik isteksizlik nedeniyle, emrinde bulunan 13.481 askerden (4.195'i usta asker ve rütbeli personel olmak üzere) peyderpey yaklaşık 370'inin sevk edildiği ve olaylarla ilgili risk algılamasının yapılmamış olması nedeniyle sevk edilen askerlerin göstericilere müdahale ve otelin korunması yerine hükümet meydanı ve istasyon caddesinde konuşlandırılarak kuyumcuların korunması gibi pasif ve lokal risk algısı içeren uygulamalarda kullanıldığı,

- Valilikçe kolluk kuvvetleri ile askeri kuvvetler arasında yeterli ve gerekli koordinasyonun sağlanmadığı, bir yandan bu durum mevcut kuvvetlerin etkinliğini zayıflatırken diğer yandan da yardımcı askeri kuvvet gelmesi beklentisi yaratılarak mevcut 500 civarındaki polis ve jandarma ile Tugay Komutanlığınca sağlanan askerlerin, göstericilerin dağıtılmasına yönelik esaslı bir müdahalede kullanılmamasına neden olduğu,

- Olaylara ilişkin risk ve tehdit belirlemesinin yanlış yapılması ve buna bağlı olarak güvenlik unsurlarının edilgen müdahale içerisine girmesi, bir yandan kalabalığın artması ve kabarmasına diğer yandan da güvenlik unsurlarının caydırıcılığının aşınmasına (güvenlik kuvvetlerince Valilik ile Kültür Merkezi arasında oluşturulan koridorda kalabalıkların serbestçe hareket etmesi, kalabalıkların "En Büyük Asker Bizim Asker" sloganı atarak güvenlik kuvveti ile kalabalık arasındaki ilişkinin değişmesi, otele zorla giren göstericilerin gözetim altına alınmak yerine tekrar kalabalıklar arasına bırakılması gibi hususlara bağlı olarak kalabalıkta güvenlik unsurlarının caydırıcılığının kaybolduğuna ilişkin inanç gelişmesi) neden olduğu

kanaatine varılmıştır.

İDDİA 20 - Sivas olayları sırasında Valinin diğer illerden kuvveti geç talep ettiği, olaylar başlamadan önce takviye kuvvet isteminde bulunulmamasının olayların değerlendirmesinde yetersizliğin mevcudiyetini gösterdiği, talep edilen kuvvetlerin Sivas'a geç intikal ettiği, takviye kuvvetlerin çevik kuvvet polisi olmadığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu iddialar ile ilgili olarak aşağıdaki tespitlere ulaşılmıştır:

- Sivas Valisi Ahmet Karabilgin, saat 13.30'da Cuma namazından çıkan sayıları yaklaşık 500 (bazı kaynaklara göre 200-300) civarında Hükümet binasının önünde toplanan göstericilere karşı kendi emrinde bulunan emniyet ve Jandarma kuvvetinin bu kalabalığa yeterli olup olmayacağını yeterince değerlendirmemiştir. Jandarma Komutanı, Emniyet Müdürü ve Askeri Birlik temsilcisini bir araya getirecek şekilde asayiş harekât merkezi oluşturulmamış

olduğundan, diğer illerden takviye kuvvet istenmesi kararının yeterince analiz edilmeden alındığı kanaatine varılmıştır.

- Saat 14.30 civarında gelişmelerden bilgi vermek amacıyla İçişleri Bakanı, Müsteşarı ve Başbakana faks göndermiştir. Faksta açık olarak takviye kuvvet istenmemekte ancak yapılan telefon görüşmelerinde takviye kuvvet istendiği Vali tarafından beyan edilmiştir.

- Bunun üzerine Saat 16.00 itibarı ile Tokat'tan 25, Kayseri'den 31 polis takviye olarak gelmiştir. Emniyet Genel Müdürü Yılmaz Ergun'un ifadesinden de diğer illerden gelen 500 civarı takviye kuvvetin ise saat 17.00 civarında yola çıktıkları ve saat 24.00 - 05.00 arasında Sivas'a ulaştıkları anlaşılmaktadır.

- Saat 18.15 civarında Vali tarafından İçişleri Bakanı, Müsteşarı ve Başbakana gönderilen faksta takviye kuvvetlerin uçak ve helikopterle gönderilmesi talep edilmiştir. Valinin beyanlarından, takviye kuvvetlerin uçak ve helikopterle Sivas'a gelebilmeleri için havaalanı ve şehir stadyumunun hazırlanma talimatının verildiği anlaşılmaktadır.

- Otelde yangının başlamasına kadar diğer illerden sadece 50 civarında takviye kuvvet Sivas'a gelmiştir. Emniyet Müdürü Doğukan Öner'in ifadesiyle gelen 50 civarındaki takviye kuvvetin yaklaşık 20'si de çevik kuvvet polisi olmayıp karakol ve büro hizmetlerinde istihdam edilen polistir.

- Vali tarafından Bakanlığa gönderilen faksalarda takviye kuvvet istenmesine ilişkin Çevik Kuvvet Yönetmeliğinin 13. maddesinin "*olayın bastırılması veya önlenmesi için Mahalli kuvvetlerden azami yararlanma imkânının araştırılıp araştırılmadığı, istenilen kuvvetin miktarı ve o ilde kalacağı sürenin açık olarak belirtileceği*" hükmüne uyulmadığı görülmüştür.

İDDİA 21 - Sivas Olayları sonrasında otelde yaralanan ve Sivas'taki değişik kamu hastanelerine kaldırılan kişilerin yeterli sağlık yardımı alamadığı, ölümlerin bir kısmının personel ve araç-gereç yetersizliğinden meydana geldiği basın yayın organlarında ve kamuoyunda dile getirilmiş ve özellikle konunun taraflarınca iddia edilmiştir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak;

- 2 Temmuz 1993 tarihinde apaçık gerçekleştiği/oluştugu görülen toplumsal kriz riskine rağmen sağlık hizmetleri alanında gerekli/yeterli idari tedbirlerin alınmadığı,

- Valiliğe ve katılımcı profiline yönelik olarak ciddi protestoların yaşanmasına ve tehlikenin oluşumuna rağmen, otelin taşlanması ve akabinde otelin önündeki araçların yakılması girişimleri sırasında dahi sağlık teşkilatının alarm durumuna geçirilmediği,

- Dumandan etkilenenler arasından, olay yeri acil müdahale esnasında ve/veya derhal sağlık kuruluşlarına sevk edilerek oksijen verilmesi gibi basit tıbbi müdahale ile kurtarılmaları imkan dahilinde olabilecek bazı kişilerin ölümlerinin gerçekleşmiş olabileceği

kanaati edinilmiştir.

İDDİA 22 - Sivas olaylarından sonra gerçekleştirilen adli soruşturmalar kapsamında; delillerin toplanması ve otopsi yapılması gibi hususlarda yargılamaların sonucunu ve kalitesini etkileyen önemli hatalar yapıldığı iddia edilmektedir.

1) Delillerin toplanmasına ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas olayları sonrasında resmi veya özel kişi ve kurumların kamera çekimlerinin bulunduğu kasetlerin, telsiz konuşmalarının kaydedildiği kasetlerin orijinallerinin, olay yerinde, otel içinde, otopsi ve ölü muayene işlemleri ile keşif ve tespitler sırasında çekilen fotoğrafların ve negatiflerinin, Kültür Bakanlığı ile diğer kişilere ait kameraların kaybolması ve ateşli silah ile veya başka nedenler ile ölen/öldürülen kişilerin ölüm yerinin belirlenmesi gibi adli ve idari mercilerce olayların aydınlatılmasına yarayacak her türlü hukuki delilin tespitinde özen gösterilmediği, bu durumun soruşturma ve yargılama aşamasında sağlıklı karar verilmesini engellediği, bir kısım delillerin değişikliğe/eklemeye uğramasının adli süreci etkilediği kamuoyunca ve özellikle konunun taraflarınca dile getirilmektedir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak;

- Sivas olayları sırasında polis ve haber ajanslarınca çekilen ve olayların oluş şeklini tespite yönelik olarak kullanılan kamera kayıtlarının mevzuatta belirtilen şekilde adli emanete alınmadığı,

- Kültür Bakanlığı kameramanları tarafından Madımak Otelinin içerisinde yapılan çekimler ile otelin önündeki kalabalıkların otel içerisinden alınan görüntülerini ihtiva eden kamera ve dolu kasetlerin kaybolduğu; söz konusu kamera ve kasetlerin yandığına dair bir tespit olmadığı, yangın sonrasında olay yerinde herhangi bir kalıntısının bulunmadığı ve kameramanların alınan ifadelerinde de mezkûr kamera ve kasetlerin otelin yangının sirayet etmediği dördüncü katta bırakıldığı ve bazı görgü tanıklarınca kendilerine sivil görünümlü polis olduğu iddia edilen bazı kişiler tarafından kameraların yangından sonra alındığının belirtildiği, Kültür Bakanlığı kameramanları tarafından polise yapılan müracaata rağmen, kamera ve kasetlerin akıbeti konusunda herhangi bir soruşturma yapılmadığı,

- Olaylar sırasında emniyet mensuplarının kendi aralarında ve diğer kurumlar ile yaptığı görüşmelere dair polis telsiz konuşmalarına ilişkin kayıtların derhal temin edilerek muhafaza altına alınmadığı,

- Mevcut telsiz kayıtlarının ise saat 19.00'dan sonraki elektrik kesintisi ve/veya olaylar sırasında bir kanalın arızalı olması gerekçesiyle tam olmadığı,

- Olayların soruşturulması sırasında ölüm yerlerinin net olarak ortaya konulmadığı,

- İlgili dönemde yürürlükte bulunan Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, Suç Eşyası Yönetmeliği ve Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmeliğin olay yeri inceleme ve delil toplama hükümlerine uyulmadığı,

- Daha sonra yargılanan itfaiye müdürü Remzi Şahin'in olay yeri incelemede Cumhuriyet Savcılığınca oluşturulan bilirkişi heyetinde görevlendirildiği

anlaşılmıştır.

2) Ölü muayene ve otopsi işlemlerinin mevzuata uygun yapılmadığına ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas Olayları sonrasında adli ve idari mercilerce olayların aydınlatılmasına yarayacak en önemli delillerden ölü muayene ve otopsi işlemlerinin mevzuata uygun yapılmadığı, yargılama sonucunu değiştirecek bir kısım bulguların göz ardı edildiği kamuoyunca ve özellikle konunun taraflarınca iddia edilmiştir.

Söz konusu iddia ile ilgili yapılan inceleme neticesinde;

- Sivas Olayları gibi önemli bir adli vakada ölü muayene ve otopsi işlemi yapılan 36 kişiden 24 kişinin naaşları üzerinde sadece ölü muayenesi ile yetinilerek klasik otopsi yapılmamasının kanun hükmüne, genelgelere ve Yargıtay ve AİHM kararlarına uygun olmadığı,

- Ölü muayene ve otopsi tutanaklarında, müzekkerelerde, durum raporunda, yazışmalarda ve yapılan işlemlerde çelişkili durumlar ile izahında güçlük çekilen ve tutanakların sıhhati konusunda şüphe uyandıran hususlar olduğu,

- Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesinde ölü muayene ve otopsi işlemi yapılan, sekiz kişinin (Ahmet Öztürk, Serpil Canık, Huriye Özkan, Uğur Kaynar, Sait Metin, Erdal Ayrancı, Sehergül Ateş ve Asaf Koçak) kesin ölüm sebebinin belirlenmediği, Cumhuriyet Savcılığınca sekiz kişiyle ilgili olarak talep edilen ölüm sebebinin araştırılmasına yönelik istemlerin Adli Tıp Kurumu Başkanlığınca tam olarak karşılanmadığı ve kesin ölüm nedenlerinin muallakta bırakıldığı, mahkemece ölüm nedeninin belirlenmesine yönelik herhangi bir otopsi ve benzeri işlem yapılmaksızın mezkur sekiz kişinin karbonmonoksit zehirlenmesinden öldüğünün kabul edildiği,

- Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesine getirilen ve aynı olaya maruz kalmış bulunan 17 kişinin (ateşli silah ile vurulan bir kişi hariç) cesedi üzerinde aynı ekip tarafından üç farklı

uygulama (ölü muayenesi, ölü muayenesi ve klasik otopsi, ölü muayenesi ve klasik otopsi sonrası kan örneği alınarak toksikolojik inceleme yapılması) icrasının tatmin edici bilimsel bir açıklamasının bulunmadığı,

- Ankara Adli Tıp Grup Başkanlığının “Bilimsel Mütalâa”sına göre Sivas Olayları sonrası yapılan ölü muayene ve otopsi işlemlerinin asgari bilimsel standartları karşılamadığı

kanaatine varılmıştır.

Ayrıca, anılan “Bilimsel Mütalâa”da; “söz konusu olayın toplumsal infial oluşturan bir olay olması, ölü muayeneleri ve otopsi aşamasında adli tıp uzmanı sayısının yetersiz olması, otopsilere yeterli zaman ayrılmamış/ayrılmamış olması, soruşturma evresinde gerekli bir kısım incelemelerin yapılmamış olması, yapılan incelemelerin bir kısmında ise tespit ve bulguların kaydedilmesinde eksiklikler olması, eksikliklerin olayın geriye dönük değerlendirilmesine olanak vermemesi, olguların ölü muayene ve otopsi işlemlerinde herhangi bir bilimsel ölçüt olmaksızın farklı yaklaşım sergilenmesi gibi hususlar ve eksiklikler dikkate alındığında tespit edilen bulgulara ihtiyatla yaklaşma bilimsel bir gereklilik olarak” değerlendirilmektedir.

3) Otopsilerin yapılması esnasında, ilerleyen saate rağmen bazı cesetlerin vücut ısısını koruduğunun görüldüğüne ve bazı ölümlerin yanıktan olduğuna ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas olayları sonrası Cumhuriyet Üniversitesi Hastanesinde yapılan ölü muayene ve otopsi işlemlerine ilişkin düzenlenen tutanakta, ilerleyen saate rağmen bazı cesetlerin vücut ısısını koruduğu yönünde kaydın olduğu, bu durumun kişilerin hastaneye getirildiklerinde sağ oldukları anlamına geldiği ve hastanede yeterli müdahale yapılmadığı için bu kişilerin öldüğü iddiası özellikle etkinlik katılımcıları tarafından çeşitli yayınlarda dile getirilmektedir. Ayrıca, bir kısım yayınlarda da olaylar sırasında otelin içerisinde bulunan kişilerin yanarak öldüğü iddiasına yer verilmektedir.

Ankara Adli Tıp Grup Başkanlığının hazırladığı “Bilimsel Mütalâa” dikkate alındığında;

- Madımak Otelinin yakılması ile vefat eden kişilerin ölü muayene ve otopsi tutanaklarındaki vücut ısısından hareketle ölüm zamanı ve yeri konusunda kesin bir tespit yapabilmemenin mümkün olmadığı,

- Madımak Otelinin yanması ile vefat eden kişilerin bir kısmının vücutlarının muhtelif bölgelerde çeşitli derecelerde yanık olmakla birlikte, ölüm sebebinin tek başına yanıktan kaynaklanmış olacağını söylemenin eldeki verilere göre mümkün olmadığı,

- Kesin ölüm sebebi tespit edilmeyen 8 kişinin kan örneklerinin analizi sonucu belirlenen %20 ila %36 arasındaki karboksihemoglobin düzeylerinin “göreceli olarak düşük” olduğu belirtilmekle birlikte kan karboksihemoglobin düzeylerini etkileyen durumlar bilinmeksizin

saptanan kan karboksihemoglobin düzeylerinin kişilerin ölümünde ne ölçüde etkin olduğu hususunda “kesin sonuç verilemeyeceği”

anlaşılmaktadır.

Ayrıca, anılan 8 kişinin 19 ilâ 37 yaşlarında olması, ölü muayene ve otopsi tutanağına göre vücutlarında yanık olduğuna ilişkin emarelerin bulunmaması ve %20 ile %36 arasında değişen karboksihemoglobin düzeylerinin “göreceli olarak düşük” olması hususları göz önüne alındığında gerek Madımak Otelinde gerekse hastanelerde kendilerine etkin bir acil müdahalede bulunmuş olması hâlinde kayıpların azaltılabileceği hususu da kabul edilmesi gereken güçlü bir ihtimal olarak değerlendirilmektedir.

4) Madımak Oteli içinde bazı kişilerin silahla vurularak öldürüldüğüne ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas Olayları sırasında Madımak Oteli içinde bazı kişilerin silahla vurularak öldürüldüğü, öldürüldüğü iddia edilenlerden birisinin de otel çalışanı Ahmet Öztürk olduğu, bu konunun tespiti için bir çalışmanın yapılmadığı, mevcut taleplerin yetkililerce görmezden gelindiği, soruşturma ve yargılama aşamasında iddianın dile getirilmesine rağmen dikkate alınmadığı, bu iddianın adli süreci etkileyecek bir mevzu olduğu basında ve kamuoyunda özellikle konunun taraflarınca iddia edilmiştir.

Söz konusu iddia ile ilgili olarak aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

- Madımak Oteli görevlisi Ahmet Öztürk'ün kesin ölüm sebebi ölü muayene ve otopsi tutanağında belirtilmemiş olup bu doğrultuda Cumhuriyet Savcılığınca talep edilen ölüm sebebinin araştırılmasına yönelik istemler; Adli Tıp Kurumu Başkanlığınca tam olarak karşılanmamış ve kesin ölüm nedenleri muallakta bırakılmıştır. Mahkeme kararında ise kesin ölüm sebebi olarak “karbonmonoksit gazı zehirlenmesi sonucu ölüm” şeklinde kabul edilmiştir.

- Çalışma esnasında bilgisine başvuru otopsi yardımcısı ve zabıt katibinin beyanları ile Vali Yardımcısı Bekir Şahin Tütüncü'nün ölen kişinin ailesini ziyaretle ilgili anlatımları da Ahmet Öztürk'ün otel içinde ateşli silahla vurularak öldürülmüş olma ihtimalini güçlendirmiştir.

- Ahmet Öztürk dışında kişilerin de Madımak Oteli içerisinde ateşli silahla öldürüldüğü yönündeki iddiaları doğrulayacak herhangi bir bilgi ve belgeye ulaşılamamıştır.

5) Bazı kişilerin güvenlik kuvvetlerince silahla vurularak öldürüldüğüne ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas olaylarında göstericilerin dağıtılmasına yönelik Madımak Otelinde yangının başlaması ile eşzamanlı olarak başlayan müdahalede, bazı kişilerin güvenlik kuvvetlerince silahla vurularak öldürüldüğü/yaralandığı, bu konunun tespiti için usul ve yasaya uygun bir

çalışma yapılmadığı, soruşturma ve yargılama aşamasında bu iddiaların dile getirilmesine rağmen ve iddialar mevcut adli süreci etkileyecek bir mevzu olduğu hâlde dikkate alınmadığı hususları konunun taraflarınca ve kamuoyunda sıklıkla gündeme getirilmektedir.

Söz konusu iddialar ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

- Sivas olaylarında göstericilerin dağıtılması sırasında güvenlik kuvvetlerince silah kullanılması sonucunda 2 kişinin ölümüne, 9 kişinin yaralanmasına yol açılmıştır. Söz konusu öldürme yaralama olayının, 1481 sayılı Asayişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanunun 3. maddesi, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun ek 8. maddesi ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 154/3. maddesine göre Cumhuriyet Savcısınca doğrudan soruşturulması icap ederken soruşturma yapılmayarak görevsizlik kararı verilmiş ve konunun memur yargılamasına ilişkin usuller (MMHK) çerçevesinde Valilikçe soruşturulması talep edilmiştir.

- Güvenlik kuvvetlerinin anılan eylemine ilişkin olarak Valilik tarafından İl Emniyet Müdürlüğünden MMHK kapsamında muhakkik tayin edilerek soruşturulması istenilmiştir. Herhangi bir fezleke düzenlenmeksizin, Polis Başmüfettişlerince Sivas Olaylarıyla ilgili olarak tanzim edilen genel mahiyetteki inceleme raporuna istinaden dosya, Valilik oluru ile işlem den kaldırılmıştır. Söz konusu Olur ile, daha önce Savcılıkça istenen soruşturmaya ilişkin olarak yapılacak herhangi bir adli veya idari işlemin olmadığı sonucuna varıldığı ifade edilmiştir.

- Sivas Cumhuriyet Başsavcılığının görevsizlik kararında Jandarma ile ilgili de işlem yapılması talep edilmesine rağmen konu ile ilgili dosyaların tetkikinde, Valilikçe bu yönde bir işlem başlatıldığına dair herhangi bir bilgi veya belgeye rastlanılmamıştır.

- Özetle, Sivas olaylarında müdahale sırasında gerçekleşen mezkûr ölüm ve yaralanmalara ilişkin herhangi bir fail tespit edilmemiş, idari bir soruşturma açılmamış ve Savcılıkça da doğrudan soruşturma konusu edilmemiştir.

İDDİA 23 - Sivas Olayları sonrasında Sivas ve Kayseri illerindeki adli makamlarca yapılan yargılamanın kamu güvenliği nedeniyle Ankara iline alınması ile başlayan süreçte; Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığının yayınladığı "Düşünce Örneği" yazısı ile yargılama yeri ile suç vasfını değiştirmek maksadıyla yargıya açık müdahalelerde bulunduğu, ancak tüm davaların toplandığı Ankara 1 Nolu Devlet Güvenlik Mahkemesinden istenilen sonuç elde edilemediği için bu kez Sivas olaylarını; Cumhuriyetçilik ve Laiklik aleyhine eyleme dönüştürmek ve suçun vasfını değiştirmek maksadıyla Yargıtay safhasında kalabalıkça söylenmemiş bazı sloganların dosyaya ilave edildiği ve Atatürk büstünün tahrip edilmesi gibi Valilikçe kurgulanmış fiillerin varlığının kabul edildiği ve bu suretle 28 Şubat döneminin

koşulları içerisinde oluşan siyasal ve ideolojik atmosfer içerisinde yargılamalar yapıldığı gibi hususlar kamuoyuna yansıyan değişik iddialara konu olmuştur.

Yukarıda yer verilen 2 numaralı tespit; gerek Sivas olaylarının gerçekleştiği 1993 yılı gerekse yargılamaların yapıldığı döneme ilişkin siyasal ve toplumsal iklim özetlenmiştir. Bu dönemde yaşanan sosyolojik fay hatlarındaki hareketlilik (kolektif hafızalar) ile siyasal gelişmelerin ve karşıtlıkların da Sivas olaylarının soruşturulması ve yargılamasına ilişkin süreçlere dair etkilerinin üzerinde durulması gerekmektedir. Başka bir deyişle, yürütülen yargılamaların kapasite ve kalitesinin tam olarak anlaşılabilmesi açısından dönemin yargılamalarına ve yargı erkine egemen olan siyasal irade ve niyetlerin kavranmasının gerekli olduğu düşünülmektedir. Zira, ülkemizin hukuk devleti pratikleri sıkça bu açılardan tartışma ve eleştirilerin odağında yer almıştır. Bu kapsamda, yargı erkinin; hegemonik anlayışlara payanda işlevi görmek üzere tasarlandığı ve zaman zaman buna ilişkin uygulama ve kararlar ürettiği öteden beri iddia edilmektedir.

Modern siyasal sistemlerde kuvvetler ayrılığının ayaklarından birisi olan yargının; ülkemizde, kuvvetler ayrılığının parçası olmanın çok ötesinde uzunca bir süre devlet bürokrasisinin yapısal ayaklarından birisini oluşturan bir araç konumunda kaldığı, çoğu zaman adalet misyonu yerine hegemonik misyonu gerçekleştiren bir organ gibi hareket ettiği ve zaman zaman devlet kolektif hafızasının oluşumunda tarihselleştirme aracı olarak kullanıldığı öne sürülmektedir. Nitekim, Sivas davası yanında çok sayıda dava, günümüzde bile söz konusu tanımlamalar ve nitelendirmeler perspektifinde tartışılmaktadır. Bu itibarla, gerek yukarıda yer verilen bazı tespitlerde işaret edilen soruşturma/kovuşturma aşamalarına dair eksiklikler/hataların gerekse aşağıda özetlenen yargılama faaliyetlerinde ortaya çıkan karar ve uygulamaların, yargı organlarında görülen genel yapısal ve işleyişe ilişkin sorunlar yanında, bahsedilen çerçevede de siyasal ve toplumsal özeleştirisinin yapılmasının icap ettiği düşünülmektedir.

Bu amaçla, gerek yargılama yeri ve suç vasfı değişikliklerine ilişkin faaliyet ve kararlara gerekse delillerin değerlendirilmesine yönelik faaliyet ve kararlara dair tespitlere aşağıda özet hâlinde yer verilmiştir.

1) Yargılama yeri ve suç vasfının değişimine ilişkin olarak yaşanan süreç kronolojik olarak aşağıda yer almaktadır.

- Sivas Cumhuriyet Başsavcılığınca, yakarak adam öldürmekten TCK'nın 450/6. maddesi uyarınca 78 sanık aleyhinde Sivas Ağır Ceza Mahkemesi nezdinde; yine, aynı savcılık tarafından, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na aykırı davranış nedeniyle 102 sanık hakkında, Sivas Asliye Ceza Mahkemesi nezdinde kamu davaları açılmıştır.

- Kayseri DGM Cumhuriyet Başsavcılığınca, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun "Terör örgütleri" başlıklı 7/1 maddesi gereğince cezalandırılmaları istemiyle 94 sanık hakkında, Kayseri DGM nezdinde kamu davası açılmıştır.

- Türkiye Barolar Birliği, davaların kamu güvenliği nedeniyle Ankara'ya naklinin sağlanması için girişimlerde bulunmuştur. Bu amaçla, 17.08.1993 tarihli "kamuoyu duyurusu" yayımlanmış olup söz konusu duyuru Türkiye Barolar Birliği Başkanı Önder Sav imzasıyla aynı tarihte yazı ile Adalet Bakanlığına gönderilmiştir. Bahsi geçen yazıda ve ekindeki kamuoyu duyurusunda özetle; *"2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta cereyan eden ve 37 vatandaşımızın ölümü ile sonuçlanan olaylarla ilgili olarak birliğimizin düşünce ve girişimlerini içeren Kamuoyu Duyurusu ilişikte sunulmuştur. (...) Türkiye Barolar Birliği Sivas'taki 'Kültür Etkinlikleri'ni düzenleyen Pir Sultan Abdal Kültür ve Tanıtma Derneğinin ve ölenlerin yakınlarının da isteklerini göz önünde bulundurarak 2 Temmuz Sivas Olayları ile ilgili açılmış ve açılacak davalarda her türlü hukuki yardım ve danışmanlığı yapmaya karar vermiştir. Davalar nedeni ile ilk yapılması gereken şey, tahkikatın her türlü etki ve şüphe söylentilerinden uzak, özgürce, hukukun üstünlüğüne ve yargının bağımsızlığına yakışır bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Bu konu hem dava emniyeti, hem yargıç, savcı ve avukatlar, hem sanıklar, hem de ölenlerin yakınları yönünden fevkalade önemlidir. Bunun için yetkili hakim veya mahkemelerin, davaların başka yerde görülmesi için nakline karar vermelerini beklemeden Adalet Bakanlığı, sür'atle "Amme Emniyeti" için davaların naklini istemelidir."* denildiği görülmüştür.

17.08.1993 tarihli Türkiye Barolar Birliği kamuoyu duyurusunda 2 Temmuz Sivas olayları ile ilgili açılmış ve açılacak davalarda her türlü hukuki yardımı ve danışmanlığı yapmaya karar verildiği ve bu amaçla bir komisyon kurduğu ifade edilerek Sivas olaylarının *"... Olayların temelinde, değişik nedenler, bahaneler, tahliller aramak yanlış, boşunadır. Olaylar Cumhuriyetin 70. yılında, onun temel ilkesi olan laikliğin kimi çevrelerce ve kişilerce hâlâ özümsemediğini kanıtlamaktadır. Sokaklara dökülenler, 'seriat isteriz' diye bağırانlar ve onları kışkırtanlar, laiklik ilkesini geriletip dışlamayı, ulusumuzu ortaçağ karanlığına çekmeyi, ümmet yapmayı düşlemekte, demokratik hukuk devletini yıkıp teokratik devlet kurmayı amaçlamaktadırlar. ... Cumhuriyetin başlangıcında Kubilay'ı kesenler, Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu'yu öldürenler, Sivas'ta 37 kişiyi yakanlar, aynı zincirin halkalarıdır. Bu zincir kırılmadıkça ülkemiz daha vahim olaylara gebedir."* şeklinde nitelendirildiği anlaşılmıştır.

- Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğünün 17.08.1993 tarih ve 33852 sayılı "Dava Nakli" konulu yazısı ile dönemin Adalet Bakanı Seyfi Oktay tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığından Sivas'ta görülmekte olan davaların amme emniyetinin muhafazası yönünden başka bir yer Ağır ve Asliye Ceza Mahkemesi'ne nakledilmeleri istenmiştir. Aynı işlem Kayseri DGM'de görülmekte olan dava için de yapılmıştır.

- Adalet Bakanlığının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yaptığı mezkûr başvurular üzerine Yargıtay'ın ilgili ceza daireleri tarafından 18.08.1993 ve 23.08.1993 günlü kararlar ile mezkur kamu davalarının Ankara Devlet Güvenlik, Ağır Ceza ve Asliye Ceza Mahkemelerine nakledilmelerine karar verilmiştir.

- Mezkûr dava dosyaları Ankara Devlet Güvenlik, Ankara 19. Asliye Ceza ve 3. Ağır Ceza Mahkemelerine intikal etmiştir. Bu süreçte 20.09.1993 tarihinde DGM Cumhuriyet Başsavcısı Nusret Demiral ve aynı yer Cumhuriyet Savcıları Tevfik Hancılar, Talat Şalk, Kemal Ayhan, Nuh Mete Yüksel, Ülkü Coşkun ve Dilaver Kahveci "Düşünce Örneği" başlıklı bir yazı kaleme almış ve bu yazıyı Ankara DGM, 3. Ağır Ceza ve 19. Asliye Ceza Mahkemelerine göndermiştir. Kamuoyuna da yansıyan söz konusu yazıda; olayın genel anlatımı yapılarak, dağıtılan bildirimler, atılan sloganlar, laiklik konularında bilgi ve düşünceler ortaya konulduktan sonra olayın yasal görüntüsü ile ilgili olarak: *"Üç ayrı Mahkemede açılan ve ayrı ayrı maddeler çerçevesinde davaların çözülmesi ve sonuca gidilmesi önerilen davalardan vazgeçilerek bu davaların yani Ankara Asliye Ceza ve Ağır Ceza Mahkemelerine naklen gelen davaların Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesine aynı mülhaza ile naklen gönderilen dava ile birleştirilerek sanıkların eylemlerinin TCK'nın 146/1 ve son maddeleri içinde araştırılması ve sonuca gidilmesi usul ve yasalara uygun olacaktır. Bu nedenlerle davaların öncelikle birleştirilmesi ve duruşmaya bu durumyla başlanılmasını kamu adına talep ederiz."* şeklinde değerlendirme yapılmıştır.

- Düşünce Örneği yazısı üzerine Ankara 19. Asliye Ceza Mahkemesi ve 3. Ağır Ceza Mahkemesi davaların Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin görev alanına girdiğinden bahisle görevsizlik kararlarına hükmetmiştir.

- Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesi de kendisini adam öldürme ve izinsiz gösteri suçları yönünden görevli saymamış ve 26.10.1993 tarih ve 1993/128-108 E-K sayılı kararında *"Davamızda sanık olmayan kişilerin dahi suç vasfının değiştirilmesi suretiyle 146'ncı maddeden yargılanması düşünülemeyeceğinden mahkememizin CMUK 7 ve 263'üncü maddesi gereğince görevsizliğine"* şeklinde Ankara 19. Asliye Ceza Mahkemesine karşı görevsizlik kararı vermiştir. Aynı şekilde 27.10.1993 tarih ve 1993/129-109 E-K sayılı kararı ile Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesine karşı görevsizlik kararı vermiştir.

- Bu suretle ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığı Yargıtay 10. Ceza Dairesi tarafından çözümlenmiştir. Anılan Daire, delillerin bir bütün olarak tartışılması, suçun niteliğine ve olayın anlatılış biçimine göre Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesinin görevsizlik kararlarını kaldırarak, davaların bütününe Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesinde görülmesini karara bağlamıştır.

- Yargıtay 10. Ceza Dairesi (Başkan Hamdi Doğan ve Üyeler Şener Güngör, M. İ. Ünal, Işıl Koçhisarlıoğlu), 08.11.1993 tarihli ve 1993/11824-11804 E-K sayılı kararında; "(...) 2.7.1993 tarihinde meydana gelen ve 35 kişinin yanarak ölümü, bir çok kişinin yaralanması, binaların ve heykellerin kırılıp tahrip edilmesi olaylarının başlangıç, gelişme biçimi ve sonuçları itibarıyla bir bütün teşkil ettiği çoğunluğunun Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne açılan kamu davasının sanıklarını oluşturan kişiler haklarında 3713 sayılı kanunun 7/1-2. maddeleri ile cezalandırılmaları için ayrı bir davanın açılmış olmasına, kanıtların tartışılması, suç niteliğinin belirlenmesi, eylemlerin TCK'nun 146, 313, 3713 sayılı kanunun 7/1-2, 2/2. maddelerine uygun olup olmadığının Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce değerlendirilmesi gerekmesine, Ankara 3. Ağır Ceza Mahkemesi kararındaki gerekçeye göre yerinde görülmeyen Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 27.10.1993 gün ve 1993/129-109 sayılı görevsizlik kararının istem gibi kaldırılmasına, dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C. Başsavcılığına tevdiine" oybirliğiyle karar vermiştir.

- Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 09.11.1993 tarih ve 1993/11856-12102 E-K sayılı kararında benzer gerekçeler ile; "(...) Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin 26.10.1993 gün ve 1993/128-108 sayılı görevsizlik kararının istem gibi kaldırılmasına, dosyanın mahalline gönderilmesi için Yargıtay C. Başsavcılığına tevdiine 9.11.1993 gününde oybirliğiyle karar verildi." şeklinde Ankara 1 No'lu DGM'nin Ankara 19. Asliye Ceza Mahkemesine karşı verdiği görevsizlik kararının kaldırılmasına hükmetmiştir.

- Yukarıda yer verilen sürecin sonucunda Sivas Olaylarıyla ilgili açılan tüm dava dosyaları; hem yargılama yeri ve görevli mahkemenin hem de suç vasfının değişimini sağlayacak bir süreç sonunda Yargıtay tarafından Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesinde birleştirilmiştir.

- Ankara DGM Cumhuriyet Başsavcılığının yargılamanın sonucu için hazırladığı esas hakkındaki 09.08.1994 tarihli mütalaasında; Sivas İlinde bulunan vatandaşların, inançları açısından son derece hassas olduğu özellikle, günün de cuma oluşu gibi nedenlerle 02.07.1993 tarihinde beşbin veya onbin kişinin meydana getirdiği topluluk "*Şeriat düzeni fikirleri İslam Dininin çerçevesinde geliştirmeyi düşleyen ve topluluk içinde bulunan bir grup şahsın*" yönlendirmesiyle eyleme geçmiş olduğuna değinilmiş ve

"...

Sonuç olarak, değerlendirmesi yapılan ve elde edilen bulgular, tanık beyanları, videokaset içindeki görüntüler, çekilen resimler, teşhis tutanakları, olay tutanakları, sanıkların samimi olan beyanları, tevilli ikrarları, kabule şayan olmayan inkara varan açıklamaları dolayısıyla,

29 sanık hakkında Olayda asli fail oldukları saptanmakla, ayrı ayrı hareketlerine uyan TCK'nın 146/1, 38 sanık hakkında, Olayda ferî fail oldukları saptanmakla ayrı ayrı hareketlerine uyan TCK'nın 146/3., Sanıklardan suç tarihinde 15 yaşını bitirip, 18 yaşını doldurmayan 9 sanık hakkında ayrıca TCK'nın 55/3 maddeleri ile cezalandırılmalarına, 53 sanık hakkında, Olayda asli ve ferî fail olmadıkları, haklarında mahkumiyetlerine yetecek delil ve emare de bulunmadığı saptanmakla beraatlerine, Olay içinde olup da, yakalanamayan ve haklarında kamu davası açılmış bulunan giyabi tutuklu sanıklardan ikisi ile Adli Tıp Kurumu'na sevk edilen sanıklar ikisi hakkındaki kamu davasının tefrik olunarak sanıkların yakalandığında ve işlemleri bitiminde dosyanın ayrıca ele alınmasına,

Gerek gerekçede, gerek olayın seyri içinde olayların tahrikçisi oldukları anlaşılan şenliği tertip eden görevliler ve yönetim kurulundaki kişiler ile, olayın seyri içinde şenliğe davet edilmiş olup da, önceki durumu ile Şenlik içindeki durumu ve tanık Demet Işık'ın yeminli beyanı çerçevesinde Aziz Nesin için mahalli Cumhuriyet Başsavcılığına ve soruşturmaya yetkili mercilere suç duyurusunda bulunulmasına,

Cezalandırılmaları isteminde bulunulan ve hâlâ serbest olan sanıkların tutuklanmalarına, tutuklu sanıkların tutukluluk hallerinin devamına karar verilmesi

..."

talep edilmiştir.

- Yargılama sonunda Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince (Başkan Muammer Ünsoy ve Üyeler Çetin Güvener ile Ö. Yılmaz Çamlıbel) verilen 26.12.1994 tarihli (Esas No:1993/106 Karar No:1994/190) Kararda; sanıklara müsnet suçun tarifi, tartışması ve suç vasfının tayini başlığında, devlet kuvvetleri aleyhindeki cürümlerin akademik seviyede tarifi yapılarak, Suçun Mahiyeti, Faili, Mevzuu, Manevi Unsurları yönünden açıklama yapılarak değişik ülkelerin uygulamalarına yer verilmiş, doktriner yönden atıflar yapılmıştır.

Netice ve kanaat bölümünde; Cumhuriyet Savcılığı ve müdahil taraf vekillerinin TCK'nın 146. maddesi ile ilgili iddialarının mesnedini teşkil eden delillerin bir kez daha değerlendirilmesi ve bu kanun hükmüne uygunluğu tartışılmış, 02.07.1993 günü sabahı ev ve işyerleri kapı önlerine bırakılan "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildirin tam metnine yer verilmiş, Videokaset İzlenim Raporlarının Değerlendirilmesi yapılmış, 03.07.1993 tarihinde Sivas Emniyet Müdürlüğünde, Emniyet mensupları tarafından düzenlenen olay tutanağında tespit edilen sloganlara işaret edilmiş, "Yukarıdaki bölümlerde Devlet kuvvetleri aleyhine işlenen cürümlerin tarifi yapılırken bu suçun faillerinin, Devletin Anayasası'na yönelik eylemlerin amaçlanması gerektiği belirtilmiş ve bu suçun unsurları ayrı ayrı belirtilmiştir. Sloganların sadece eylemcilerin kastını ortaya koyan bir ifade tarzıdır. Sloganlar suçun bütününi tarif eden bir unsur

sayılamaz. Bu nedenle sadece sloganlardan hareketle suçu tarif etmek mümkün değildir. Kaldı ki, tespit edilen sloganların laiklik aleyhinde bir ifade içermediği de ayrı bir gerçekliktir. Bu nedenle sanıkların fiili esas alınmak suretiyle suç tarif edilmiştir. Ferdi sloganları eylemcilerin tümüne teşmili suretiyle ceza tayinini doğru bulmuyoruz. Bu nedenle Cumhuriyet Savcılığının ve müdahil tarafın görüşlerine katılamıyoruz.” şeklinde değerlendirmeye gidilmiştir.

Bina yakmak suretiyle birden çok kişinin ölümüne sebebiyet vermek fiili, haksız tahrik durumu ile unsurları, bu konudaki doktrinleri, olaya uygulanmasını, kişide yanılma - hedeften sapma konusunu, uygulama şeklini, faili bilinmeyen adam öldürme filini, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet etmek suçunu irdeledikten sonra,

“ ...

Aziz Nesin'in 1993 yıl başından itibaren basına da intikal eden açıklamalarında yazarı Salman RÜŞDİ olan Şeytan Ayetleri isimli kitabı tercüme ettirerek yayınlamak istediğim beyan etmiş olması ve başyazarı bulunduğu Aydınlık Gazetesi'nde yayınlamaya başladığı, yayınlanan bölümlerin Şişli Sulh Ceza Mahkemeleri'nce toplatılmasına karar verildiği, yukarıdaki bölümlerde etraflıca izah edilmiştir.

Telif hakkı dahi almadan ısrarla yayınlamak istediği Şeytan Ayetleri isimli kitapta, Müslümanların Peygamberi, eşleri ve ashabının aşağılandığı, tüm Müslüman kamuoyunca bilinmesi ve bu kitabın bir bölümünün tercüme edilerek, Aziz Nesin tarafından yayınlanması, Müslüman topluluk tarafından büyük tepki ile karşılanmıştır.

02.07.1993 tarihinde Sivas'ta bulunan Aziz Nesin'in, protesto edilmesi amacıyla, gösterilere başlandığı evvela Vilayet Binası önünde daha sonra Kültür Merkezi önünde ve en son olarak da, Madımak Oteli önünde gösteriler yapıldığı onbeş bine yaklaşan göstericilerin Emniyet mensupları tarafından kontrol edilemediği ve Madımak Oteli önünde bulunan otomobillerin tahribi ile başlayan daha sonra da temin edilen benzinlerle, sünger, bez, kağıt gibi cisimleri ateşleyerek otomobillere ve Otel'e attıkları çıkan yangın sonucu 35 kişinin karbonmonoksit gazından zehirlenerek öldüğü 2. kişinin de faili bilinmeyen ateşli silah yarısından öldüğü anlaşılmıştır.

Sivas olaylarının Devlet'e ve laik düzene yönelik olmadığı Aziz Nesin'in, Şeytan Ayetleri kitabını yayınlamasına duyulan öfke, kin ve nefretin oluşturduğu tahrik sonucu ve Aziz Nesin'e yönelik bir eylem olduğu kast edilen Aziz Nesin olmasına rağmen hedef de sapma sonucu 37. masum insanın ölümü ile sonuçlanan bu olayların, Laik-anti-laik veya mezhep çatışması olmadığı sadece İslam dinince mukaddes sayılan değerlerin aşağılanmasına tepki gösterildiği, Aziz Nesin'in Anadolu'nun her hangi bir vilayetinde de aynı tepkiyi görebileceği dolayısıyla şahsa yönelik eylemin bir başka mecraya çekilerek kamplaşma ve kutuplaşma yaratmanın hukuki ve sosyal bir yararı olmadığı kanaatindeyiz.

...”

şeklinde sonuca varılmıştır.

Mezkûr Kararın hüküm bölümünde; a) Sanıklardan dokuzunun olayların başladığı andan itibaren topluluğu yönlendiren, slogan atan, sevk ve idare eden, Madımak Oteli önünde halkı galeyana getiren, Emniyet kuvvetlerinin oluşturduğu barikatları aşarak otomobilleri tahrip edip ters çevirerek benzin deposunu parçalayıp benzinin akmasını sağlayan Otel içerisine girerek Otel'i tahrip edip yanabilecek eşyaları dışarı fırlatan, benzin getiren ve Emniyet güçlerince yere dökülen benzini bez ve kauçuk gibi emici, yanıcı cisimlere yedirerek ateşleyip Otel'e ve otomobillere atan böylece otomobillerin ve binanın yanmasında birinci derecede sorumlu oldukları, bina yakmak suretiyle kasten adam öldürmek suçunu işledikleri açık ve kesin olarak sübuta erdiğinden işbu sanıkların eylemlerine uyan TCK'nın 450/6. maddesi gereğince her birinin İDAM CEZASI ile cezalandırılmalarına; b) Sanıklardan 17'sinin olayların başladığı andan itibaren topluluğu yönlendiren, slogan atan, sevk ve idare eden Madımak Oteli önünde halkı galeyana getiren Emniyet kuvvetlerinin oluşturduğu barikatları zorlayarak aşmaya çalışan, maktullerin kaldığı otelin önünde asli failleri suç işlemeye ve binanın yakılmasına "Sivas Aziz'e Mezar Olacak, Şeytan Aziz, Kafirleri yakalım, Yak-Yak ve Tekbir" getirerek itfaiyenin olay yerine gelmesini ve hareketini engelleyerek suçun işlendiği sırada müzaheret ve muavenetle filin icrasını kolaylaştırarak suça iştirak ettikleri açık ve kesin olarak anlaşıldığından bu sanıkların eylemlerine uyan bina yakmak suretiyle birden çok kişinin ölümüne sebep oldukları anlaşıldığından eylemlerine uyan TCK'nın 450/6. Maddesi uyarınca idam cezası ile cezalandırılmalarına; c) Sanıklardan 60'ının eylemlerinin 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 32/3. Maddesi uyarınca üçer yıl hapis cezası ile cezalandırılmalarına; ç) Sanıklardan 37'sinin üzerlerine atılı suçlardan mahkûmiyetlerine yeterli kesin ve inandırıcı delil elde edilemediğinden beraatlerine karar verilmiştir. Söz konusu cezalar hakkında fer'an iştirak, tahrik, 18 yaşından küçük olma ve diğer sebeplerle Türk Ceza Kanununun ilgili maddeleri uyarınca sanıkların cezalarında indirim hükümleri uygulanmıştır.

- 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen 26.12.1994 gün ve E.1993/106 sayılı Karar; sanık vekillerince sübut yönünden, müdahil vekilleri ile DGM Başsavcılığı tarafından da suçun niteliğinin tayinindeki hata, bir kısım sanıklar hakkındaki beraat kararlarının isabetsizliği ve haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasına yer olmadığına ilişkin hususlardan temyiz edilmiştir. Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı 1994/21 temyiz dilekçesi ile kararı Yargıtay'a taşımıştır.

- Temyiz safahatı içerisinde verilen Yargıtay 9. Ceza Dairesinin (Başkan Demirel Tavil ve Üyeler Mater Kaban, Şerif Erol, Süleyman Erkan, Hasan Gerçekker) 30.09.1996 tarihli (Esas No: 1996/688 Karar No:1996/4716) kararında yer alan aşağıdaki gibi gerekçelerle;

“ ...

TCK'nın 146. maddesindeki suçun kasten işlenmesi zorunluluğunda ise kuşku yoktur. Bu belirleme, failin Anayasa'da değişiklik yaratmak irade ve isteği ile hareket etmesini zorunlu kılmaktadır. Burada kastın hukuka aykırı vasıtalar kullanılmasını da kapsadığını belirtmek gerekir. Ancak failin gerçekleştirmek istediği sonucun Anayasa'ya aykırı olup olmadığını bilip bilmemesi, bu konuda düşeceği yanlış suç kastına ve dolayısıyla sonuca etkili değildir.

Somut olayda 7-8 saatlik uzun bir zaman süreci içeriğinde, güvelik görevlilerince yapılmış olan çeşitli uyarılara rağmen dağıtmayarak Hükümet Konağı'nın önünde bulunan güvenlik görevlilerinin kurduğu barikatın da zorlanıp Devlet ve Hükümetin İl'de temsilcisi olan Vali'ye, "şerefsiz Vali", "Vali istifa" şeklinde yürüyüşler ve toplanmalar sırasında, Cumhuriyetçilik ve Laiklik ilkelerine aykırı biçimde, "şeriat gelecek zülüm bitecek", "Cumhuriyeti burada kurduk, burada yıkacağız", "yaşasın şeriat", "kahrolsun laiklik", "şeriat isteriz", "dinsiz laikler" sloganlarının atılması, bir kısım işyeri mesken ve araçların yakılması, "yak yak" sloganları altında, güvenlik görevlilerinin kurduğu barikatın cebir kullanılmak suretiyle aşılıp, Otel'in yakılması suretiyle 35 kişinin öldürülmüş ve çok sayıda kişi ile güvenlik görevlisinin yaralanmış bulunması ve nihayet Türk İnkılabının temel taşlarından birisi olan Sivas Kongresi'nin imzalandığı ve sonradan müzeye dönüştürülmüş bulunan bina ile önündeki Atatürk Heykeli'nin tahrip edilmiş olması, olayda kullanılan cebri, bir kısım icra hareketlerinin TCK'nın 146. maddesinde belirtilen sonucu yaratmaya elverişliliğini ve Aziz Nesin'in düşünce ve davranışları bahane edilmek suretiyle Anayasal Düzenin en önemli ilkelerinden olan "Cumhuriyetçilik" ve "Laiklik" ilkelerinin ortadan kaldırılmasına yönelik bulunduğunu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır.

...”

1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen karar bozulmuş ve sonuç itibariyle Sivas olayları ile ilgili yargılama Mülga Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinde düzenlenen suç olarak ele alınıp yargılanmış ve sonuçlandırılmıştır. Böylece, sanıklar şartla tahliye hükümlerinin geçerli olmadığı Devletin güvenliğine ve Anayasal Düzene karşı işlenen suçlardan dolayı “ağırlaştırılmış müebbet hapis” cezasına mahkûm olmuşlardır.

Bu çerçevede, yapılan yargılamalar sonucunda; mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun anayasal düzeni bozmaya kalkışma suçunu düzenleyen 146/1. maddesi uyarınca 34 kişi ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına, aynı Kanunun 146/3. maddesi uyarınca da 38 kişi de ağır hapis cezalarına (7 yıl 6 ay) çarptırılmıştır. Ayrıca, yaş küçüklüğü veya kısmi akıl hastalığı gibi indirim nedenleriyle 9 kişi de aynı suçlardan 5 ila 20 yıl arasında değişen ağır hapis cezaları almıştır. 2 kişinin ölüm nedeniyle, yargılanan 5 kişinin ise zamanaşımı nedeniyle davası düşmüştür. Halen yakalama kararı devam eden 3 sanık hakkında ise dava devam etmektedir.

Yargıtay 9. Ceza Dairesinin bozma kararı sonucunda Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince (Başkan Mehmet Orhan Karadeniz ve Üyeler Erman Başol ile İsmail Tiryaki) 27.11.1997 tarihli (Esas No:1996/84, Karar No:1997/199) gerekçeli karar, Yargıtay tarafından yapılan yorum ve delil değerlendirmesi çerçevesinde şekillenmiştir. Kararın ilgili bölümü aynen aşağıya alınmıştır.

“ ...

Sanıklara isnat olunan olayların başlaması, gelişmesi ve sonucu, Yargıtay bozma ilamında da belirtildiği gibi Kültür Bakanlığı ve Sivas Valiliğinin katkılarıyla Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından 1-4 Temmuz 1993 tarihleri arasında Sivas il merkezinde düzenlenen Pir Sultan Abdal Kültür Etkinliklerine il dışından da birçok sanatçı, yanında yazar Aziz Nesin'in de davet edildiği, İl Valisi ile birlikte 01.07.1993 günü Kültür Merkezi'nde konuşma yapan Aziz Nesin'in bir kısım davetli ve izleyicilerle Madımak Otel'i'nde kaldıkları, gerek olaydan birkaç gün önce gerekse etkinliğin devam ettiği 2 Temmuz 1993 günü sabahı erken saatlerde kimliği belirlenemeyen kişilerce şehrin bazı semtlerinde Salman Rüşdi tarafından yazılıp Aziz Nesin tarafından da Aydınlık Gazetesi'nde kısmen yayınlandığı ileri sürülen 'Şeytan Ayetleri' isimli kitapta İslam'a ve peygamberine dil uzatıldığına değinildikten sonra, "Ne yazık ki, laik ve iki yüzlü TC devleti", "gün Müslümanların yerine getirme günüdür", "iman edenler Allah yolunda savaşsınlar, o hâlde şeytanın dostları ile savaşın" şeklinde cümlelerinde yer aldığı 'Müslüman kamuoyuna' başlıklı bildirimlerin dağıtıldığı,

Aynı gün saat 13.30 sularında Sivas Paşa ve Meydan Camilerinden cuma namazını kılıp çıkan toplulukların güvenlik güçlerinin ihtarına rağmen Kale Camisi'nden gelen toplulukla da birleşerek, "Zafer İslam'ın, Şeytan Aziz, Sivas Aziz'e mezar olacak, Vali istifa, Şerefsiz Vali" şeklinde sloganlar da atıp Vilayet önüne geldikleri, laikliğe aykırı ve ilden devlet ve hükümetin temsilcisi olan valinin tahkir ve tezyifine yönelik slogan atmayı orada da sürdürdükleri, güvenlik güçlerinin müdahalesi ile sakinleştirilip dağılmaya başlayan topluluğun tahrik ve teşvik sonucu tekrar toplanarak aynı sloganlarla Kültür Merkezi'ne yürüdüğü, buraya girmelerinin engellenmesi üzerine, topluluğun tekrar Vilayet önüne geldiği, yeni katılımlarla gittikçe kalabalıklaşan topluluğun benzer sloganlar atarak yeniden geldikleri Kültür Merkezi'ni taşladıkları, bir gün önce dikilmiş bulunan Ozanlar Anıtı'nı tahrip ettiği, alınan önlemler sonucu buradaki topluluğun 16.05'te dağılmaya başladığı, ancak bazı grupların saat 18.00 sıralarında Madımak Otel'i önünde toplanan gruba katıldığı, güvenlik görevlilerinin etkinliklerin iptal edildiğini, Ozanlar Anıtı'nın kaldırılacağını duyurmalarına ve anıtın da yerinden sökülerek götürüldüğünün görülmesine rağmen dağılmayarak yeni katılımlarla 10-15 bin kişiye ulaşan topluluk tarafından "Allahu ekber, la ilahe illallah, Sivas Aziz'e mezar olacak, şeriat gelecek zulüm bitecek, Cumhuriyeti burada kurduk, burada yıkacağız, yaşasın şeriat, Muhammed'in ordusu kafirlerin korkusu, yaşasın

Hizbullah, kahrolsun laiklik, yaşasın şeriat, ölmeye geldik Aziz'i gömmeye geldik, şeriat isteriz, dinsiz laikler" şeklinde sloganların atıldığı, saat 18.00 sıralarında topluluk içinden bazı kişilerce otelin taşlandığı, önündeki arabaların ters çevrilerek tahrip edildiği, güvenlik güçlerince oluşturulan barikatın zor kullanılarak yarıp otele girildiği, otel içerisindeki koltuk, masa, perde vs. eşyanın dışarıya atıldığı, "yak yak" sloganları altında tahrip edilen araçların depolarından akan ve olay yerine dışarıdan getirilen benzine bulaştırılan bez ve perde parçalarının tutuşturulması suretiyle arabaların ve otelin ateşe verildiği,

Yangını söndürmek üzere olay yerine gelen itfaiyenin yangına müdahale çabalarının ve bu şekilde otelde bulunanların kurtarılmasının engellendiği, olayın çok vahim boyuta ulaştığını nihayet farkedene güvenlik görevlilerinin havaya ateş etmesi sonucu topluluğun dağıtılıp yangına müdahale edilebildiği, ancak çıkarılan bu yangın sonucu otelde bulunan 35 kişinin yanma ve karbondioksit zehirlenmesi, 2 kişinin ise ateşli silah yarası ile öldüğü, olayları engelleme çabasında bulunan 14 güvenlik görevlisi ile otelde bulunan bazı kişilerin yaralandıkları, topluluk içerisindeki bazı kişilerin özel şahıslara ait bir kısım işyerlerini, evleri, araçları ve İstasyon Caddesi'ndeki Sivas Kongresi'nin yapılmış olması nedeniyle sonradan müze haline getirilmiş bulunan Atatürk Kongre Etnografya Müzesi'ni taşıyarak tahrip ettikleri, müze önünde bulunan Atatürk Büstünü boyundan kopararak yere attıkları, saatler boyu süren bu eylemlere sanıklardan bir kısmının baştan sona, diğerlerinin ise bölümler hâlinde katıldıkları dosyada mevcut delillerle sabittir.

..."

2) Sivas olayları sırasında Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinin önünde bulunan Atatürk büstünün göstericiler tarafından kaidesinden sökülerek tahrip edildiğine ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

Sivas olayları sırasında Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinin önünde bulunan Atatürk büstünün göstericiler tarafından kaidesinden sökülerek tahrip edildiği, Atatürk büstünün gece sokağa çıkma yasağından sonra Silahlı Kuvvetlerin kaldırdığı, büstü normal olarak göstericilerin sökmemesinin mümkün olamayacağı, sadece olayın seyrini değiştirmek için polisin kaldırdığı gibi hususların kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

- Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen 26.12.1994 gün ve E.1993/106 sayılı Kararın "D)Netice ve Kanaat" Bölümünde; Cumhuriyet Savcılığı ve müdahil vekillerinin Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesi ile ilgili iddialarının mesnedini teşkil eden deliller değerlendirilmiştir. Bunlar; "Müslüman Kamuoyuna" başlıklı bildiri ve içeriği, sloganların belirlenmesine yönelik video izlenim raporları ve atılan sloganlar ve Sivas Emniyet Müdürlüğü'nün 03.07.1993 tarihli olay tutanağında yer alan sloganların değerlendirilmesidir.

- Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen mezkûr Kararın "D)Netice ve Kanaat" Bölümünde, Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinin önünde bulunan Atatürk büstünün tahrip edilmesi ile ilgili herhangi bir delil değerlendirmesi bulunmamaktadır.

- Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinin önünde bulunan Atatürk büstünün tahrip edilmesi fiili, temyiz safahatı içerisinde Yargıtay 9. Ceza Dairesince ihdas edilen ve yukarıda geniş bir biçimde verilen 30.09.1996 tarihli (Esas No 1996/688 Karar No:1996/4716) kararda;

"...

Ve nihayet Türk İnkılabının temel taşlarından birisi olan Sivas Kongresi'nin imzalandığı ve sonradan müzeye dönüştürülmüş bulunan bina ile önündeki Atatürk Heykeli'nin tahrip edilmiş olması, olayda kullanılan cebri, bir kısım icra hareketlerinin TCK'nın 146. maddesinde belirtilen sonucu yaratmaya elverişliliğini ve Aziz Nesin'in düşünce ve davranışları bahane edilmek suretiyle Anayasal Düzenin en önemli ilkelerinden olan "Cumhuriyetçilik" ve "Laiklik" ilkelerinin ortadan kaldırılmasına yönelik bulunduğunu tüm açıklığı ile ortaya koymaktadır.

..."

şeklinde yer almıştır.

- Yargıtay 9. Ceza Dairesinin bozma kararı sonucunda Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen Esas No, 1996/84 Karar No, 1997/199 sayılı gerekçeli kararda ise, Atatürk büstünün tahrip edilmesi ile ilgili Yargıtay tarafından yapılan tespit ve delil değerlendirmesi aynen kabul edilmiş olup anılan mahkemece Mülga Türk Ceza Kanununun 146. maddesi uyarınca hüküm tesis edilmesinin ana unsurlarından birisini oluşturmuştur.

- Atatürk Kongre ve Etnografya Müzesinin önünde bulunan Atatürk büstünün bulunduğu yer ana cadde olan istasyon caddesinin kenarındadır. Orduevi, Jandarma Komutanlığı ve Valiliğe çok yakındır. Valiliğin önündeki meydana çok rahat görülebilmektedir. Ayrıca Tugay komutanının ifadesiyle saat 18.00'den sonra istasyon caddesinde 140 asker tertibat almıştır. Valilik önünde olayların başladığı saat 13.30'dan itibaren polis ve asker devamlı emniyet tedbiri almıştır.

- Atatürk büstü, yaklaşık 90 kg ağırlığındadır. Büstün konulduğu kaide 2.30 metredir. Büstün kaideye bağlantısını sağlayan cıvatalar 17 cm'dir. Büstün yıkılmasından/kırılmasından dolayı gerek büstte bir hasarın (büstün vidaya bağlandığı yer hariç) olduğuna gerekse yerde düşmeden kaynaklanan bir iz kaldığına ilişkin herhangi bir tespit bulunmamaktadır. Büstün cıvatayla bağlı olduğu kaidede de herhangi bir hasar bulunmamaktadır. Ayrıca, söz konusu büstün 15-20 metre yakınında yer alan Atatürk Heykeline herhangi bir saldırı olmamış ve zarar verilmemiştir.

- Atatürk büstünün yıkılması ile ilgili olarak tek resmi evrak ve tespit Sivas Valiliği Özel Kalem Müdürlüğünün 06.07.1993 tarihli yazısı ekinde Emniyet Müdürlüğüne intikal ettirilen Kongre müzesinde görevli olan arkeolog, hizmetli ve bekçilerin birlikte düzenlemiş oldukları 02.07.1993 tarihli tutanaktır. Ayrıca, aynı konu ile ilgili olarak daha sonra düzenlenen komiser yardımcısı, polis memurları ile müze gece bekçileri tarafından tutulan Görgü ve Tespit Tutanağı ile 06.07.1993 tarihli Vali yardımcısı ve Müze Müdürü ile Mimar tarafından tutulan tutanaklar bulunmaktadır. Söz konusu tutanaklarda büstün nasıl, ne zaman ve kimler tarafından kırıldığına ilişkin herhangi bir tanıklık bulunmamaktadır.

- Sivas ve DGM Savcılıklarınca büstün tahrip edenlerin belirlenmesi amacıyla Emniyet Müdürlüğüne vaki talepler olmuş ancak büstün ne zaman ve nasıl kırıldığı ile kimler tarafından kırıldığı hususunda herhangi bir görüntü kaydı bulunamamış ve/veya görgü tanıkları marifetiyle de herhangi bir sonuca ulaşamamıştır. Yukarıda bahsedilen tutanaklarda da olayın nasıl ve ne zaman olduğuna ilişkin herhangi bir somut tanıklık bulunmamaktadır.

- Atatürk büstünün tahrip edilmesi hususu ile ilgili olarak yürütülen çalışma esnasında yapılan inceleme ve alınan beyanlar neticesinde;

a) Büstün güvenlik kuvvetlerinin kontrolü ve gözetimi altında yer alan bir yerde bulunduğu,

b) Büstün konulduğu kaidenin yüksekliği, kaideye bağlandığı civataların uzunluğu, büstün ağırlığı dikkate alındığında sökülmesinin/kırılmasının özel bir gayret gerektireceği,

c) Müze görevlilerinin anlatımlarına göre, 02.07.1993 günü Madımak Oteli yangınından sonra dağılan göstericilerden bir kısmının Kongre Müzesini taşıdığı ve bu esnada müze görevlilerince büstün tahrip edildiğinin görülmediği,

ç) 03.07.1993 günü sabah saatlerinde gelen asker ve/veya polis memurlarının söylemesi üzerine müze görevlilerince büstün kırıldığına fark edildiği ve tutanak tanzim edildiği,

d) 02.07.1993 tarihinde arkeolog ve müze bekçileri tarafından düzenlenen tutanağın, tutanakta belirtilen saat ve tarihte düzenlenmediği,

e) Müzeye ait nöbet devir teslim çizelgelerinde 2 Temmuz 1993 günü yaşananların Haziran 1993 ayına ait olan nöbet devir teslim çizelgesinin üstündeki boşluğa "02.07.1993 saat 19.10'da müzede Musa Törnük, Sıddık Demir, Nurettin Polat, Ali Güçer ve Abdullah Saygil ile Hüseyin Dal ve TRT çekim görevlilerinden 3 görevli ile saat 22.00'ye kadar beklendi. İstasyon Caddesi yönünde ve bahçe yönündeki zemin kat camları kırılmıştır." şeklinde not düşülmek suretiyle kaydedildiği ve büstün zarar gördüğüne ilişkin herhangi bir kaydın bulunmadığı,

f) Atatürk büstünün tahrip edildiğine dair emniyet görevlilerince düzenlenen Görgü ve Tespit Tutanağının 02.07.1993 tarihinde tanzim edilmediği,

g) Sivas Valisi Ahmet Karabilgin tarafından 03.07.1993 tarihinde tanzim edilen ve İçişleri Bakanlığına sunulan 02.07.1993 günü Sivas'ta Meydana Gelen Toplumsal Olaylarla İlgili Durum Raporunda büstün tahrip edilmesi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmazken, 04.07.1993 tarihinde Mülkiye Başmüfettişinin sorularına verilen yazılı cevapta mezkur Durum Raporu aynen tekrarlanmış olup saat 17.00'de gösterilen bölüme *"Belediye Başkanının topluluğu yatıştırma konuşmaları da sonuç vermemiştir"* ifadesinden sonra *"Kanunsuz göstericiler 4 Eylül Atatürk ve Kongre Müzesine saldırmış, bina önündeki Atatürk büstünü tahrip etmiş, binaya girme çabaları güçlkle önlenmiştir. Atatürk'ün 'Cumhuriyetin temelini burada attık' dediği tarihi binanın camları taşlarla kırılmıştır."* ifadelerinin ilave edildiği,

ğ) Emniyet Müdürlüğünün yürüttüğünü belirttiği Atatürk büstüyle ilgili soruşturmanın sadece Kültür Müdürlüğü personeli, Emniyet Müdürlüğü personeli ve Valilik tarafından düzenlenen tutanaklardan ibaret olduğu,

h) TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonu raporunda özellikle muhalefet şerhlerinde belirtilen iddiaların araştırıldığına ilişkin bir kaydın bulunmadığı

ı) Adli ve idari soruşturma ve yürütülen yargılama sürecinde Atatürk büstünün kim/kimler tarafından söküldüğü/kırıldığı hususunun vuzuha kavuşmadığı ve Atatürk büstünün tahrip edilmesi ile ilgili tutulan tüm tutanaklarda da büstün kim tarafından ne şekilde ve ne zaman söküldüğü/kırıldığı yönünde herhangi bir tespit bulunmadığı

anlaşılmıştır.

3) Sivas Olayları sırasında atılan sloganların soruşturma ve yargılama aşamasında değişikliğe/eklemeye uğradığı ve bu değişikliklerin/eklemelerin devam eden adli süreci etkilediğine ilişkin iddialar hakkında yapılan tespitler aşağıda yer almaktadır.

- Sivas Olaylarından sonra Emniyet Müdürlüğünce gösterilerde atılan sloganlara ilişkin düzenlenen listede, TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonu Raporunda ve Mülkiye Müfettişlerince hazırlanan raporda Sivas olaylarında atılan tüm sloganlar tespit edilmiş ve listelenmiştir.

- Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesince verilen 26.12.1994 gün ve E.1993/106 sayılı Kararda da gerek Sivas Emniyet Müdürlüğünün 03.07.1993 tarihli olay tutanağındaki slogan listesi (*"Zafer İslam'ın", "Allahu Ekber", "Vali istifa", "Şeytan Aziz", Şerefsiz Vali istifa", "Hükümet istifa", "Müslüman Türkiye"*) ve gösterilerin kaydedildiği video kasetlerin mahkeme heyetiyle birlikte bilirkişiler tarafından izlenerek yapılan çözümünde atılan sloganlar (*"Sivas Aziz'e mezar olacak", "İslam'a uzanan eller kırılsın", "Vali İstifa", "Kanımız aksa da Zafer İslam'ın", "Tekbir... Ya Allah Bismillah Allahu Ekber", "En büyük asker bizim asker"*) şeklinde tespit edilmiştir.

- Söz konusu Kararda, kalabalıklarca toplu hâlde Cumhuriyet veya Laiklik aleyhinde herhangi bir sloganın atılmadığı; kişisel olarak veya çok az bir grup tarafından atılmış olabilecek benzer mahiyetteki sloganların da olaydan altı ay sonra bazı polis ve müştekiler tarafından ifade edildiği tespiti yapılmıştır.

- Sivas Emniyet Müdürlüğünün 03.07.1993 tarihli olay tutanağı, değişik aşamalarda yürütülen çalışmalarda ve Ankara 1 No'lu Devlet Güvenlik Mahkemesinin mezkûr kararında yer alan slogan listelerinin hiçbirinde; *"Cumhuriyeti burada kurduk, burada yıkacağız"*, *"Cumhuriyet burada kuruldu, burada yıkılacak"*, *"Cumhuriyetin temeli burada yıkılacak"*, *"Cumhuriyet Sivas'ta kuruldu, Sivas'ta yıkılacak"*, *"Atatürk Cumhuriyeti burada kurdu, burada yıkacağız"* gibi sloganların atıldığına dair herhangi bir tespit bulunmamıştır.

- Sivas Olayları sırasında atıldığına ilişkin somut herhangi bir görüntü ve tespit bulunmayan cumhuriyet karşıtı sloganlar; yargılama safhalarında bazı polis, müşteki ve avukatlar tarafından dile getirilmiştir. Öte yandan, müşteki ve tanıkların olaydan hemen sonra emniyet ve savcılık soruşturmalarında verdikleri ifadelerde de söz konusu sloganlara rastlanılmamıştır.

- Söz konusu cumhuriyet karşıtı sloganlar daha ziyade davanın Yargıtay safahatında önemli bulunmuş ve Sivas olaylarının (Mülga) Türk Ceza Kanunu'nun 146. maddesinden yargılanmasına yönelik ana unsurlardan birisi hâline gelmiştir.

İDDİA 24 - Sivas olayları sırasında Sivas'ta görevli olan kişilerden Vali, Tugay Komutanı, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı veya vekili ile Belediye Başkanının geçirdiği idari ve adli soruşturma ve incelemeler ile bunun sonucunda ortaya çıkan "sorumlu bulunmadıkları/görevlerini ihmal etmedikleri" kararları ile kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapanların olaylar sırasında ve/veya olaylardan sonra görevleri yapmakta kayıtsız davrandıkları, bazı kamu görevlilerin olaylara iştirak ettiği kamuoyunda tartışma konusu olmuş, gerek adli ve idari soruşturmaların gerekse yargılamanın sağlıklı yapılmadığı yönünde iddialar sıklıkla dile getirilmiştir.

Söz konusu iddialar ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

- Sivas Olayları sonrası İl Valisi, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı ve ilgili diğer kamu görevlileri hakkında dönemin mer'î mevzuatı gereği idari soruşturma yapılması için İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığınca görevlendirme yapılmıştır. Mülkiye Müfettişlerince sadece İl Valisi, Emniyet Müdürü ve İl Jandarma Alay Komutanı hakkında inceleme ve soruşturma yapılmıştır. Olaylarla ilgisi olabilecek diğer kamu görevlileri hakkında herhangi bir inceleme yapılmamıştır. Fezlekede İl Jandarma Komutanı dışındaki görevliler için "Lüzumu Muhakeme" kararı verilmesi önerilmiş, ancak MMHK'ya göre karar mercii olan Danıştay 2.

Dairesi tarafından müfettişlerin önerisi kabul görmemiş ve kamu görevlilerinin yargılanmalarına yer olmadığına (men-i muhakeme) karar verilmiştir. Söz konusu men-i muhakeme kararının anılan yasa gereği kendiliğinden incelendiği yer olan Danıştay İdari İşler Kurulu tarafından da men-i muhakeme kararı onanmıştır.

- Söz konusu süreçlerde Vali Ahmet Karabilgin ile İl Emniyet Müdürü Doğukan Öner'e "Mahalli basında olaylar çıkabileceği yolunda haberler çıkmasına rağmen, Sivas'ın sosyal ve etnik yapısını göz önünde tutmak suretiyle ek tedbirler almamak" fiili; Doğukan Öner'e buna ilaveten "Sivas ilinde sürdürülen Pir Sultan Abdal Şenlikleri sırasında meydana gelen toplumsal olayda; Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 24 üncü maddesini uygulamamak" fiili isnat edilmiştir.

- Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu ve personeli hakkında Mülkiye Müfettişi tarafından düzenlenen fezlekede; "Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu'nun olayları tahrik ettiği" iddiasıyla ilgili men-i muhakeme, "Belediye Başkanı ve İtfaiye Müdürü Remzi Şahin tarafından olaylar sırasında itfaiyenin etkin kullanımının önlenmesi" iddiası ile ilgili lüzumu muhakeme ve "Belediye Başkan Vekili Osman Seçilmiş ve 8 Belediye Encümeni üyesi hakkında Madımak Oteli önünde bulunan ve göstericilerce atıldığı iddia edilen kaldırım taşlarının yapım ihalesi sürecinde usulsüzlük yapıldığı" iddiasıyla ilgili lüzumu muhakeme istenmiştir.

- Söz konusu fezleke üzerine İl İdare Kurulu tarafından fezlekede yer alan öneriler doğrultusunda karar alınmıştır. Bu karara istinaden yapılan yargılama sonucunda Belediye Başkanı dışındaki kişilerin tamamı beraat etmiştir. Belediye Başkanının ise 1995 yılı genel seçimlerinde milletvekili olması nedeniyle dosyası ayrılmış, milletvekilliğinin sona ermesinden sonra yargılama süreci yeniden başlamış, ancak 20.12.2000 tarihinde kabul edilen "4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun" gereğince davanın ertelenmesine hükmedilmiş ve sonuç bu şekilde kesinleşmiştir.

- Bazı kaynaklarda Genelkurmay Başkanlığınca Tugay Komutanı Ahmet Yücetürk hakkında soruşturma yapıldığı belirtilmiştir. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanlığından hem Sivas Olaylarıyla ilgili hem de o dönem görevli bulunan kişilerle ilgili yapılan işlemlere ilişkin her türlü bilgi ve belge istenmiştir. Genelkurmay Başkanlığı, bu konuda herhangi bir bilgi ve belge olmadığını ifade etmiştir.

- Kültür Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı etkinlikler sırasında çıkan olaylarda İl Kültür Müdürlüğü personelinin sorumluluğunun bulunup bulunmadığının tespitine yönelik bir inceleme yaptırmıştır. Bu inceleme sonucunda Kültür Bakanlığı Müfettişlerince düzenlenen raporda "(...)Kültür Müdürlüğü, Kültür Merkezi Müdürlüğü ve Müze Müdürlüğü elemanlarının olaylarda herhangi bir sorumlulukları bulunmadığı gibi yerinde müdahaleleriyle olumsuzlukların

asgaride tutulmasını sağladıkları anlaşıldığından konuyla ilgili olarak Bakanlığımız elemanları hakkında herhangi bir işlem yapılmasına yer olmadığı” sonuç ve kanaatine varıldığı belirtilmiştir. Anılan rapora istinaden Kültür Müdürlüğü personeline herhangi bir kusur atfedilmediği için idari ve cezai yaptırım uygulanmamıştır.

- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından; 24.06.2013 tarih ve 585 sayılı yazı ile “(...) kamuoyuna yansıyan bilgiler ışığında (SSK Hastanesinde sağlık personeli ve araç/gereç yetersizliği gibi) konuya ilişkin Bakanlığınız merkez veya taşra birimlerince yürütülmüş olan herhangi bir araştırma, inceleme ve soruşturma olup olmadığı, varsa her türlü bilgi ve belge ile raporların onaylı birer suretlerinin ekleriyle birlikte” gönderilmesi istenmiş ancak “herhangi bir inceleme ve soruşturma yapılmadığı” bilgisi verilmiştir.

- Sağlık Bakanlığından; 24.06.2013 tarih ve 588 sayılı yazı ile “(...) yürütülen çalışmalar sırasında, 02 Temmuz 1993 tarihinde Sivas İlinde meydana gelen ve 37 kişinin öldüğü “Madımak Olayı”nda ölü ve yaralıların ildeki muhtelif hastanelere getirildiği anlaşılmıştır. Bu nedenle konuya ilişkin Bakanlığınız merkez veya taşra birimlerince yürütülmüş olan herhangi bir araştırma, inceleme ve soruşturma olup olmadığı, varsa her türlü bilgi ve belge ile raporların onaylı birer suretlerinin ekleriyle birlikte” gönderilmesi talep edilmiştir. Bakanlık tarafından verilen cevapta “herhangi bir bilgi ve/veya belgeye rastlanılmadığı” ifade edilmiştir.

- Devletin “Yaşamı koruma yükümlülüğü”ne istinaden olayda ölen ve ölümden kurtulanlar adına İçişleri Bakanlığı aleyhine, ağır hizmet kusuru sebebiyle, Sivas İdare Mahkemesi nezdinde tam yargı davaları açılmıştır. Anılan mahkemenin 1994/617 ila 657 ve 803 ila 807 esas numaralarına kayıtlı 46 dava sonunda “idarenin hizmet kusurunun bulunduğu” gerekçesiyle İçişleri Bakanlığı maddi ve manevi tazminat ödemeye mahkûm edilmiştir.

İDDİA 25 - TBMM Sivas Olayları Araştırma Komisyonunun birçok bilgi ve belgeye ulaşmasına rağmen olayları derinlemesine incelemesinin engellendiği, Komisyonun çalışma süresi çok kısa tutulduğundan olayın detaylı olarak araştırılmasının istenmediği gibi hususların başta komisyon üyeleri olmak üzere kamuoyunda tartışılan iddialar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu iddialar ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar tespit edilmiştir:

- TBMM’de 06 Temmuz 1993 tarihinde “2 Temmuz 1993 Günü Sivas'ta Meydana Gelen Olayların Sebep ve Sorumluları ile Olayların Oluş Şeklinin Ortaya Çıkarılması ve Maddi Zararların Tespiti Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu” adı altında bir komisyon oluşturulmuş ve 08.07.1993 tarihinde çalışmalarına başlamıştır.

- Komisyonun görev süresi 15 gün olarak belirlenmiştir. Hazırlanan Rapor ise 16 Kasım 1993 tarihinde, olaylardan yaklaşık 4 ay sonra TBMM genel kurulunda görüşülmüştür.

- Söz konusu raporun karşı oy yazılarında komisyona tayin edilen 15 günlük çalışma süresi eleştiri konusu yapılmıştır.

B) OLAYIN TAHLİLİNE İLİŞKİN TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER

Türkiye Cumhuriyeti, çok uluslu ve çok dinli bir imparatorluğun temel mirasçısı olan bir ülkedir. Osmanlı İmparatorluğunun çok kültürlü yapısını oluşturan farklılıkların önemli bir kısmı yeni Devlete intikal etmiştir. Üst kimlik siyasetlerimizin tarihi gelişimi, hegemonik ve hiyerarşik ilişki biçimleri yaratan bir seyir izlemiştir. Bu durum, farklılıklara ilişkin muhafaza, geliştirme, tahammül, hoşgörü ve kabullenme ile ilgili temel yaklaşımlarımızın zaman içerisinde oluşumunu doğrudan etkilemiştir.²¹¹

Farklılığı zararlı görerek onu tektipleştirme siyasetleriyle ortadan kaldırmak ve bunun toplum için "gerekli" ve "yararlı" olduğunu savunmak şeklinde özetlenebilecek olan tektipleştirme, toplumumuzda yaygın kabul gören bir siyaset olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu dönemini de kapsayan tarihsel tecrübemize bakıldığında zaman, kimlikler ve kültürler arasındaki ilişkinin; uzun süre "millet-i hâkime" paradigması aracılığıyla şekillendiği görülecektir. Çok uluslu ve dinli hiyerarşik imparatorluk gerçekliği içinde "ötekileştirme"; iktidar ilişkisinin belirleyicisi olmuş ve hâkim unsur tarafından egemenlik kullanımının fikri altyapısını oluşturmuştur.

Hiyerarşik çok kültürlülüğe dayanan geleneksel Osmanlı yapısında; müslümanlar (özelde sünni müslümanlık) "hâkim millet"i oluşturmuş ve diğer inanç sistemlerinin mensuplarıyla hiyerarşik bir ilişki sürdürülmüştür. Osmanlı klâsik dönemindeki dünya ile kıyaslandığında; gerek teorik kurgusu gerekse uygulamadaki biçimiyle hiyerarşinin alt katmanlarında bulunanlar tarafından bu durum kabullenilmiş ve adil bir yöntem olarak içselleştirilmiştir. Dönemin şartları içerisinde oldukça liberal sayılabilecek söz konusu kavramsallaştırma, Osmanlı toplumunda uzun süreli var olan "hoşgörülü" toplum davranışlarının da kaynağını oluşturmuştur.

Öte yandan, on sekizinci asır sonunda global ölçekte yaşanan milliyetçi değişim ve talepler, hoşgörü temelli hiyerarşik yapının sürdürülmesini zor hale getirmeye başlamıştır. Ortaya çıkan sorunları ve ihtiyaçları giderebilmek maksadıyla Tanzimat siyasetleri ile "eşitlik" temelli yeni bir yapı kurma çabaları başlamıştır. 1856 Islahat Fermanı ve 1869 Ta'biyet-i Osmaniye Kanunu ile "hiyerarşisiz" bir toplum tasavvurunun hukuki zemini oluşturulmuştur.

Ancak, gerek asırlarca "hiyerarşik" ilişkinin toplumun tüm katmanlarınca değişik biçim ve derecelerde içselleştirilmiş olması gerekse milliyetçilik çağının ürünü olan farklı bir

²¹¹ Bu bölümde yer alan üst kimlik oluşumuna yönelik tarihi tecrübe ile ilgili açıklamalar ve kavramsallaştırmalarda, Prof. Dr. M. Şükrü HANIOĞLU'nun 2010-2014 tarihleri arasında Sabah Gazetesinde yayımlanan yazılarından geniş ölçüde yararlanılmıştır

hiyerarşiye dayanan yeni bir "millet-i hakime" paradigmasının gelişmesi arzulanın yapının ortaya çıkmasına engel olmuştur. Başka bir deyişle, dinler arası eşitliğin sağlanarak "hiyerarşisiz" bir toplum yaratılacağını, bununla da "zamanın sorunlarının" çözülebileceğini öngören mezkur çabalar; din temelli (Müslümanlık) bir hâkim milletin yerini etnik temelli bir diğerrinin almasıyla neticelenmiştir.

Sürecin ilerleyen dönemlerinde İttihat ve Terakki tarafından mevcut durum formülüze edilerek yeni bir toplumsal tasavvura dönüştürülmüştür. İttihatçılar idareyi ellerine aldıklarında gerçekte ulus-devlet refleksleriyle hareket eden bir imparatorluk yaratmaya çalışmışlardır. İttihat ve Terakki tarafından formülüze edilen milliyetçilik, "unsur-i asli" olarak nitelendirdiği Türklere "hâkim millet" statüsü vermek suretiyle imparatorluğu oluşturan diğerr unsurlarla bu etnik grup arasında "hiyerarşik" bir ilişki öngörmüştür. Böylece, Türkçü ideoloji çerçevesinde katı bir biçimde uygulanacak tektipleştirme siyasetinin önü açılmış ve önceki aşamalarda vücut bulan farklı olana tahammül ve hoşgörünün yeşerebileceği toplumsal sınırlar daha da daralmıştır. Artık, tektipleştirmenin "nizam," farklılığın ise "anarşi ve bölünme" olarak kavramsallaştırılması yapılmıştır. Tektipleştirmenin milliyetçi bir söylemle yapılması, önceki safhalara göre tahammül edilen farklılıkların gitgide azalmasına ve çatışmanın şiddetlenmesine yol açmıştır.

Osmanlı çöküşü sonrasında Türkiye Cumhuriyeti kurucu kadrosu da ulus-devlet inşaaı sürecinde tektipleştirmeyi yeni devletin temel siyasetlerinden birisi hâline getirmiştir. Ancak, söz konusu tektipleştirme siyaseti artık sadece milliyetçilik temelli değil neredeyse tüm kimlik ve alt kimlikleri kapsayacak bir biçime dönüşmüştür. Başka bir deyişle, "Cumhuriyet kadını," "Cumhuriyet öğretmeni" benzeri "ideal tipler" aracılığıyla toplumun değışik katmanlarına nüfuz etmeyi amaçlayan ve doğrudan bireyleri de hedef alan bir "tektipleştirme" siyaseti dindarlıktan kimliğe, giyinişten dile ulaşan bir alanda "tek tip" vatandaşlar yaratmayı hedeflemiştir.

Öte yandan, çok partili hayata geçilmesi, temsilin önündeki vesayet sistemlerinin törpülenmesi ile hak ve özgürlüklerin genişletilmesine ve tektipleştirme araçlarını ayıklamaya yönelik demokratikleşme paketleri toplumdaki ötekileştirme geleneğinin neredeyse "doğal sınırlarına" gelindiğine ilişkin emarelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durum, geleneksel olarak öteden beri ötekileştirilen ve hâlâ tektipleştirme siyasetlerine maruz kalan kesimlere ilaveten; ortadan kaldırılmaya çalışılan tektipleştirme uygulamalarından dolayı rahatsızlık ve endişe duyan yeni ötekilerin ortaya çıkması (endişeli modernler, laikler, hayat tarzına müdahale edildiğini düşünenler, ulusal bayram kutlaması yapmalarına dahi izin verilmediğini düşünenler) sonucunu doğurmuştur.

Bu ise ötekileştirmenin neredeyse son safhasına geldiğini göstermektedir. Böylece, adeta, herkesin kendisini "zayıf," "ezilen" olarak ötekileştirdiği ve bundan duyulan "mağduriyet" üzerinden kavramsallaştırdığı bir toplumsal yapı doğmuştur.

TESPİT 4- Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan "kimlik" oluşturma çabaları gitgide çok kültürlülüğü reddeden bir kavramsallaştırmaya ve ilerlemeci bir toplumsal tasavvura kaymıştır. Akabinde cereyan eden tektipleştirmeye yönelik tüm uygulamalar ve toplumsallaştırma çabaları; dindarları, Alevileri, Kürtleri, sol düşünce sahiplerini, gayrimüslimleri ve farklılıklarını muhafaza etmeye çalışan diğer toplulukları ötekileştirmiştir. Alevi ve Sünni kimlikleri ile üst kimlik arasındaki ilişkinin oluşumu hem tarihsel süreç içerisinde cereyan eden bazı siyasi ve dini mücadelelerin büyük ölçüde kolektif hafızalarla tarihselleştirmesi hem de asırlar boyunca devam eden hegemonik ve hiyerarşik ilişki biçimlerinin izlerini taşımaktadır.

Farklılıklarımızı görme, kabullenme ve yönetme ile ilgili ciddi zihniyet sorunlarımız ve tarihi bagajlarımız bulunmaktadır. Farklılıklara karşı gösterilen hoşgörü ve tahammül eksikliğinin temel nedeni; kimlikler ve kültürler arasındaki ilişkiyi formüle edilmiş biçimimize ilişkin tarihi tecrübe içinde yaşanmışlıklar ve bunların gerek resmi tarih gerekse kolektif hafızlardaki karşılıklarıdır.

Bugün yaşadığımız temel sorun; tarihi süreçlerin üretmiş olduğu ve sürekli biçimde de yeniden üretilen farklılıkları algılama ile ilgili bireysel ve grupsal tutumlardır. Farklılıklardan korkmak ve farklı olana tahammül edememek gibi kısmen içe kapanmacı, dışlayıcı ve edilgen tutum ve davranışlardan; her türlü farklılığı ötekileştiren, tehdit, bölücü ve anarşi olarak nitelendiren ve farklılıkları yok etmeye eğilimli çeşitli düzeylerde bireysel ve grupsal aktif tutum ve davranışlar silsilesi ile karşılaşmaktadır. Kolektif hafızalar etrafında şekillenen gruplar, zaman zaman gücü eline geçirdiği anda da "kendisi gibi olmayı" yok etmeye yönelik olarak hegemonik güç ile işbirliği yapmaktan çekinmeyen ve bunu meşrulaştıran bir zihniyet yapısı içerisinde olmuştur.

Özellikle, 1900'lü yılların başından itibaren başlayan toplum mühendisliği projeleri; bireyleri dönüştürmeyi, inanç ve geleneklerini aşındırarak tektipleştirmeyi hedeflemiş olup bu durum var olan farklılıklara saygı ve tahammül geleneğinin bile Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren kaybolmasına ve günümüze kadar sirayet eden farklılıklara ilişkin "önyargıların" oluşmasına ve hoşgörü zihniyetinin yaşayabileceği ortamın yok olmasına yol açmıştır.

Başka bir deyişle, Osmanlı imparatorluğu döneminde başlayan "kimlik" oluşturma çabaları gitgide "tek kimlikli" ve çok kültürlülüğü reddeden bir kavramsallaştırma ve ilerlemeci bir toplumsal tasavvura kaymıştır. Akabinde cereyan eden tektipleştirmeye yönelik tüm

uygulamalar ve toplumsallaştırma çabaları; hedeflenen "kaynaşmış bir toplum" oluşturmanın ötesinde tamamıyla farklı bir sosyolojik yapının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Tarihi tecrübemizin mirası mezkûr "ötekileştirme" geleneği; dindarları, Alevileri, Kürtleri, sol düşünce sahiplerini, gayrimüslimleri ve farklılıklarını muhafaza etmeye çalışan diğer toplulukları ötekileştirmiştir. Söz konusu gruplar, marjinalleştirilmiş ve "ideal toplum"a uyumsuzlukları vurgulanarak tehdit unsurları olarak kavramsallaştırılmıştır.

Böylece, ideal tek tip vatandaş oluşturma amacına yönelik tektipleştirme siyasetleri toplumda daha geniş bir çerçevede ötekileştirme kültürünün gelişimine ve bunun da ötesine geçilerek herkesin ötekileştirildiği ve birbiriyle çatışma içerisinde olan gruplar ve hafızalar ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle, hiyerarşik bir ilişkisi olmayan, yekdiğerini ötekileştiren, diğeri tahammülü azalan, yeri geldiğinde hâkim statü kitlesiyle amaca yönelik ilkesel olmayan işbirliklerine girilerek ötekine zarar verici davranışlar gösteren ve bu çerçevede çatışma kültüründen beslenen kolektif hafızalar inşa eden sosyolojik bir yapı ortaya çıkmıştır.

Tektipleştirme ve toplumsallaştırma çabalarının en yoğun olarak görüldüğü alanlardan birisi de "inanç" alanı olmuştur. Tektipleştirme siyasetleri çerçevesinde, bir yandan Sünni İslâm dindarlığı "tehdit" olarak görülmüş ve bunun ideal tek tip vatandaşlık tanımına göre yeniden tanımlanması ve dönüştürülmesine çalışılmış; diğeri yandan da yeni "tek tip" vatandaşın Sünni olması arzulanmış ve aleviler gibi diğeri inanç gruplarına yönelik tektipleştirme (sünnileştirme amaçlı) siyasetleri yürütülmüştür. Başka bir deyişle, hem Alevileri hem de Sünnileri hedef alan ve inancın bireyselleştirilerek sosyal alanın dışına çıkarıldığı bir toplumsal tasavvur gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bir anlamda, gerek Sünniliğin gerekse Aleviliğin siyasi boyutu fazlasıyla baskın muhalif yapılar biçimine dönüşmesine yol açmıştır.

Bu kapsamda, Sünniliği arzu edilen biçime sokabilmek için ezanın ve ibadetin Türkçe okutulmasından/yapılmasından, başörtüsü yasakları ve dini yapıların ortadan kaldırılmasına ve aleviler için de zorunlu din dersinden, dini ritüellerin mekanlarının ortadan kaldırılarak alevi köylerde cami yapımı ve ibadet mekanı olarak caminin benimsetilmesi siyasetlerine kadar bir dizi tektipleştirme programı uygulanmıştır. Bir bakıma, alevi-sünni çatışmasının zaman içerisinde yerini hoşgörüyü bırakmamasının sebebi de çelişkili tektipleştirme siyasetleri ve buna bağlı hegemonik güç ile ittifak arayışları ve bunların yarattığı sonuçlardır. Bu olaylar, geçmişin travmatik toplumsal belleklerini günümüze taşıyan ve sürekli canlı tutan bir işlev görmüştür. Bu kapsamda, Alevi-Sünni kolektif hafızasını karşıt kutuplarda etkileyen çok sayıda olay ve uygulama göstermek mümkündür.

Böylece, farklı kutsalları, kahramanları, doğruları, tasaları, sevinçleri, sembolleri ve tarihleri olan, toplumdaki gelişmelere kimlikleri ve bellekleri üzerinden tepkiler veren, "nefret" söylemi kullanarak diğeri toplumsal kesitleri "ötekileştiren" bir yapı ortaya çıkmıştır. Kutsallara

saldırıların gerçekleştiği ve nefret söylemlerinin vuku bulduğu anlarda gerek farklı kutsallıklarının olması gerekse diğer kutsallıkları ve değerleri zaten "olmaması gereken bir durum" olarak telakki eden bir amaçla hareket eden Devletin tepkileri ya hareketsiz kalmak ya da kendi ajandasına uygun konjonktürel tepkiler göstermesine ve tutum belirlemesine yol açmıştır. Bu durumun yansımaları Anayasal ve yasal düzenlemelerden; bireysel ve toplumsal tüm krizlerde göstermiş olduğu reflekslerde net olarak görmek mümkündür.

Bu nedenle, dini inanç ve diğer değerleri hedef alan tektipleştirme ve toplumsallaştırma uygulamalarına, kutsallara saldırılara, nefret söylemlerine ve toplumsal kriz ve olaylara verilen gerek Devlet gerekse diğer toplum kesitlerinin tepkileri; birbirine güven duyulmasına ve hoşgörü ortamının yeşermesine engel olduğu gibi çeşitli paranoya inşaatlarının yapımında da harç olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda, yekdiğerinin hak ve hukukuna yönelen herhangi bir tecavüz anında sessiz kalınmasına veya onun zararına olduğu için bizatihi destek olunmasına yönelik tutumlar ağırlık kazanmaya başlamıştır.

TESPİT 5- Tektipleştirme siyasetleri neticesinde, şekillenen algılar ve yaşanan çatışmalar, düşmanlıklar, söylemler, eylemler bir yandan "olması gereken tarih" yaratımını diğer yandan da hem buna hem de yekdiğerine ilişkin ötekileştirmeyi amaç edinen tarihselleştirme gayretlerini tetiklemiştir. Tarihselleştirmeye ilişkin biçim ve yöntemler, geçmişin günümüzü belirlemesine çoğu zamanda bunun da ötesine giderek güncelde yaşamasına yol açmıştır.

Tarihselleştirme, tektipleştirme siyasetleri ve bu siyasetlere yönelik tepkilerden doğan kolektif hafızaların hem kendilerini bir meşrulaştırma aracı hem de bizatihi tektipleştirme siyasetlerinin bir aracı olarak kullanılan unsurlardan birisi olmuştur. Bu kapsamda, tarih yazımı; gerek geçmişte yaşanan siyasi ve dini eksenli travmatik bazı vakıaların Alevi-Sünni farklılıklarının birer çatışma alanı olarak formüle edilmesinde gerekse resmi tarih tezlerinin kendi kutsallıklarının yaratımı ve alt kimliklere yönelik ötekileştirme geleneğinin savunumu alanında önemli bir işlev görmüştür.

Böylece, "tarih" geçmişi anlama aracı olmaktan çıkıp güncel yaşamın tarihselleştirilmesinde kullanılan bir enstrüman hâline getirilmiştir. Tarihçilik, içinde yaşanan gerçeklik ile değişik bir gerçekliğin "farklılıklarını" bağlamlarından koparmadan karşılaştırabilmek faaliyeti olarak görülmemiş ve aksine, tarihin günümüzü ve geleceği belirlediğine duyulan inanç nedeniyle tarih yazımı devlet ve diğer kolektif hafızalar tarafından hem bir inşa faaliyeti hem de bahane bulucu çabaların formüle edildiği bir araç olarak görülmüştür.

Bu nedenle, bir yandan tarihin alabildiğine çarpıtılmasında sakınca görülmezken, öte yandan da ona büyük bir önem atfedilerek resmen üretilmesi gerekli bulunmuştur. Toplumun

azımsanmayacak bir kesiminin günümüzü kendi bağlamında değerlendirmeyerek ancak tarihi envanter içerisindeki bazı tarihi olayların koşullarıyla karşılaştırarak anlamlandırabilmesinin nedeni de mezkur tarihçilik geleneğimizdir. Başka bir deyişle, geçmiş; farklı kolektif hafızaların çoğulcu bir ortamda uzlaştırılması yoluyla değil ya hegemonik bir güç tarafından üretilen bir tarih ya da kolektif hafızalar ürünü olan bir formülasyon içerisinde hazırlanan bir tarih ile kavramsallaştırarak günümüzü de bu tarihi paradigmlar çerçevesinde tarihselleştirmeye çalışılmaktadır. Adeta, başta Devlet olmak üzere tüm kolektif hafıza grupları tarafından herşeyi ile iyi olan monolitik tarihler yaratılarak kutsanmakta ve bu tarihlerin sorgulanması imkânsız hale gelmektedir.

Bu durum, fasit bir daireye dönüşerek sürekli olarak çatışma kültürü üreten bir kutuplaşmaya ve toplumda hassasiyet alanlarının derinleşmesine yol açmaktadır. Her bir olay, adeta kolektif hafızaların tahkimine yarayacak bir perspektifte yeniden yorumlanarak; farklılıklara ilişkin hoşgörü ortamının oluşmasından da öte sınırlı olan tahammül kapasitenin bile aşınmasına neden olmaktadır.

TESPİT 6- 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta düzenlenen etkinlik nedeniyle oluşan bir toplumsal kriz ve neticesinde 37 kişinin ölümü ile sonuçlanan bir "katliam" ile ilgili olarak taraflarca geliştirilen tutum ve davranışlarda yukarıda bahsedilen tarihsel tecrübe ve toplumsal yapımızdaki kırılmaların ve mücadelelerin tüm izlerini görmek mümkündür.

Madımak olayının tarihselleştirilmesi büyük ölçüde kolektif hafızalar tarafından geleneksel önyargıların ve güvensizliklerin tahkim edilmesinde kullanılmıştır. Devlet açısından da, Alevi toplumsal belleği ve Sünni kolektif hafızası açısından da Sivas Olayları farklı farklı biçimlerde tanımlanmıştır.

Herhangi bir kolektif hafıza bagajı taşımaksızın Sivas'ta gerçekleşen olayın nitelendirilmesi şudur:

Sivas'ta cereyan eden olay; 2 Temmuz 1993 tarihinde düzenlenen etkinlik nedeniyle oluşan bir toplumsal krizin başlangıcından sonuna kadar yönetilmesinde; gerek etkinliğin düzenlenme yerinin belirlenmesi gerekse katılımcı profilinin oluşturulmasında Devletin aktif katılımına ve apaçık gerçekleştiği/oluştugu görülen toplumsal kriz riskine rağmen, gerek yeterli güvenlik önlemleri alınmadan etkinliğin yapılmasına Devlet tarafından ön ayak olunması gerekse etkinliği düzenlemeye aktif olarak katılan Valiliğe ve katılımcı profiline yönelik olarak ciddi protestoların yaşanmasına rağmen; ortamı soğutmaya ve can güvenliğini sağlamaya yönelik olarak etkinliğin iptali, kalabalığın dağıtılması, katılımcıların otelden tahliyesinin sağlanması, sokağa çıkma yasağı uygulanması gibi tedbirleri almakta ciddi ihmal ve zafiyetler gösterilmesi neticesinde kontrolden çıkan ve kutsalına hakaret edildiğine ilişkin nefret

duygularıyla hareket eden şuursuz hale gelmiş kalabalıklarca otelde bulunan 35 kişinin ölümüne yol açılması ile sonuçlanan ve “katliam” olarak nitelendirilmesi gereken bir toplumsal olaydır.

Sivas olaylarında yargılanarak çeşitli cezalara mahkum edilen toplam 81 kişi; otelde öldürülen 35 kişinin görünen, temas edilebilen ve yargılama süreçlerinin tespit ettiği sorumlularıdır. Yukarıda yer verilen tespit ve açıklamaların da gösterdiği üzere, olayların oluş şekli ve mahiyeti, bunların yanında, başka faillerin ve sorumluların da varlığına işaret etmektedir. Bu açıdan, esas itibarıyla söz konusu olaydaki sebep ve failleri; kamu yönetiminin söz konusu olaylardaki rolünde ve oluşan toplumsal krizi yönetmedeki basiretsiz uygulamalarında ve Sivas olaylarına ilişkin kolektif hafıza gruplarının tutum ve yaklaşımlarında aramak gerekmektedir. Başka bir deyişle, kolektif hafızalar arasında çatışmalı bir alana girip bir başka kolektif hafızayı ötekileştiren ve tarafsızlığını yitirecek nitelikte başka bir kolektif hafızaya ait bir etkinliği düzenleme ve heykel dikimi gibi sair işlere girişen ve güvenliği sağlamakla ilgili temel görevine ilişkin gereklerden hiçbirisini yerine getirmeyen ve olaylar sırasında da aynı zafiyeti gösteren ve olaylarda kontrolü yitiren ve böylece 37 kişinin öldürülmesine seyirci kalan ve sebep olan dönemin kamu yönetimi unsurları ile kamu yönetimine hakim olan paradigma ve yaklaşımlar da olayın esas failleri olarak görülmelidir.

Aynı şekilde, yargıya müdahale niteliği taşıyan vasıtalarla olayın gerçek mahiyetini kavramaya yönelik çabaların sonuçsuz kalmasının; adli ve idari soruşturmaların kamu vicdanını tatmin etmeyen bir biçimde sonuçlanmasının ve böylece olayın tümüyle kolektif hafızalar tarafından tarihselleştirilmesine yol açılmasının da temel müsebbibi Devletin söz konusu olaylarda taraf hâline gelmesi ve geleneksel tarihselleştirme araçlarına başvurmasına ilişkin uygulama ve yaklaşımlarıdır.

Bu nedenle, olayın ortaya çıkmasında, önlenememesinde ve soruşturulmasında/yargılanmasında Devlete terettüp eden ağır bir hizmet kusuru bulunmaktadır. Bu açıdan, Sivas olaylarında hem yönetsel hem de siyasal organları itibarıyla olayın temas ettiği dönemin tüm Devlet ricali ile yaklaşımları, 37 kişinin ölümünden dolayı; en az kalabalıkları şuursuz hale getiren ve kolayca tahrike kapılan Sünni kolektif hafızaya ait bazı algı ve yaklaşımlar ile sünni kolektif hafızanın tahrikine yol açtığı kanaati edinilen bazı davranışlar kadar sorumludur. Ne yazık ki, gerek kamu görevlileri ile ilgili etkin bir adli ve idari soruşturma ve yaptırım kapasitemizin olmaması gerekse siyasal sorumluluk algılaması ile ilgili yetersiz demokratik standartlarımız nedeniyle herkes “tüm suçu” kalabalıkların ve toplumun üzerine yıkmaya kolaycılığını tercih etmiştir. Sorumlulukların böyle bir perspektifte belirlenmesi; hiçbir şekilde oteli yakan ve 35 kişinin ölümüne yol açan kişilerin ve anlayışların suçunu hafifletmeye yönelik bir tavır olmayıp; tam aksine, Sivas olaylarında söz konusu kişiler ve

anlayışlar dışında da faillerin ve sorumlulukların olduğu gerçeğinin kavranılmasına ve topluma bu gerçeğin gösterilmesine yönelik bir yaklaşımı ifade etmektedir.

Yukarıda kronolojik olarak verilen olaylarda ortaya çıkan ve yukarıda ifade edilen resmi pekiştiren tespitlere; sorumlulukların her kesim tarafından yeniden idrak edilmesi ve yeniden tarihselleştirilmesi imkânı sağlanması amacıyla bir kez daha aşağıda yer verilmiştir.

- “Şeytan Ayetleri” kitabı ile ilgili olarak hem dünyada hem de Türkiye’de İslamofobi kaygılarının oluştuğu bir zamanda ve Sivas gibi benzer hadiseler yaşanmış bir şehirde, daha önce Banaz köyünde yapılan bir etkinliğin ilk iki gününün şehir merkezine taşınması ve bir Alevi etkinliğine “Şeytan Ayetleri” kitabının çevirisinin Aydınlik Gazetesinde tefrika edilmesi ile gündeme gelmiş Aziz Nesin’in onur konuğu olarak davet edilmesi neticesinde milliyetçi ve dini reflekslerle bir protesto gerçekleşmiştir.

- Ancak, bu protestoların olacağına bilinmesine rağmen yeterli güvenlik önlemleri alınmamıştır. Toplanan kalabalığı dağıtmaya yönelik herhangi bir etkili çaba gösterilmemiştir. Protestoların şiddetlenmesine ve kalabalığın Madımak Otelı önünde toplanmasına izin verilmiştir.

- Uzunca bir süre otelin önündeki kalabalığın dağıtılması ya da otelde kalanların boşaltılmasına yönelik herhangi bir tedbire başvurulmamıştır. 500 civarında polis ve jandarmadan oluşan güvenlik görevlisi ile yangından önce görevlendirilen ilave 370 kişilik askeri personel, kalabalıkları soğutmaya ve dağıtmaya veya otelde kalanların tahliyesine yönelik herhangi bir faaliyette kullanılmamıştır.

- Olaylara ilişkin risk ve tehdit belirlemesinin yanlış yapılması ve buna bağlı olarak güvenlik unsurlarının edilgen müdahale içerisine girmesi, bir yandan kalabalığın artması ve kabarmasına diğer yandan da güvenlik unsurlarının caydırıcılığının aşınmasına neden olmuştur. Böylece, uzun süre otelin önünde bekletilen kalabalığa adeta her türlü eylemi yapma imkânı verilmiş ve kalabalıkça tüm protesto eylem ve söylemlerinin tüketilmesine ve nihayetinde otelin yakılmasına kadar gidecek bir ortam yaratılmıştır.

- Otelde bulunanlardan bir kısmı yangından kısa bir süre önce tehlikeyi görerek otelden çeşitli yöntemlerle ayrılmışlardır. Ancak, idare tarafından cılız bir biçimde otelden ayrılmaya yönelik ikna çabaları dışında zorunlu tahliye seçeneği düşünülmemiştir. Otelde kalanlar adına karar verenler tarafından da otelde kalmanın daha güvenli olduğu ve/veya oteli terk etmenin mevzii kaybetmek ve irticaya geçit vermek olarak telakki edildiği için ısrarla otelde kalınmaya devam edilmiştir.

- Kitle psikolojisiyle şuurunu kaybetmiş/gözü dönmüş ve tüm protesto araçları tükenmiş kalabalıkça önce otelin önündeki araçlar yakılmış, daha sonra da otel ateşe verilmiştir.

- Otelde vuku bulan ölümler, ağırlıklı olarak yangın nedeniyle oluşan dumandan gerçekleşmiş olup, bazı ölümler ise dumanla birlikte yanmadan kaynaklanmıştır.

- Valiliğe ve katılımcı profiline yönelik olarak ciddi protestoların yaşanmasına ve tehlikenin oluşumuna rağmen, otelin taşlanması ve akabinde otelin önündeki araçların yakılması girişimleri sırasında dahi sağlık teşkilatı alarm durumuna geçirilmemiştir. Bu nedenle, dumandan etkilenenlere yönelik olay yerinde acil müdahalede bulunulamamış veya derhal sağlık kuruluşlarına sevkleri sağlanamamıştır.

- Ölü muayene ve otopsi işlemleri dönemin mevzuatı ve bilimsel standartlarına uygun olarak yapılmamıştır. Öyle ki, cesetler üzerinde istikrarlı olmayan farklı farklı yöntemler kullanılmak suretiyle otopsi işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bazı cesetlerde sadece ölü muayenesi ile yetinilmiş, bazılarında klasik otopsi işlemi yapılmış, diğer bazılarında ise klasik otopsi yanında kan örnekleri alınarak Adli Tıp Kurumu Başkanlığına görüş sorulmuştur. Otelde ölenlerden sekiz kişinin kesin ölüm nedeni belirlenmemiştir.

- Otelde öldürülen 35 kişi dışında 2 kişi daha hayatını kaybetmiştir. Söz konusu 2 kişi güvenlik görevlilerince göstericilerin dağıtılması sırasında ateşli silahla vurularak öldürülmüştür. Söz konusu olayın faillerinin tespitine yönelik herhangi bir adli süreç işletilmemiştir.

- Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, Suç Eşyası Yönetmeliği ve Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesinde Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmeliğin olay yeri inceleme ve delil toplama hükümlerine uyulmamış, delillerin toplanmasında ve muhafazasında yeterli ve gerekli özen gösterilmemiştir.

- Suçun tipini ve vasfını doğrudan etkileyen; bir kısım sloganların eklenmiş olması ve Kongre Müzesi önündeki Atatürk büstünün sökülmesi/tahrip edilmesinin faillerinin netleştirilmeden yargılananların yaptığına karar verilmesi gibi yargı süreçlerinde eksiklikler/hatalar oluşmuştur.

- Soruşturma ve yargılamalar esnasında, bazı yargı mensuplarınca "Düşünce Örneği" yazısının ilgili mahkemelere gönderilmesi suretiyle yargılama yeri ve görevli mahkeme ile suç vasfını değiştirmeye yönelik yargılamaya müdahale niteliği taşıyan bazı hususlar vuku bulmuştur.

- Sivas olaylarında ortaya çıkan kamu yönetimi zafiyetleri ve hizmet kusurlarına yönelik ilgili kamu görevlileri hakkında etkin bir adli ve idari soruşturma ve yaptırım kapasitesi oluşmamıştır. Olaylarla ilgili olarak adli takibata maruz kalan kamu görevlilerinin fiilleri sadece, belediye görevlileri tarafından işlendiği iddia edilen, kalabalığın engellemesi ve güvenlik kuvvetlerinin engellemeleri bertaraf edememesi sonucu kalabalık içerisinde sıkışan itfaiyenin

etkin kullanılmaması (göstericilere tazyikli su sıkılmaması) ile otele atılan taşların aylar önce yapılan ihale süreciyle ilgili olarak tespit edilen usulsüzlüğe yönelik fiillerdir. Özetle, 37 kişinin ölümüyle sonuçlanan bir olay ve ağır ihmaller zincirinde; ilin emniyet, asayiş ve genel yönetiminden sorumlu tek bir kamu görevlisi bile herhangi bir adli takibata (kovuşturmaya) maruz kalmadığı gibi en hafif bir disiplin cezası bile almamıştır.

Yukarıda yapılan tanımın dışındaki yorum ve görünüm, tümüyle kolektif hafızaların şekillendirdiği biçimler olarak görülmelidir. Zira, bu biçimlerin tümünde; toplumsal bellekler ve Devlet hafızasını oluşturan tüm tarihi tecrübedeki sorunlu yaklaşımlarımızı ve iktidar ilişkilerini bulmak mümkündür. Ne söz konusu olayların etkisini ve insanların acısını hafife almaya yönelik bahane bulucu (olayların arkasında karanlık odakların bulunduğu ve komplo olduğu gibi) sünni kolektif hafıza yaklaşımları ne olayları sadece Kerbela travması ile açıklamaya çalışan Alevi kolektif hafıza yaklaşımları ne de olayı "Cumhuriyete ve Laikliğe Kalkışma" şeklinde resmi tarih tezi oluşturmaya çabalayarak savuşturmaya kalkışan Devlet kolektif hafızasının çabaları ahlaki tutumlar olarak görülebilir.

Bu açıdan, 2010 yılında Alevi Çalıştayları sonucunda tanzim edilen Nihai Rapor'da; "...Her şeyden önce taraflar tehlikeli bir şekilde, mevcut pozisyonlarını haklılaştıracak açıklamalara bel bağlamaktadır. Hâlbuki olayın bir provokasyon olduğunda taraflar açıkça hemfikirdirler. Ancak burada hiçbir şekilde kabullenilemeyecek husus, Alevi ve Sünnilerin bu provokasyona alet olmalarını sağlayan potansiyellerinin varlığı ve kullanılabilirliğinin açığa çıkmasıdır. Hem Alevilerin hem de Sünnilerin onarılması oldukça zaman alacak bu kumpasın uygun birer parçası olma potansiyelleri kaygı vericidir ve bu durum hiçbir şekilde göz ardı edilmemelidir. Provokatörleri deşifre edip bunları açığa çıkarmak kadar, bu oyunlara alet olma potansiyelini de sorgulamak gerekir..." şeklinde formüle edilen tespitlerin bir anlamda doğru olduğu ama temel bazı eksiklikler içerdiği değerlendirilmektedir.

Zira sorun; sadece Alevi ve Sünni kolektif hafızaların öteden beri provokasyona müsait bir potansiyel taşıyor olmaları değil, söz konusu potansiyeli sürekli olarak besleyen ve canlı tutan Devlet kolektif hafızasına ilişkin zihniyetin ve mezkûr kolektif hafızaları radikalleşmeye iten kamu yönetimi siyasetlerinin ve uygulamalarının varlığıdır. Başka bir deyişle, Sivas olaylarının gerçekleşmesine yol açan ve bugün de yaşadığımız temel sorun; tarihi tecrübemizin mirası olan "ötekileştirme" geleneğinin, kolektif hafızaları beslemekle kalmayıp mevcut ortak tasavvurumuzu ve hukuk düzenimizi de buna göre şekillendirmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu çerçevede, kutsalın korunması, nefret suçu ve ifade özgürlüğü alanlarında yaşanan duruma özellikle temas edilmesi gerekmektedir. Tektipleştirme ve ötekileştirme siyasetleri sonucunda; farklı kutsalları, değerleri ve tarihleri olan ve her türlü gelişmeye kimlikleri ve

bellekleri üzerinden tepkiler veren bir siyasal ve sosyolojik yapı içerisinde kutsalın korunması, nefret suçu ve ifade özgürlüğü alanlarında toplumsal krizleri ve çatışmaları önleyecek hukuk normları oluşturulamamıştır. Bu durum, Devletçe kabul edilen kutsal ve değerler ile diğer kutsal ve değerler arasında hiyerarşik bir ilişki türünün oluşmasına ve farklılıkların, varlığını korumak ve meşruiyetini sağlamak (ötekileştirilmemek) gayesiyle pozisyon geliştirmelerine neden olmuştur. Böylece, hem nefret suçlarının yaygınlaşmasına hem de ifade özgürlüğü alanının daralmasına yol açılmıştır. Kutsallara saldırıların gerçekleştiği ve nefret söylemlerinin vuku bulduğu anlarda ise Devletin tepkisi; kendi kutsalı ve değerleriyle ilgili olmadığı sürece hareketsiz kalmak veya kendi kutsal ve değerleriyle uyumlu konjonktürel taraf tutmak biçiminde tezahür etmiştir.

Bu açıdan, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yaşanan olaylar ve sonucunda ortaya çıkan tablo; kutsalı koruma, nefret suçları ve ifade özgürlüğü alanının hukuk düzeni içerisinde iyi tanımlanmamış olmasının ve/veya kutsallıkların hegemonik ve/veya hiyerarşik bir anlayışla yönetilmeye çalışılmasının ne tür sonuçlara yol açtığını net bir şekilde göstermiştir. Başka bir deyişle, kutsalın korunması, nefret suçu ve ifade özgürlüğü alanındaki evrensel standart ve uygulamaların oldukça uzağında konumlanmış olan hukuk normlarımız; Sivas olaylarının ortaya çıkmasını engelleyemediği gibi bizatihi toplumsal düzeni tesis ile yükümlü olan Devlet aygıtını, söz konusu olayların ana aktörü ve sorumlusu hâline getirmiştir.

Aynı şekilde, olayın tarafı olan tüm kesimlerce yargulamalardan dolayı tatmin olunmamış olmasının sebebi de; söz konusu olayların ana aktörü ve sorumlusu olarak Devletin görülmesi ve yargulamaların da Devlete ait kutsallara kalkışma biçiminde yapılmış olması olarak görülmektedir. Zira, olayları önlemekte yetersiz kalan kutsalın korunması, nefret suçu ve ifade özgürlüğü alanlarına ilişkin hukuki düzenleme noksanlıkları/yetersizlikleri ile bunun doğurduğu algılama, uygulama ve sonuçlar; olaylardan sonra ortaya çıkan acı bilançonun kavranmasında, Ceza Hukukunun geleneksel normlarını yetersiz hale getirmektedir. Olaylar gerçekleşip ağır ve katlanılması zor sonuçlar ortaya çıktıktan sonra; toplumsal sorun derinleşmekte ve olayın başlangıcı, oluş şekli ve olaya etki eden unsurlar gibi hususların Ceza Hukuku tarafından kavranması ve bunun da toplumsal bellekler tarafından hazmedilmesi zor hale gelmektedir.

Nitekim, olayın mağduru konumundaki toplumsal belleğe mensup olanlarca dile getirilen *“Devletin olaylara göz yumduğu ve göstermelik olarak bazı kişileri yargıladığı ileri sürülerek yargılanıp hüküm giyen suçlu sayısının yeterli görülmemekle gösterilere katılan herkesin tümünün aynı suçtan yargılanması gerektiği”* hususuna yönelik talepler ile olayın faili konumunda yer alan kolektif hafıza grubuna mensup olanlarca dile getirilen *“Sivas Olaylarının, dönemin irtica tehdidine yönelik alguları kuvvetlendirmek amacıyla kalabalıklar arasına karışmış bulunan derin Devlet unsurları tarafından gerçekleştirildiği ve daha sonra da yargulamalarda suç vasfının*

değiştirilmiş olması ve delil değerlendirmelerinde yaşanan çeşitli sakillikler neticesinde kalabalıklar arasında bulunan sıradan insanların da yargılandığı ileri sürülerek aşırı derecede bir cezalandırma ve haksız nitelendirmelerde bulunulduğuna” ilişkin şikayetler de bu durumu tüm açıklığıyla göstermektedir.

Bu itibarla, hep birlikte oluşumuna katkıda bulunduğumuz Madımak katliamında; farklılıklara ilişkin önyargılarımız, tahammül ve hoşgörü eksikliğimiz, tektipleştirme ve ötekileştirmeye dair siyasetlerimiz ve toplumsallaştırma çabalarımız, tüm yaşanan tecrübeleri tarihselleştirmedeki geçmişi günümüzde yaşatmaya yönelik çabalarımız, ötekine zarar vermek amacıyla hegemonik güç ile kurduğumuz iktidar ilişkileri ve kutsalın korunması, nefret suçu ve ifade özgürlüğü alanındaki evrensel standartlarla örtüşmeyen hukuki norm ve yaklaşımlarımız gibi temel zihniyet sorunlarımız ve uygulamalarımız ile yüzleşilmesi ve bunlardan kaynaklanan müşterek sorumluluğumuzun idrak edilmesi ve kabullenilmesi icap etmektedir.

C) ÖNERİLER

Tektipleştirme siyasetleri ve kutuplaşmaya kadar giden ötekileştirme geleneği; özellikle kutsallıklar ve diğer değerler üzerinden çatışmalı bir nefret dilinin geliştirilmesine ve farklı toplumsal gettoların oluşumuna yol açmıştır. Yukarıda kısaca özetlenen tarihi serüven, yekdiğerini nefret söylemi kullanarak "ötekileştiren," farklı kutsalları, sembolleri, tarihleri, rol modelleri olan, dünyadaki ve çevresindeki gelişmelere kimlikleri üzerinden tepkiler veren, ötekileştirdiğinin "kıvanç" duyduğu gelişmeden üzüntüye gark olan, onun "tasasından" ise mutluluk çıkaran toplumsal belleklerin oluşumuna yol açmıştır.

Ciddi bir bölünmeye işaret eden söz konusu kutuplaşma; teknolojik gelişmeler çerçevesinde artan yeni iletişim araç ve yöntemlerinin yaygın bir şekilde kullanımı, kutsalı koruma ve nefret söylemlerini cezalandırma ve ayrımcılığı önlemeye yönelik mevzuat ve kurumsal altyapıların yetersizlikleri gibi hususlar, kolektif hafıza gruplarının gettolaşmasından öte var olan düzeni de aşındırarak hegemonik güç hâline gelmeye dönük davranışlarının ortaya çıkmasına ciddi katkılarda bulunmuştur.

Bu süreçte, yasakçı yaklaşıma sahip egemen paradigma nedeniyle kimlik yapıları hem daha da sertleşerek dışlayıcı karakter kazanmış hem de çeşitlenmiştir. Tektipleştirme siyasetleri ile geleneksel yapıların tahrip edilmesi ve siyaset dilinin ve programlarının dar bir alana sıkışmış olması, siyasetin total ve kapsayıcı bir iktidarı ele geçirme ve tüm toplumsal alanları tek başına belirleme vasıtası olarak görülmesi nedeniyle, mikro düzeylerde bile çeşitlenen alt kimlikler, doğrudan güç üretmeye yönelik arayışlar içerisine girmiştir.

Bir bakıma, tektipleştirmeyi önleyemeyen, bireysel hak ve özgürlükleri eşitlik temelinde sağlayamayan ve buna yönelen her çeşit ayrımcılık ile mücadele etmeyen ve legal örgütlenme

taleplerini karşılayamayan demokratik standartlarımız; ötekileştirme siyasetleri ile dışlanan ve kırılmaya uğrayan her düzeydeki toplumsal kesitleri, önce içe kapanık bir "getto" şeklinde yaşayan organizmalara dönüştürmüş ve daha sonra da güç oluşturmaya ve yeni bir güç merkezi tanımlamaya dair siyasetler izleyen yapılar hâline getirmiştir.

Böylece, büyük ölçüde söylem düzeyinde (logokrasi) varlığını devam ettiren hegemonik güç paradigması yerine "birbirini ötekileştirme konsepti çerçevesinde örgütlenen birden fazla muhtemel paradigma" gelişmiş ve bunlar tarafından gücü ele geçirmeye ve tanımlamaya dönük olarak çatışmaların daha da yaygınlaştırıldığı bir toplumsal yapı şekillenmiştir.

Bu durum, birlikte yaşama alanının tahrip edilmesine neden olduğu gibi siyasal bir krize de sebep olmaktadır. Böylece, farklılıkların çoğulculuk ve eşitlikçilik temelinde yararlanabileceği şekilde iktidarın bir paylaşım alanına dönüştürülememesi, uzlaşmaya zorlayıcı kontrol ve denge yapılarının sınırlı olması, siyasetin total ve kapsayıcı bir iktidarı ele geçirme ve tüm toplumsal alanları tek başına belirleme vasıtası olarak görülmesi ve siyaset dilinin ve programlarının dar bir alana sıkışmış olması neticesinde siyaset dışı aktörlerin farklı mekanizma, araç ve ittifaklarla bu alana müdahalelerine açık bir zemin oluşturmaktadır.

Yukarıda yer alan tespitler ve açıklamalar, aslında soruna ilişkin çözüm reçetelerini de göstermektedir. Tarihi tecrübe; farklılıklarımıza karşın toplumu beraber kılan unsurlar ile yürütülen siyasetlerin yarattığı sorunları ve çatışmayı görerek ve bunlardan dersler çıkararak, gerçek anlamda çoğulcu bir yaklaşımın üretilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu ise, bir yandan ortak bir tasavvurun oluşturulmasını diğer yandan da altmış yılı aşkın süredir yapılan "ayıklamalara", gerçekleştirilen "reformlara" ve açılan "demokratikleşme paketlerine" devam edilerek sistemin demokrasiye dönüştürülmesi çabalarının sürdürülmesini gerektirmektedir.

Bunlar esas itibariyle gerçekleştirmeye başladığımız demokratik dönüşüme ilişkin hususlardır. Bu hususların nasıl yapılacağı ile ilgili ayrıntılı olarak konuların irdelenmesine ve açıklanmasına gereklilik bulunmamaktadır. Öncelikle, yapılması gerekli hususlar ve atılması gereken adımların gerekliliği konusunda yeterli derecede sorunların yaşanmışlığı gerçekliği ortadadır. Bu sorunlara ilişkin derslerin çıkarıldığı ve sorunların farkında olunduğu da ortadadır ve bu alanda toplumun önemli bir tartışma ve hazırlık aşamasını da geçirdiği görülmektedir.

Sivil bir anayasa yapım faaliyetlerinden, Alevi Çalıştaylarına kadar yürütülen çalışmalara; alt kimlikleri ve farklılıkları kavramaya yönelik son yıllarda atılan demokratik adımlardan, ilkokullarda okutulan "andımız" ve zorunlu din dersi uygulamalarında ortaya çıkan sapmalar gibi toplumsallaştırma araçlarının kaldırılmasına/tadiline (seçmeli derslerle ihtiyaçların karşılanması suretiyle) kadar; Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesindeki muğlaklıkların giderilmeye çalışılmasından kutsalın korunmasına ilişkin uluslararası düzeyde çabalar

gösterilmesine kadar; nefret suçlarının tanımlanmasına ilişkin Ceza Kanunu değişikliğinden, ayrımcılığın önlenmesine ilişkin getirilen düzenlemelere kadar; idarenin hukuka uygunluğunun sağlanmasından yargısal hizmetlerin geliştirilmesine kadar bir dizi demokratikleşme adımı gerçekleştirilmiş ya da gerçekleştirilme aşamasındadır.

Bu itibarla, Sivas Olayları benzeri olayların tekrarının önlenmesi için öncelikle, söz konusu türdeki olayların ortaya çıkmasına yol açan çevre ile ilgili hususların bertaraf edilmesi ve olaylar olduğu zaman da olayların hukuka uygun bir idari anlayışla yönetilmesi ve akabinde de herkesin vicdanını rahatlatacak bir şekilde adli ve idari süreçlerin icra edilmesi gereklidir.

Bu çerçevede, yapılması gereken hususlar ve üzerinde çaba gösterilmesi gereken alanlar aşağıda başlıklar hâlinde sıralanmıştır.

- Ortak tasavvur oluşturulması ve yeni anayasa yapımı.
- Tektipleştirme ve ötekileştirmeye matuf siyasetler ile bu amaçla yürütülen toplumsallaştırma uygulamalarına son verilmesi.
- Geçmişin günümüzde de yaşamasına yol açan tarihçilik anlayışlarının ürünü olan tarihselleştirmelerin gözden geçirilmesi ve travmatik geçmişin kolektif hafızalardan arındırılması.
- Alevi Çalıştayları ve demokratik açılım toplantıları gibi kolektif hafızaların çoğulcu bir ortamda uzlaştırılmasına yönelik çaba ve uygulamaların yaygınlaştırılması.
- Toplumun oluşturan tüm birey ve toplulukların inanç, ibadet ve dini ritüel farklılıklarına ilişkin hak ve özgürlüklerinin anayasal eşitlik temelinde hem tanınması hem de fiili güvence altına alınması.
- Toplumda var olan farklı kutsallıkların korunmasına yönelik ihtiyaçlar ile ifade özgürlüğü arasında uygun bir dengenin oluşturulması.
- Nefret suçları ile mücadele alanının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi.
- Ayrımcılığın önlenmesi ve buna ilişkin kurumsal kapasitenin oluşturulması.
- Toplumsal krizlere müdahale ve önleme ile ilgili idari kapasitenin geliştirilmesi.
- Kitlesele eylemlerin yargılanmasına ilişkin süreçlerin iyileştirilmesi.
- Toplumsal krizler sonrası acıların paylaşımı ve özeleştiriyeye yönelik olarak bazı ülkelerde görülen türden toplumsal yüzleşmeye fırsat sağlayan imkân ve mekanizmaların geliştirilmesi.

Yukarıda yer verilen tespitler/hususlar, toplumun neredeyse tamamının kendisini ötekileştirdiği ve mağduriyet üzerinden kavramsallaştırdığı bir duruma tekabül etmektedir. Bu

aşama, birlikte yaşamın devamı ile bireysel ve toplumsal mutluluk ve refahın sağlanması açısından; ötekileştirmenin tek bir grup tarafından ve merkezden yapıldığı önceki tecrübelerimiz kadar tehlikeli ve sorunludur.

Bu kapsamda, ortak bir tasavvurun yaratılması konusunda değerlendirilecek/heba edilecek toplumun önünde hem bir fırsat alanı hem de bir risk alanı bulunmaktadır.

Herkesin kendisini öteki olarak gördüğü, mağduriyet üzerinden siyaset ürettiği bir toplumda iktidar ilişkilerinin farklı biçimlerde şekillenmesi mümkündür. Bu tür şekillenmelere ilişkin çeşitli tezahürler de bulunmaktadır. Bu ise, vesayetçi merkezin iktidarını yeniden tesis etmesi ihtimali ile birlikte farklı tekelci zihniyetlerin hegemonik güç hâline gelmesine uygun bir ortam hazırlamaktadır. Başka bir deyişle, yeni bir tekelci zihniyetin kendisini yeni güç merkezi olarak örgütlerken, ideolojisini içselleştirenler dışında kalan değişik toplumsal grupları ötekileştirmeye tabi tutarak marjinalleştirme ve tehdit unsuru hâline getirme ihtimali mevcuttur.

Bu nedenle, gerek yeni bir anayasa yapım yönteminin izlenmesi gerekse son altmış yıldır yapmakta olduğumuz anti-demokratik düzenleme ve uygulamaların ayıklanması stratejisinin uygulanmasının tercih edilmesi noktasında temel perspektifimiz “demokratik ortak paydalar yaratılarak ortak bir tasavvurun oluşturulması” olmalıdır.

Bu kapsamda, geleneksel hastalığımız olan “kendine özgü koşullarımız” paradigmasının sınırlandırma ve saptırma semptomlarına ve kendi tarihsel tecrübemizin “özel ve biricik” olduğu yanılığına düşmeden; diğer toplumların tecrübelerinin benzer olduğunu görerek demokratikleşme ve ortak tasavvur oluşturmaya yönelik çabalarımızı “evrensel” standartları esas alacak bir biçimde düşünmemiz gerekmektedir. Bu durum, başta alevi-sünni fay hattı olmak üzere diğer tüm fay hatlarındaki biriken ve zaman zaman toplumsal krizlere sebep olan gerilimleri tümüyle yok edebilecektir. Bu itibarla, geline aşamada en iyi seçeneğimiz; ortak bir tasavvur çerçevesinde yeni demokratik standartlar belirlemektir. Söz konusu ortak tasavvurumuz; demokratik ortak paydalar oluşturularak ötekileştirmeye yol açan tektipleştirme ve toplumsallaştırma siyasetlerinin varlığına yol açan ortamların yok edilmesini sağlayan ve böylece, kapsayıcı, eşitlikçi bir toplumun yaratılması olmalıdır. Başka bir deyişle, bu tasavvur; toplumun büyük bir bölümünün mağduriyet üzerinden siyaset üretmesine ve çatışmaların yaşanmasına engel olacak ve herkesin kendisi olarak katılabileceği ve aidiyet duyabileceği çoğulcu bir tasavvur olmalıdır.

Bu kapsamda, 13.03.2014 tarih ve 28940 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6529 sayılı Temel Hak ve Hürriyetlerin Geliştirilmesi Amacıyla Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’da nefret suçlarının ve ayrımcılığın önlenmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanması ile farklılıkların korunması konusunda somut müeyyideler ve düzenlemeler getirilmesi evrensel standartlara yönelik esaslı bir yaklaşım değişikliğine yol açan önemli bir adım olarak görülmüştür.

Yukarıda özetlenen ve ayrıntıları Raporun ilgili bölümlerinde yer alan tespit, değerlendirme ve önerilerin gereğinin yapılmasını teminen işbu Raporun, 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun’un 6. maddesi uyarınca Başbakanlığa gönderilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Saygılarımızla arz ederiz. 24.03.2014

Cemal BOYALI
Başkan

Faik CECELİ
Üye

Mehmet İLHAN
Üye

Mehmet Ali ÖZKILINÇ
Üye

Metin ARSLANBAŞ
Üye

Dr. Hasan AYKIN
Üye

Abdülkadir DERE
Üye

Abdurrahman ÖZÇELİK
Üye